

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»**

**ВИДАТНІ ОСОБИСТОСТІ
З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА**

Хрестоматія

**Переяслав-Хмельницький
2016**

УДК 811.161.2:929(075)
ББК 81.2Укр-03
В42

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (протокол № 7 від 10 березня 2015 року).

Видатні особистості з українського мовознавства. Хрестоматія / за заг. ред. Марини Навальної ; укл. : Тетяна Левченко, Тетяна Чубань. – Переяслав-Хмельницький : «Видавництво КСВ», 2016. – 172 с.

У хрестоматії коротко систематизовано відомості про українських мовознавців, які зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної граматики, стилістики, культури української мови, історії мови, документознавства, термінології тощо.

Видання орієнтоване на всі категорії студентів вищих навчальних закладів гуманітарних спеціальностей, зокрема документознавців та філологів, науковців, викладачів, вчителів-словесників, а також на всіх, хто цікавиться українською мовою, наукою в цілому, її історією та сучасним станом.

Рецензенти:

Хом'як І. М., доктор педагогічних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»);

Христіанінова Р. О., доктор філологічних наук, професор (Бердянський державний педагогічний університет);

Весельська Г. С., кандидат філологічних наук, доцент (Житомирський державний університет імені Івана Франка);

Осіпова Т. Ф., кандидат філологічних наук, доцент (Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди).

© Навальна М.І., Левченко Т.М., Чубань Т.В., 2016

ISBN

ЗМІСТ

Передмова	6
Багмут Алла Йосипівна	7
Баранник Дмитро Харитонович	8
Бибик Світлана Павлівна	10
Білецький Андрій Олександрович	12
Білодід Іван Костянтинівич	13
Білоусенко Петро Іванович	14
Біляев Олександр Михайлович	15
Бойко Надія Іванівна	17
Булаховський Леонід Арсенійович	20
Бурячок Андрій Андрійович	22
Валюх Зоя Орестівна	23
Вашуленко Микола Самійлович	25
Виноградов Віктор Володимирович	26
Вихованець Іван Романович	29
Гнатюк Галина Макарівна	32
Горбачук Василь Тихонович	34
Городенська Катерина Григорівна	35
Горошкіна Олена Миколаївна	37
Горпинич Володимир Олександрович	39
Гриценко Павло Юхимович	40
Грищенко Арнольд Панасович	42
Гуйванюк Ніна Василівна	43
Добош Василь Іванович	46
Дудик Петро Семенович	49
Єрмоленко Світлана Яківна	50
Жайворонюк Віталій Вікторович	51

Житецький Павло Гнатович	53
Жовтобрюх Михайло Андрійович	56
Завальнюк Інна Яківна	57
Загнітко Анатолій Панасович	60
Іваницька Ніна Лаврентіївна	62
Калашник Володимир Семенович	66
Карпенко Юрій Олександрович	68
Клименко Ніна Федорівна	71
Коваль Алла Петрівна	73
Коломієць Микола Пилипович	74
Космеда Тетяна Анатоліївна	76
Кочерган Михайло Петрович	79
Кулик Борис Миколайович	80
Кульбабська Олена Валентинівна	81
Кучерук Оксана Анатоліївна	84
Ларін Борис Олександрович	86
Леута Олександр Іванович	89
Ломакович Світлана Володимирівна	91
Масальський Володимир Іванович	93
Матвіяс Іван Григорович	95
Мацько Любов Іванівна	97
Медушевський Андрій Петрович	100
Мельничайко Володимир Ярославович	103
Мойсієнко Віктор Михайлович	104
Навальна Марина Іванівна	106
Нелюба Анатолій Миколайович	109
Непокупний Анатолій Павлович	111
Німчук Василь Васильович	113

Олексенко Володимир Павлович	115
Олійник Іван Степанович	116
Паламар Лариса Максимівна	117
Пентилюк Марія Іванівна	118
Пещак Марія Михайлівна	119
Плющ Марія Яківна	122
Пономарів Олександр Данилович	124
Потапенко Олександр Іванович	126
Потебня Олександр Олександрович	129
Регушевський Євген Семенович	132
Ріттер Павло Григорович	134
Русанівський Віталій Макарович	137
Семчинський Станіслав Володимирович	140
Скляренко Віталій Григорович	141
Скуратівський Леонід Віталійович	145
Слинько Іларіон Іларіонович	146
Стельмахович Мирослав Гнатович	149
Степаненко Микола Іванович	150
Струганець Любов Василівна	153
Удовиченко Григорій Михайлович	155
Хом'як Іван Миколайович	156
Христіанінова Раїса Олександрівна	158
Чавдаров Сава Христофорович	161
Чередниченко Іван Григорович	163
Шабат-Савка Світлана Тарасівна	165
Шелехова Галина Тарасівна	168
Ющук Іван Пилипович	169

ПЕРЕДМОВА

У роки становлення незалежності Української держави освітній процес, звільнившись від багатьох посткомуністичних догм, актуалізував відомості про українських науковців, які зробили значний внесок у розвиток вітчизняної науки і культури. У цьому процесі особливе місце займають мовознавці України, зокрема фахівці з мовознавства та основоположники методики навчання української мови в ЗОШ I-III ступенів, методики викладання української мови у ВНЗ I-IV р. а.

У хрестоматії пропонуємо короткі відомості про українців в аспекті програми із сучасної української мови та методики навчання української мови, державних стандартів із підготовки фахівців-філологів ОКРів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» та програмних курсів студентів зі спеціальностей «Профосвіта. Документознавство» та «Українська мова і література».

Мета видання – ознайомити студентів з основним доробком українських учених, які вважаються основоположниками вітчизняного мовознавства та методики викладання української мови.

Усі частини хрестоматії мають єдине спрямування, відомості розглядаються через призму освітніх лінгвістичних і лінгводидактичних завдань для формування у студентів відповідних умінь і навичок.

У хрестоматії, крім систематизованих відомостей про українських мовознавців, які зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної граматики, стилістики, культури української мови, історії мови, лінгводидактики та ін., подано низку практичних завдань за матеріалами наукових доробків учених.

Хрестоматія орієнтована на всі категорії студентів вищих навчальних закладів гуманітарних спеціальностей, науковців, викладачів, учителів-словесників, а також на всіх, хто цікавиться українською мовою та методикою, її історією та сучасним станом.

Видання розраховане і на самостійне поглиблене вивчення як мовознавчих курсів, так і курсів із документознавства.

Укладачі глибоко вдячні рецензентам: **Хом'яку І. М.**, доктору педагогічних наук, професору Національного університету «Острозька академія»; **Христіаніновій Р. О.**, доктору філологічних наук, професору Бердянського державного педагогічного університету; **Весельській Г. С.**, кандидату філологічних наук, доцентіві Житомирського державного університету імені Івана Франка; **Осіповій Т. Ф.**, кандидату філологічних наук, доцентіві Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди за слушні зауваження і позитивні відгуки.

Багмут Алла Йосипівна народилася 12 травня 1929 р. у Харкові. Дочка відомого українського мовознавця, перекладача, кандидата філологічних наук Йосипа Багмута. У 1952 р. закінчила Київський університет. У 1955-1956 рр. викладала в ньому, з 1957 р. – в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР (у 1972-1977 р.р. була завідувачем відділу експериментальної фонетики), з 1991 по 2002 – в Інституті української мови НАН України (завідувач відділу фонетики та інтонології, старший науковий співробітник відділу соціолінгвістики). З 1997 р. – професор кафедри слов'янської філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Багмут А. Й. досліджує проблеми експериментальної фонетики, інтонації української та інших слов'янських мов, працює в галузі слов'янської лексикографії, лінгвістичної термінології, порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов.

Найвідоміші праці

«Інтонаційна будова простого розповідного речення у слов'янських мовах» (1970); «Структура і функціонально-семантичний аспект інтонації простого розповідного речення у слов'янських мовах» (1980); «Семантика і інтонація в українській мові» (1990). Співавтор праць «Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов» (1966), «Типологія інтонації мовлення» (1977), «Словарь славянской лингвистической терминологии» (Прага, 1977–79), «Інтонація як засіб мовної комунікації» (1980), «Інтонація спонтанного мовлення» (1985), «Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової інформації» (1994), «Українсько-чеський словник» (т. 1–2, Прага, 1994–96), «Сприйняття українського мовлення в умовах шумових завад» (2000).

Використана література

Лукінова Т. Б. Багмут Алла Йосипівна // Українська мова : Енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія, 2007. – С. 41 – 42.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Підготуйте тези наукової праці А. Багмут «Інтонація як засіб мовної комунікації» (К., 1980).
2. Підготуйте публікацію про науковий доробок А. Й. Багмут.

Баранник Дмитро Харитонович – відомий мовознавець, доктор філологічних наук, професор.

Д. Х. Баранника вирізняли виняткова працездатність і працелюбність. Маючи енциклопедичні знання в лінгвістиці, Дмитро Харитонович завжди із задоволенням ділився ними. Його пам'ятатимуть як скромну, доброзичливу, інтелігентну і водночас наполегливу, вимогливу людину, що вміє стояти на своєму в принципових питаннях.

Народився Д. Х. Баранник у селі Пушкарівці Верхньодніпровського району Дніпропетровської області, в сім'ї селянина. У рідному селі закінчив семирічку, а потім продовжив навчання у Верхньодніпровській середній школі № 1. А далі – війна, яка стрімголов увірвалася, змінивши долі цілого покоління. Юнацтво, обпалене війною, жахливість побаченого на полі бою, важкі повоєнні часи – все це не стало на заваді майбутньому вченому вступити на філологічний факультет Дніпропетровського держуніверситету, а після його закінчення – й до аспірантури. І надалі все життя Д. Х. Баранника тісно пов'язане з Дніпропетровським університетом, у якому він працював старшим викладачем (з 1955 р.), доцентом (з 1957 р.), професором (з 1971 р.). Обіймав посади завідувача кафедри української мови (1971–1993), декана філологічного факультету (1971–1988). У колі наукових інтересів Д. Х. Баранника були граматична структура, граматична стилістика, термінологія, термінографія української мови, функціонально-стильові різновиди усного мовлення, сучасне українське мовлення в засобах масової інформації та в інших сферах суспільного життя.

Д. Х. Баранник щиро вболівав за майбутнє української лінгвістичної науки, яке передусім пов'язував з молоддю. За його ініціативою 1976 р. в Дніпропетровському університеті створено спеціалізовану вчену раду для захисту дисертацій, на посадах голови й заступника голови в якій Д. Х. Баранник був до останніх днів. Під його керівництвом захищено 2 докторські та понад 20 кандидатських дисертацій. За участь у Великій Вітчизняній війні 1941–1942 рр. Д. Х. Баранник відзначений орденами Вітчизняної війни II ступеня, «За мужність» III ступеня, медалями «За взяття Кенігсберга», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.».

Наукова, педагогічна та громадська діяльність Д. Х. Баранника не залишилися непоміченими. За свою сумлінну працю Д. Х. Баранник удостоєний численних нагород: Почесної грамоти Президії Верховної Ради Української РСР (1978), медалей А. С. Макаренка (1983), Ярослава Мудрого (1996), Почесної грамоти Верховної Ради України (2003) та ін. На честь 90-річчя Дніпропетровського національного університету ім. Олеса Гончара нагороджений медаллю «За вірну службу ДНУ» (2008).

30 січня 2009 р. на 86-му році пішов із життя відомий мовознавець, доктор філологічних наук, професор, Заслужений працівник вищої школи України, Відмінник освіти України, заслужений професор Дніпропетровського національного університету ім. Олеса Гончара Дмитро Харитонович Баранник.

Найвідоміші праці

Д. Х. Баранник – автор понад 160 наукових праць, серед яких дві монографії: «Драматичний діалог» (1961) (у співавторстві) та «Усний монолог» (1969), два словники: «Російсько-український словник з авіаційної та ракетно-космічної техніки» (1997) і «Навчальний правописний словник української мови» (1997) (у співавторстві), розділи в шести колективних монографіях Інституту мовознавства НАН України. На особливу увагу заслуговують розділи «Прикметник» та «Числівник» у п'ятитомній праці «Сучасна українська літературна мова» за заг. ред. акад. І. К. Білодіда.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 43.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Напишіть анотацію на книгу Д. Х. Баранника «Усний монолог».
2. Охарактеризуйте світоглядні засади наукового пошуку Д. Х. Баранника.
3. Опрацюйте працю Д. Х. Баранника «Навчальний правописний словник української мови».

Бибик Світлана Павлівна – доктор філологічних наук, старший науковий співробітник, відомий український мовознавець у галузі філології, зокрема в лінгвостилістиці, лексикографії, лінгвостилістиці прозового тексту, усної літературної мови, явища розмовності.

Бибик Світлана Павлівна народилася 12 серпня 1968 р. у м. Брянка Луганської (Ворошиловградської) області.

Філологічну освіту здобула у Ворошиловградському державному педагогічному інституті ім. Тараса Шевченка (нині – Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка) (1989 р.).

Навчалася в аспірантурі Інституту української мови НАН України (1991– 1994 рр.).

У грудні 1994 року в спеціалізованій вченій раді Інституту української мови НАН України захистила кандидатську дисертацію на тему: «Естетичні модифікації народнорозмовності в ідіостилі Григора Тютюнника».

З 1 грудня 1994 року – співробітник відділу стилістики та культури мови Інституту української мови НАН України.

У грудні 2013 року в спеціалізованій вченій раді Інституту української мови НАН України захистила докторську дисертацію на тему: «Усна літературна мова в українській культурі повсякдення: комунікативно-прагматичний та нормативний аспекти».

Найвідоміші праці

Бибик С. П. Оповідність в українській художній прозі : [монографія] / С. П. Бибик. – Луганськ : Альма-матер, 2010. – 288 с.; Бибик С. П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення : [монографія] / С. П. Бибик. – Ніжин : Вид-во «Аспект-Поліграф», 2013. – 589 с.; Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Коць Т. А. та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. – 320 с.; Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела / [уклад. : Бибик С. П., Єрмоленко С. Я. та ін.] / за ред. д-ра філол. наук, проф. С. Я. Єрмоленко. – К. : Грамота, 2007. – 368 с. (Бибик С. П. – С. 279 – 304); Словник епітетів української мови / С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. – Київ, 1998. – 431 с.; Новий

словник епітетів української мови / [уклад. : С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко, С. П. Бибик] . – К. : Грамота, 2013. – 488 с.; Словник іншомовних слів: Тлумачення, словотворення та слововживання / [уклад. : С. П. Бибик, Г. М. Сюта]; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Х. : Фоліо, 2005. – 623 с.; Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [уклад. : С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор] / за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.; Універсальний довідник-практикум з ділових паперів / [авт. та упоряд. : С. П. Бибик, І. Л. Михно, Л. О. Пустовіт, Г. М. Сюта]. – К. : Довіра; Рідна мова, 1997. – 399 с.; Довідник з культури мови / С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, С. П. Бибик, Г. М. Сюта, С. Г. Чемеркін. – К. : Вища школа, 2005. – 399 с.

Використана література

1. http://uk.wikipedia.org/wiki/Бибик_Світлана_Павлівна
2. <https://www.facebook.com/sbybyk>
3. http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/Departments/Department2/kult_staff/Pages/kult_bybyk.aspx
4. <http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/e-library/Documents/literaturna-norma-i-movna-praktyka.pdf>
5. <http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/e-library/Pages/monografiji.aspx>
6. <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/>
7. http://ok.ru/?_erv=vaywlyirbwpynedplup

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Визначити поняття стильова і стилістична норма.
2. Схарактеризувати основні ознаки усної літературної мови, окреслити її роль в історії формування функціональних різновидів літературної мови.
3. Визначити диференційні ознаки розмовно-побутового стилю літературної мови.
4. Зіставити зміст понять «усність» та «розмовність».
5. Окреслити категорійний статус оповідності в системі понять лінгвостилістики.

Білецький Андрій Олександрович (30.08.1911 р.) – український мовознавець, доктор філологічних наук з 1952 р., професор з 1953 р., почесний член Грецького АН, Кіпрського АН, а також Кіпрського і Грецького археологічного товариств. Закінчив у 1933 р. Харківський педагогічний інститут професійної освіти. Працював (1934-1937 рр.) у Видавництві дитячої літератури (Харків), 1937-1941 рр. – в Харківському юридичному інституті іноземних мов; 1941-1944 рр. (в евакуації,

під час Великої Вітчизняної війни) був викладачем Томського інституту (Росія). Після закінчення у 1946 р. докторантури в Інституті мов та писемності народів СРСР (Москва) працював протягом 1946-1987 рр. у Київському інституті (завідував у різний час кафедрами латинської мови, загального мовознавства і класичної філології, романської філології) та Інституті мовознавства АН УРСР (старший науковий співробітник відділу словників). Від 1988 р. – науковий консультант Інституту археології НАН України.

А. О. Білецький помер у 1995 р. в м. Буча.

Найвідоміші праці

«Принципи етимологічних досліджень» (1950); «Про власні імена ольвійських написів» (1957); «Грецькі написи на мозаїках Софії Київської» (1960); «Лексикологія і теорія мовознавства (ономастика)» (1972); «Природна мова й знакові системи» (1976); «Про мову і мовознавство» (1996).

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 41.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Опишіть київський період наукової діяльності ученого.
2. В одній із своїх праць А. О. Білецький ставить питання, яке має характер риторичного: «Чи відображає мова так само як наші органи чуття... об'єктивну дійсність, або «зображує» її своїми засобами, іншими словами, моделює її?». Як вважаєте ви?

Білодід Іван Костянтинович – український мовознавець, педагог, академік АН УРСР (з 1957 року), академік АН СРСР (з 1972 року), Заслужений діяч науки УРСР (з 1966 року).

Народився 16 (29 серпня) 1906 року в селі Успенське (нині село Успенка Онуфріївського району Кіровоградської області), в селянській родині.

У 1932 році закінчив літературно-лінгвістичний факультет Харківського університету. До 1941 року працював викладачем у вищих навчальних закладах України. З 1946 року – співробітник Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. Одночасно викладав у Київському університеті. Протягом 1957–1962 рр. – міністр освіти УРСР, 1961–1981 рр. директор Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР, 1962–1978 рр. – віце-президент АН УРСР, 1964–1981 рр. – голова Українського комітету славистів.

Автор понад 400 наукових праць. У 1947 році захистив кандидатську, а в 1952 році докторську дисертації. Основну увагу зосереджував на проблемах історії української мови і лінгвостилістики, загальних мовознавчих питаннях, методології та історії мовознавства. Головні наукові праці вийшли в післявоєнні роки.

Найвідоміші праці

«Питання розвитку мови української радянської художньої прози» (1955); «Українська літературна мова другої половини XVI, XVII і XVIII ст.» (1957); «Т. Г. Шевченко в історії української літературної мови» (1964). Низку праць І. К. Білодід присвятив дослідженню спадщини Києво-Могилянської академії («Києво-Могилянська академія і розвиток східнослов'янських літературних мов XVII–XVIII ст.» (1973), «Києво-Могилянська академія в історії східнослов'янських літературних мов» (1979). І. К. Білодід – співавтор і головний редактор «Курсу історії української літературної мови» (т. 1–2, 1958–1961), «Сучасної української літературної мови» (т. 1–5, 1969–1973), відповідальний редактор «Словника української мови» (т. 1–11, 1979–1980, Державна премія СРСР, 1983). Усвідомлюючи, що поглиблене вивчення історії української літературної мови має спиратися на нові дані лінгвостилістики, І. К. Білодід створив низку наукових праць, де

проаналізував мову творів класиків української літератури Тараса Шевченка, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки, Івана Франка, Павла Тичини, Олеса Гончара, Олександра Довженка, Михайла Стельмаха, Андрія Малишка, Юрія Яновського та ін.

Використана література

1. Русанівський В. М. Білодід Іван Костянтинович // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000.
2. Цілуйко К. К. Іван Костянтинович Білодід// Українська мова в школі. – 1956 – № 5.
3. Багмут Й. А. Визначний учений і громадський діяч// Радянське літературознавство. – 1966. – № 8.
4. Жовтобрюх М. А. І. К. Білодід// Українська мова і література в школі. – 1966. – № 9.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Назвіть авторський колектив книги «Сучасна українська мова. Морфологія» під загальною редакцією І. К. Білодіда.
2. Опрацюйте працю І. К. Білодіда «Українська літературна мова другої половини XVI, XVII і XVIII ст.».
3. Із праці «Питання розвитку мови української радянської художньої прози» доберіть ілюстрації, у яких лексема *слово* вживалася б у різних значеннях.

Білоусенко Петро Іванович (28 червня 1948 р., с. Широка Долина Широківського району Дніпропетровської області) – український мовознавець, методист, доктор філологічних наук з 1994 р., професор з 2001 р.

Закінчив у 1970 р. Запорізький педагогічний інститут. Учителював.

Від 1977 р. – у Криворізькому педагогічному інституті: викладач, завідувач кафедри української мови.

У 1993 – 1995 рр. завідувач кафедри філологічних дисциплін Херсонського педагогічного інституту, з 1995 – завідувач кафедри української мови, декан філологічного факультету (2005-2006 рр.) Запорізького університету.

Найвідоміші праці

«Історія суфіксальної системи українського іменника» (1993); «Нариси з історії українського словотворення (суфікс -

иця)» (2002), у співавт.; «Нариси з історії українського словотворення (суфікс -ина)» (2002), у співавт.; «Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси)» (2010), у співавт.; «Виховна робота на уроках української мови» (1986), у співавт.; «Учіться висловлюватися» (1990); «Методика викладання української мови: Практичні та лабораторні заняття» (1991); «Проблемно-ситуативні завдання на уроках української мови» (1992), у співавт.; «Мовознавчі студії в школі» (2000) та ін.

Використана література

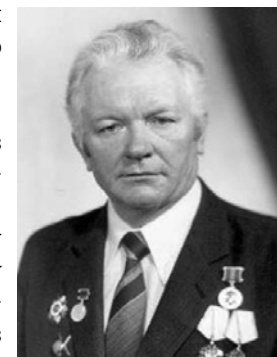
1. Українська мова : Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 42.
2. Потапенко О. І., Потапенко Г. І. Методика викладання української мови. Практикум : навч. посібник. – К.: Вища шк., 1992. – 126 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Підготуйте повідомлення про внесок Білоусенка П. І. у методику викладання української мови.
2. Ознайомтеся з підручником П. І. Білоусенка «Проблемно-ситуативні завдання на уроках української мови» (1992), охарактеризуйте його.
3. Користуючись посібником В. В. Явір та П. І. Білоусенка «Виховна робота на уроках української мови» (К.: Рад. шк., 1986), підготуйте реферат на тему «Екологічне виховання учнів на заняттях з рідної мови».

Біляев Олександр Михайлович (27.02.1925 р. с. Нововоронцовка, тепер смт. Херсонської області – 27.03.2006 р., Київ) – український мовознавець, методист, доктор педагогічних наук з 1985 р., професор з 1988 р., член-кореспондент АПН України з 1992 р.

У 1944 – 1945 роках служив у Червоній Армії. Брав активну участь у бойових діях проти німецько-фашистських загарбників. В одному із наступальних боїв на Берлінському напрямку був тяжко поранений. Після тривалого (понад 7 місяців) лікування в евакогоспіталі був демобілізований з армії як інвалід II групи.

За участь у боях нагороджений орденами Червоної Зірки, «Вітчизняної війни» I ступеня, медалями «За відвагу», «Захиснику Вітчизни».

Закінчив 1950 року Херсонський педагогічний інститут. Після його закінчення працював у м. Запоріжжі в середній жіночій школі № 30. Після закінчення аспірантури НДІ педагогіки, протягом кількох років працював старшим викладачем, деканом історико-філологічного факультету Донецького педагогічного інституту. З 1959 року працював в Інституті педагогіки АПН України: завідувач сектора методики викладання української і російської мов (з 1960), заступник директора (1977–1983), старший науковий співробітник (з 1983), завлабораторії методики навчання української і російської мов (1986–1994), головний науковий співробітник (з 1994).

Завдяки творчій, наполегливій праці Беляєв О. М. завоював авторитет видатного вченого-методиста в галузі лінгводидактики. Його наукові пошуки пов'язані з проблемами змісту, форм і методів навчання української мови в середній загальноосвітній школі. Він автор понад 200 наукових праць, співавтор низки навчальних програм і підручників для 5–11 класів.

Під керівництвом О. М. Біляєва успішно захистили дисертації понад 40 кандидатів і 5 докторів наук.

Науково-педагогічна діяльність Біляєва О. М. відзначена двома орденами «Знак пошани» і медаллю А. С. Макаренка та багатьма іншими нагородами.

Найвідоміші праці

Автор праць з теорії і практики навчання української і російської мов, української лінгводидактики, шкільних підручників з української мови, посібників для учителів: «Шляхи підвищення ефективності уроку української мови в 5–8 класах» (1967), «Сучасний урок української мови» (1981), «Методика вивчення української мови в школі» (1987, у співавторстві); підручників «Українська мова» для 5, 6, 7, 8 і 9 класів шкіл з російською мовою навчання (1995, у співавторстві) та для 10–11 класів шкіл з українською та російською мовою навчання (1995).

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М.,

Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 51.

2. Потапенко О. І., Потапенко Г. І. Методика викладання української мови. Практикум : навч. посібник. – К.: Вища шк., 1992. – 126 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. У зв'язку з різними способами взаємодії вчителя і учнів О. М. Біляєв обґрунтував основні методи навчання української мови в школі: виклад учителя (розповідь, пояснення), бесіда вчителя з учнями, спостереження учнів над мовою, робота з підручником, метод вправ. Які ви знаєте ще класифікації методів навчання?

2. Які дидактичні вимоги до вибору методів навчання для реалізації освітньо-виховних завдань уроку рідної мови ставить О. М. Біляєв?

3. У посібнику О. М. Біляєва «Сучасний урок української мови» (К.: Рад.шк., 1981. – С. 53) сказано: «Чим простіший матеріал, тим більше місця в його вивченні повинна займати самостійна робота учнів». Під час вивчення яких тем з фонетики у 5 класі і на яких за типом уроках ви збільшите питому вагу самостійної роботи учнів?

Бойко Надія Іванівна – доктор філологічних наук, професор, Відмінник освіти України, відомий український мовознавець, працює в галузі експресології, лексичної семантики, стилістики, фонетики сучасної української мови.

Бойко (Григоренко) Надія Іванівна народилася 25 жовтня 1952 року в селі Воронькові Бориспільського району Київської області, в сім'ї вчителів.

У 1970 році закінчила Вороньківську середню школу.

Із 1971 року до 1975 року навчалася в Київському державному педагогічному інституті імені М. Горького (нині Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова) на відділенні української мови та літератури філологічного факультету, отримала диплом із відзнакою зі спеціальності «Учитель української мови та літератури».

Із 1 вересня 1975 року до 1 серпня 1979 року працювала вчителем української мови та літератури Рогозівської середньої школи Бориспільського району Київської області.

Із 1 вересня 1979 року до 1 листопада 1981 року – асистент кафедри української мови Ніжинського державного педагогічного інституту імені Миколи Гоголя.

Із 1 листопада 1981 до 1 листопада 1983 року навчалася в аспірантурі, на кафедрі української мови Київського педагогічного інституту ім. О. М. Горького зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. У лютому 1984 року захистила кандидатську дисертацію на тему «Функціонування професійно-термінологічної лексики в мові сучасної української художньої прози (семантична і стилістична характеристика)».

Із 1 листопада 1983 року до 1 листопада 1997 року – асистент, старший викладач, доцент, завідувач (із 1987 року) кафедри української мови Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Із 1 листопада 1997 року до 1 листопада 2001 року – докторант кафедри української мови Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова.

У травні 2006 року в спеціалізованій вченій раді Інституту української мови НАН України захистила докторську дисертацію на тему «Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування».

Н. І. Бойко керує аспірантами, підготувала чотирьох кандидатів наук.

Найвідоміші праці

Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: [монографія]. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. – 552 с.; Міфологеми в українському романтичному просторі: [монографія]. – Ніжин: Вид-во Ніжинського ун-ту, 2010. – 155 с. (у співавторстві з Кайдаш А. М.); Конотативна лексична семантика: інтенсивний і параметричний складники: [монографія]. – Ніжин: Вид-во Ніжинського ун-ту, 2011. – 167 с. (у співавторстві з Т. Л. Хомич); Українська лексикографія і шляхи створення семантичного словника української мови: навчальний посібник. – Ніжин: Видавництво НДПІ, 1990.– 24 с.; Методичні вказівки і завдання з української ідеографії // Теоретична і практична ідеографія: Принципи побудови тезаурусів. – К.: Вища школа, 1993. – С. 102–116 (гриф МОН); Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ для

лабораторних робіт з лексикології та фразеології: навчальний посібник. – Ніжин: Видавництво НДПІ, 1995. – 52 с. (у співавторстві); Сучасна українська літературна мова: збірник вправ для лабораторних робіт: Навчальний посібник. – Ніжин: Вид-во Ніжинського ун-ту, 2000. – 122 с. (у співавторстві); Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні: навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей. – Ніжин: Вид-во Ніжинського ун-ту, 2002. – 217 с. (гриф МОН); Українська мова: довідник для вступників до Обласного педагогічного ліцею. – Ніжин: Вид-во Ніжинського ун-ту, 2002. – 30 с. (у співавторстві); Сучасна українська літературна мова: методичні поради до державного екзамену: навчально-методичний посібник. – Ніжин: Вид-во Ніжинського ун-ту, 2002. – 76 с. (у співавторстві); Сам собі вчитель: збірник диктантів для студентів філологічних спеціальностей. – Ніжин: Вид-во Ніжинського ун-ту, 2005. – 207 с. (у співавторстві) (гриф МОН); Сучасна українська літературна мова: лексикологія, фразеологія, лексикографія: навчально-методичний посібник. – Ніжин: Вид-во Ніжинського ун-ту, 2005. – 140 с. (у співавторстві).

Використана література

1. Єрмоленко С. Я. Бойко Надія Іванівна // Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблик та ін. – 3-тє вид., зі змін. і доп. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. – С. 56.
2. Єрмоленко С. Я. Бойко Надія Іванівна // Українські мовознавці та письменники-мовотворці: довідник. – К.: НДІУ, 2008. – С. 30–31.
3. Пінчук Т. Д. Бойко Надія Іванівна: У промінні рідного слова // Зірки залишають слід. – Книга 3. – Ніжин: Вид-во Ніжинського ун-ту, 2009. – С. 9–15.
4. Зінченко С. В. Бойко Надія Іванівна // Енциклопедія сучасної України. – К.: Видавництво Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т. 8. – С. 663.
5. Самойленко Г. В. Розвиток українського мовознавства у Ніжинській вищій школі // Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Серія «Філологічні науки». – 2011. – Кн. 1. – С. 24–30.
6. Самойленко Г. В. Слово про колегу // Вісті. – 16 вересня 2005. – С. 2.
7. Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. – Ніжин: Вид-во Ніжинського ун-ту, 2005. – С. 380–381.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Схарактеризуйте аспекти вивчення категорії експресивності в українському мовознавстві.
2. Розкрийте особливості семантичної структури експресивного слова та специфіку його лексикографічної інтерпретації.

3. З'ясуйте позицію та специфіку тлумачення конотативного макрокомпонента в семантичній структурі експресивного слова.

4. Установіть значущість ядерних, диференційних і периферійних сем у семантичній структурі експресивного слова.

5. Обґрунтуйте принципи розмежування інгерентного й адгерентного типів експресивності.

6. Схарактеризуйте найважливіші риси експресивної енантіосемії.

7. Поясніть особливості антропоцентризму експресивної лексики на тлі індивідуально-авторського «олюднення» денотативного світу.

Булаховський Леонід Арсенійович – український мовознавець, член-кореспондент АН СРСР (з 1946 р.), академік АН УРСР (з 1939 р.), Заслужений діяч науки УРСР (з 1941 р.). Автор праць із загального, українського і російського мовознавства, славістики, методики викладання мови та іншого. Народився 14 квітня 1888 року в Харкові, в родині майстра-механіка. Помер 4 квітня 1961 року в Києві.

Вчене звання – професор. Науковий ступінь – доктор філологічних наук.

Закінчивши гімназію, вступив на історико-філологічний факультет Харківського університету, який закінчив у 1910 року із дипломом I ступеня та золотою медаллю. Залишився в університеті для одержання професорського звання.

Працював на робітничому факультеті Харківського університету, в Інституті мовознавства АН УРСР.

Найвідоміші праці

Автор близько 350 наукових праць з різних питань сучасної української мови, її історії, зі славістики, загального мовознавства, методики викладання. Серед методичних праць: «Кілька уваг до програми рідної мови...» (1927), «Методичні уваги до вчителя», «Методика мови і літератури» (1930), «Підручники з української мови для середньої школи» (1952) тощо, у яких описано питання підготовки вчителя української мови. У червні 1945 р. Інститут мистецтвознавства АН УРСР під керівництвом дійсного члена АН УРСР Л. Булаховського

опрацював видання «Українського правопису».

У 1927 році Леонід Булаховський разом із О. Білецьким, О. Парадизьким і М. Сулимою видали підручник для старшого концентру трудових шкіл. Це був своєрідний додаток до підручника «Українська мова». Там було 4 статті Булаховського: «Граматика в новій школі», присвячена проблемам і методам вивчення мови, «Порівняльне вивчення української й руської мов», де йдеться про одночасне навчання близькоспоріднених мов. Наступні дві статті присвячені роботі над виразністю та образотворчими засобами мови, а також над технікою усної і писемної мови. Кожен із випусків цього підручника (5–7-й роки навчання), крім граматики, містив розділи «Формальний аналіз літератури» та «Розвиток усної і писемної мови». Окрім практичного матеріалу підручник висвітлював деякі питання мовознавства, а також містив історичні довідки.

Л. А. Булаховський, усупереч формально-граматичному напряму, обґрунтував положення про єдність граматики з орфографією та стилістикою. Багато працював над загальними і частковими проблемами методики викладання української мови. Науково-дослідницьку діяльність поєднував із практичною в середній та вищій школах, брав участь у підготовці вчительських кадрів, виступав із критичними оглядами методичної літератури.

У дослідженнях, присвячених мові Тараса Шевченка, висвітлив три основні питання: значення творчості великого поета в становленні нової української літературної мови, деякі засоби поезики Шевченка і характеристика мови його поем, написаних російською мовою.

На честь академіка Л. А. Булаховського в 1965 році названо вулицю в мікрорайоні Новобіличі Києва.

Використана література

1. Шевченківський словник : у двох томах / Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Академії Наук УРСР. – К. : Головна редакція УРЕ, 1978.
2. Кочан І., Захлюпана Н. Українські лінгводидакти крізь призму часу : словник-довідник. – Львів : ПАІС, 2009. – С. 15–16.
3. Булаховський Леонід Арсенійович . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Булаховський_Леонід_Арсенійович.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. На основі енциклопедичних джерел охарактеризуйте світоглядні засади наукового пошуку Л. А. Булаховського.

2. Уважно прочитайте висловлювання ученого про мову, слово. У яких висловлюваннях і як підкреслюється значення мови в житті суспільства і людини?

Бурячок Андрій Андрійович – український мовознавець, доктор філологічних наук (1984), професор (1993). Автор численних праць з лексикології, лексикографії, діалектології.

Народився 24 серпня 1925 року в с. Ошів Грубешівського повіту, нині Польща. У 1951 році закінчив Львівський університет. З 1954 р. до 1957 р. працював у Київському педагогічному інституті; з 1957 р. – в Інституті мовознавства НАН України; з 1991 р. – провідний науковий співробітник Інституту української мови НАН України. Водночас (з 1993) – професор Духовної академії УПЦ Київського патріархату. Делегат установчої конференції ДПУ (вересень 1990, м. Тереховля).

Один з редакторів 11-томного «Словника української мови» (т. 1, 1970; т. 4, 1973; т. 10, 1979; Держ. премія СРСР, 1983), співавтор (з І. Гуриним) «Словника українських рим» (1979), один з упорядників «Довідника з українського правопису» вид. (1984). Керівник роб. групи підготовки 3-го (1990) і 4-го (1993) видань «Українського правопису» та ін. Уклав «Орфографічний словник української мови» (1996, 2002), «Українсько-російський словник» (2000), «Орфографічний словник учня», «Російсько-український транслітерований словник власних імен і найпоширеніших прізвищ» (обидва – 2001) та ін. Співавтор і один з редакторів «Російсько-українського словника для військовиків» (1995) та «Словника синонімів української мови» (т. 1–2, 1999–2000).

Найвідоміші праці

«Назви спорідненості і свояцтва в українській мові» (1961); «Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов» (1983).

Один з редакторів 11-томного «Словника української мови» (т. 1, 1970; т. 4, 1973; т. 10, 1979; Держ. премія СРСР, 1983), співавтор (з І. Гуриним) «Словника українських рим» (1979), один з упорядників «Довідника з українського правопису» (3-є вид. – 1984).

Керівник робочої групи підготовки 3-го (1990) і 4-го (1993) видань «Українського правопису» та ін. Уклав «Орфографічний словник української мови» (1996, 2002), «Українсько-російський словник» (2000), «Орфографічний словник учня», «Російсько-український

транслітерований словник власних імен і найпоширеніших прізвищ» (обидва – 2001) та ін. Співавтор і один з редакторів «Російсько-українського словника для військовиків» (1995) та «Словника синонімів української мови» (т. 1–2, 1999 – 2000).

Використана література

1. Українська мова: Енциклопедія/ редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. А. А. Бурячок уперше в українському мовознавстві розглядає особливості вживання оцінної лексики в усному літературному мовленні. Він описує структурно-семантичні типи у тому чи іншому стилі мовлення, з'ясовує способи посилення експресії. Наведіть приклади функціонування оцінної та експресивної лексики в різних стилях сучасної української мови.

2. Прочитайте статтю А. А. Бурячка «Про мову популярних журналів»?

3. Яку пресу сьогодні читаєте ви?

4. Як змінилася мова засобів масової інформації?

Валюх Зоя Орестівна (уродж. Нестеренко; 12.09.1954 р., с. Ключівка Новосанжарського р-ну Полтавської обл.) – учений-мовознавець, доктор філологічних наук (2006), професор (2007).

Закінчила Новосанжарську СШ (1972), філологічний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (тепер національний університет) (1973–1975). Навчалася в докторантурі Інституту української мови НАН України (2000–2003).

Працювала вчителем російської мови і літератури в Зарічній СШ Кустанайської обл. Північного Казахстану (1978–1980), старшим викладачем кафедри російської мови як іноземної на підготовчому факультеті для іноземних громадян Полтавського сільськогосподарського інституту (нині Державна аграрна академія) (1980–1984), старшим викладачем (1984–1991), доцентом (1991–1993) кафедри російської мови (згодом загального та російського мовознавства), доцентом (1993–2000, 2003–2006), професором (2006)

кафедри української мови, завідувачем кафедри філологічних дисциплін (з 2006), проректором із навчальної роботи (1995–1996) Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (нині Національний педагогічний університет). Із 2010 р. завідує кафедрою української мови в Київському національному лінгвістичному університеті.

Працює в різних галузях лінгвістики, передусім у словотворі й морфології. Уперше в українському мовознавстві створила дериваційну парадигматику іменника. Автор понад 150 праць. За редакцією З. О. Валюх на кафедрі філологічних дисциплін ПНПУ започатковано видання збірника наукових праць «Проблеми сучасної філології: лінгвістика, літературознавство, лінгводидактика».

Найвідоміші праці

Словотвірна парадигматика іменника в українській мові : Монографія. – К. ; Полтава, 2005; Дериваційна парадигма слова в контексті синтаксичної парадигматики // Лінгвістичні студії. – Донецьк : ДонНУ, 2003. – Вип. 11. – Ч. 1; Структура ад'єктивної зони типової словотвірної парадигми іменників – назв осіб в українській мові // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку. – Запоріжжя : ЗНУ, 2006; Нульові словотвірні парадигми іменника в українській мові // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 9; Вербальний блок словотвірної парадигми іменників – назв осіб в українській мові // Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Філологія. – Івано-Франківськ, 2007; Категорія демінутивності та її вияв у словотвірних парадигмах іменника української мови // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія «Філологічні науки». – Полтава, 2008. – Випуск 1–2 (59–60); Іменники української мови як база дієслівного словотворення // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – Вип. VIII; Ізоморфізм дериваційних парадигм у словотворі та синтаксисі // Мовознавчий вісник. – Черкаси, 2009. – Вип. 8 та ін.

Використана література

1. <http://histpol.pl.ua/ru/novosti?id=4968>

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Ознайомтеся із публікацією З. О. Валюх «Іменники української мови як база дієслівного словотворення» (Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – Херсон : Видво ХДУ, 2008. – Вип. VIII). Назвіть наукову новизну лінгвістичної розвідки.

2. Охарактеризуйте світоглядні засади наукового пошуку лінгвіста.

Вашуленко Микола Самійлович (1 червня 1941 р., с. Жовтневе Бородянського району Київської області) – український мовознавець, методист, доктор педагогічних наук з 1992 р., професор з 1993 р., дійсний член Академії педагогічних наук України з 1995 р. Головний науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України. Закінчив у 1961 р. Глухівський педагогічний інститут, у 1972 р. – філологічний факультет Київського педагогічного інституту. Працював учителем, вихователем у школах-інтернатах міст Шепетівки (Хмельницька область), Бучі (Київська область). У 1972 – 1994 – науковий співробітник НДІ педагогіки України, з грудня 1995 р. – головний учений секретар АПН України.

Наукова діяльність пов'язана з методикою навчання української мови в початковій школі.

Найвідоміші праці

«Орфоепія і орфографія в 1–3 класах» (1982); «Методика викладання української мови. Навчальний посібник для педучилищ» (1989 р., у співавт.); «Удосконалення змісту і методики навчання української мови в 1–4 класах» (1991 р.). Співавтор «Букваря» (1997 р.) та підручників «Рідна мова» для 1–4 класів.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 64.
2. Потапенко О. І., Потапенко Г. І. Методика викладання української мови. Практикум : навч. посібник. – К.: Вища шк., 1992. – 126 с.

Запитання і завдання для систематизації знань

1. М. С. Вашуленко досліджує проблеми теорії і методики навчання української мови в початковій школі. За його наукового керівництва та безпосередньої участі розроблено і впроваджено освітню систему навчання української мови на основі комунікативно-діяльнісного підходу. Що вам відомо про комунікативно-діяльнісний підхід у навчанні української мови?

2. Складіть порівняльну таблицю відмінностей методики навчання української мови в початкових і середніх класах.

3. Складіть тези параграфа «Прийоми формування у молодших школярів орфоепічних дій» з посібника М. С. Вашуленка «Орфоепія і орфографія в 1–3 класах». Які з названих прийомів доцільно застосовувати у старших класах і чому? Поясніть, у чому полягає різниця методики навчання фонетики у 1–4 і 5–9 класах?

Виноградов Віктор Володимирович (31 грудня 1894 р. (12 січня 1895 р.), Зарайськ – 4 жовтня 1969 р., Москва) – російський літературознавець і лінгвіст-русист, академік АН СРСР (1946 р.), доктор філологічних наук, лауреат Сталінської премії (1951 р.). Член Болгарської Академії наук (1946 р.), почесний доктор Празького університету. Народився в сім'ї священика (батько був репресований в 1930 р. і незабаром помер на засланні в Казахстані). В. В. Виноградов закінчив

Петроградський історико-філологічний інститут (1917 р.). На початку своєї наукової діяльності (1917 р.) – історик церковного розколу.

Отримав першу популярність завдяки літературознавчим публікаціям (про стиль письменників-класиків і сучасників: О. С. Пушкіна, М. В. Гоголя, Ф. М. Достоєвського, Н. С. Лєскова, А. А. Ахматової та ін; виступав також з історико-літературними роботами, публікаціями). Свій метод визначав як історико-літературний (з обов'язковим дослідженням широкого історичного контексту вивчення «шедевра», у тому числі «малих імен», «низова література»), проте вважав за необхідне особливе дослідження мови та стилю письменника. При цьому він скептично ставився до пануючого в 1920-і роки класово-соціологічного підходу. Все життя не втрачав інтересу до літературознавства, особливо до вивчення індивідуального стилю письменників (керував складанням «Словника мови Пушкіна»).

В. В. Виноградова пов'язували багаторічні приятельські відносини з А. А. Ахматовою. В. В. Виноградов брав участь в обговоренні декількох її пушкінських робіт.

В. В. Виноградов активно виступає як лінгвіст, він став одним з учнів О. О. Шахматова. До 1929 р. працював у Петербурзі, де навчався у Л. В. Щерби, потім переїхав до Москви і створив власну лінгвістичну школу (т. зв. Виноградівську школу русистики). У своїх роботах він продовжував традиції російського дореволюційного мовознавства, скептично ставлячись до структуралізму та інших впливових напрямів лінгвістики ХХ століття; для його робіт характерне уважне ставлення до конкретного мовного матеріалу, перш за все, російської мови, і особливо мови класичної художньої літератури. Одна з найцікавіших і оригінальних його робіт, яка не вийшла окремим виданням за життя «Історія слів» (1-е изд. 1994 р.), присвячена історії виникнення та розвитку семантики російських слів, з безліччю рідкісних прикладів. В. В. Виноградов був автором широко цитованої книги «Російська мова. Граматичне вчення про слово» (написаної в 1930-х рр. та в переробленому вигляді опублікованої в 1947 р.), за яку йому і була присуджена премія. За його редакцією була підготовлена і видана «Граматика російської мови» (1952-1954 рр.), перша «академічна граматика» російської мови, створена в радянський період. В. В. Виноградов – автор низки робіт з історії російського мовознавства. Свій аналіз російської синтаксичної традиції В. В. Виноградов виклав у книзі «З історії вивчення російського синтаксису (від Ломоносова до Потебні та Фортунатова)» (1958 р.) і в статтях, присвячених граматичним поглядам М. В. Ломоносова, О. Х. Востокова, О. О. Потебні, О. О. Шахматова, А. М. Пешковського, Л. В. Щерби та ін.

У 1934 р. році вчений був заарештований у «справі славистів». 17 квітня 1934 р. засланий у Вятку, де відбував покарання до 1 травня 1936 р. З травня 1936 р. В. В. Виноградов жив під «мінусом» в Можайську, отримавши навіть можливість викладати в Москві (наприкінці 1938 р. викладання було заборонено). Прописку в Москві отримав у березні 1939 р. (раніше жив у Москві, у дружини нелегально), на другий день після письмового звернення до Сталіна. На початку війни «як соціально небезпечний елемент» був засланий в Тобольськ (7 серпня 1941 р.), де й перебував до 2 червня 1943 р. У ці роки В. В. Виноградов у важких побутових умовах продовжував працювати. Збереглося багато записів з історії окремих слів на дрібних аркушиках.

Після повернення із заслання завідувач кафедрою російської мови МДУ (1945 р.), в наступному році обраний в академіки АН СРСР і став деканом філологічного факультету МДУ.

Зберігав клеймо неблагонадійності і піддався критиці марристів в 1949 – початку 1950 рр. (позбувся посади декана філфаку). Однак, знову за особистим розпорядженням Сталіна, який розвінчав марризм, В. В. Виноградов з 1950 року фактично очолював радянське мовознавство:

- директор інституту мовознавства АН СРСР (1950–1954);
- академік-секретар Відділення літератури і мови АН СРСР (1950–1963);

- редактор журналу «Вопросы языкознания» (з 1952);
- завкафедри російської мови МГУ (до кінця життя).

З 1958 р. Виноградов очолював Інститут російської мови АН СРСР, який тепер носить його ім'я; покинув пост директора за рік до смерті.

В. В. Виноградов обіймав також ряд державних і громадських постів: був депутатом Верховної Ради СРСР, депутатом Московської міської Ради депутатів трудящих, членом Радянського комітету захисту миру.

В останні роки життя лінгвістичні вчення мовознавця отримали визнання широкого кола лінгвістів, його школа сформувалася як найбільша чисельна. У той же час деякі лінгвісти, як прихильники структурного методу, так і представники традиційного мовознавства (Р. І. Аванесов, С. Б. Бернштейн) вважали В. В. Виноградова «радянським начальником», що перешкоджає ініціативі в науці і нездатного ефективно нею керувати. Слід враховувати небажання колишнього ув'язненого йти на конфронтацію з владою, якій він був вдячний за звільнення і несподіване піднесення. Цим деякі пояснюють згоду 70-річного Виноградова брати участь в якості експерта з боку звинувачення в процесі Синявського і Данієля і «науково» підтвердити «антирадянський» характер їх праць.

Найвідоміші праці

Методи вивчення рукописів як матеріалу для побудови історичної фонетики російської мови в дослідженнях акад. А. А. Шахматова, т. XXV, 1920; Сюжет і композиція повісті Гоголя «Ніс», «Початки», 1921; Стиль петербурзької поеми «Двійник», зб. «Достоевський», I, під ред. А. С. Долинина, П., 1922; Про завдання стилістики. Спостереження над стилем «Життя проропопа Авакума», «Рос. мова», зб. статей під ред. Л. В. Щерби, П., 1923; Поезія Анни Ахматової: Стилістичні нариси. Л., 1925; Гоголь і натуральна школа, Л., 1925;

Етюди про стиль Гоголя, Л., 1926; До історії лексики російської літературної мови, «Російська мова», Нова серія, I, під ред. Л. В. Щерби, вид. «Academia», Л., 1927; Еволюція російського натуралізму. Гоголь і Достоевський, Л., 1929; Про художню прозу, М., 1930; Нариси з історії російської літературної мови XVII-XIX ст., М., 1934, 2 вид., М., 1938; Мова Пушкіна, М., 1935; Стиль прози Лермонтова, М., 1941.

Використана література

1. Різдяний Ю. В. Виноградівська школа в мовознавстві // Лінгвістичний енциклопедичний словник, М., 1990.

2. Алпатов В. М. Москва лінгвістична / Наукова рада Російської Академії наук з вивчення та охорони культурної і природної спадщини – М.: Вид-во Інституту іноземних мов, 2001. – С. 45–49. – 104 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Складіть хронологію життєвого і наукового шляху В. В. Виноградова (українською мовою).

2. Перекладіть українською мовою назви найвідоміших праць В. В. Виноградова із граматики (стилістики), звірити власний переклад з енциклопедією.

Вихованець Іван Романович – член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник.

Народився 9 жовтня 1935 року в с. Колосова, тепер Кременецького району Тернопільської області. Закінчив Львівський університет (1959).

Український мовознавець, доктор філологічних наук з 1984 р., професор з 1989 р., член-кореспондент НАН України з 1992 р., почесний професор Волинського державного університету (Луцьк) із 2002 р.. У 1968 році захистив кандидатську дисертацію «Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові». У 1983 році захистив докторську дисертацію «Функціональна типологія прийменників і відмінків (на матеріалі сучасної української літературної мови)».

У 1967–1987 роках працював в Інституті мовознавства АН УРСР, 1987–1991 рр. – завідувач кафедри української мови Луцького педагогічного інституту. Від 1991 року – в Інституті

української мови НАН України: завідувач відділу граматики, а з 1998 р. – завідувач відділу історії та граматики української мови.

Напрямки наукових досліджень – синтаксис, морфологія, культура української мови, загальне мовознавство, автор підручників і науково-популярних книг. Утвердив у вітчизняному мовознавстві функціонально-граматичний напрям. Обґрунтував класифікацію відмінків і частин мови, ґрунтовно дослідив взаємодію прийменникової та відмінкової систем, висвітлив функціональний аспект морфологічних і синтаксичних одиниць, співвідношення синтетизму й аналітизму в граматичній структурі сучасної української мови. Лауреат премій НАН України ім. І. Я. Франка (1989), ім. О. О. Потебні (2004). Автор понад 600 праць.

Найвідоміші праці

«Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові» (1971); «Прийменникова система української мови» (1980); «Грамматика української мови» (1982); «Частини мови в семантико-граматичному аспекті» (1988); «Теоретична морфологія української мови» (2004); «У світі граматики» (1987); «Таїна слова» (1990); Деякі питання українського правопису // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – 2000. – Вип. 23. – С. 3–8; Аналітизм у граматичній структурі сучасної української мови // Українська мова. – 2002. – №2. – С. 3–8; Динамічні процеси в українському іменниковому відмінюванні // Українська мова. – 2003. – №3-4. – С. 33–37; Синтаксичний словник службових слів української мови // П'ятий конгрес Міжнародної асоціації українців (25-29 серпня 2002 р., Чернівці). Мовознавство. – Чернівці: Вид-во «Рута» Чернівецького національного університету, 2003. – С. 244–249; Словотвірні категорії прикметника в сучасній українській мові // Лінгвістика: Збірник наукових праць. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2005. – Вип. 1. – С. 130–134; Семантико-граматичні класи слів і слова-морфеми // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія : Лінгвістика. – Херсон, 2005. – Вип. 2. – С. 85–89; З українського синтаксису і граматичної термінології // *Ucrainica II. Soucasna ukrainistika.*

Problemy jazyka, literatury a kultury / Sbornic clanku. – 1. Cast. – Olomouc, 2006. – S. 31–36; Чи доречний в українській граматичній термінології термін «неозначена форма дієслова»? // Українська термінологія і сучасність : збірник наук. праць. – К. : Друк ТОВ «Видавничо-поліграфічний дім «Формат», 2007. – С. 3–7; Дієслівність відприслівникових одиниць // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. К., 2008. – Вип. 4. – С. 3–5; «Бережіть рідну мову – найдорожчий скарб!»: інтерв'ю // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2009. – №1.

Використана література

1. Клименко Н.Ф. Вихованець Іван Романович // Українська мова: Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000.
2. 60-річчя чл.-кор. НАН України І. Р. Вихованця // Вісник Нац. академії наук України. – 1995. – № 9–10.
3. Загнітко А. Концептуальні засади теоретичної граматики Івана Вихованця // Лінгвістичні студії : в. 7 т. – Д. : ДонДУ, 2001.
4. Вихованець Іван Романович // Вікіпедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Вихованець_Іван_Романович.
5. Інститут української мови : історія та сучасність. – К. : Наукова думка, 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nas.gov.ua/institutes/iium/Structure/Departments/Department3/employees/Pages/gram_vyhovanets.aspx
6. Українська мова : енциклопедія. – К. : Вид-во «Енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2000. – С. 70.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Складіть список статей І. Р. Вихованця з морфології української мови, опублікованих у журналі «Українська мова» за останні 5 років.
2. Обґрунтуйте коло наукових інтересів із морфології української мови.
3. Напишіть анотацію на книгу І. Р. Вихованця «Частини мови в семантико-граматичному аспекті».

Гнатюк Галина Макарівна – доктор філологічних наук, відомий український мовознавець, лексиколог, термінолог, лауреат Державної премії СРСР у галузі науки і техніки. Народилася 26 грудня 1927 року в мальовничому Шевченковому краї – в с. Гусакове Звенигородського району Київської (нині Черкаської) області, в родині вчителів-філологів. З раннього дитинства її супутником була книга, що вела в незвіданий простір Всесвіту. Вона мріяла стати астрономом. Дівчину вабило зоряне небо, а від батька вона дізналась про народні назви небесних світил. Він захоплював дочку до читання журналів, брошур з астрономії, серед них улюбленими стали «Вселенная, пространство, разум» та ін. Її манили невідомі світи, а ще таємничі назви. Любов до рідного слова зародилась у Галини ще з дитинства. Закінчивши середню школу зі срібною медаллю, дівчина без жодних вагань вступає до філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, який закінчує 1952 року з відзнакою. Закінчивши аспірантуру, працює викладачем української мови, проте мріє про наукову роботу. У 1956 році її прийняли на роботу в Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні АН України, у відділ словників, де вона працює укладачем «Російсько-українського технічного словника», в передмові до якого зазначено, що Словник є «першою спробою зібрати й упорядкувати найуживанішу сучасну українську термінологію з основних галузей промисловості та народного господарства», яка б «допомогла в практичній роботі різних закладів і установ». Одним із найскладніших завдань у двомовному словнику є вибір відповідників до реєстрових слів у перекладній частині. Цю проблему було розв'язано на високому професійному рівні. Паралельно з укладанням словника Галина Гнатюк готується до захисту і згодом успішно захищає дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «Русско-украинские языковые связи во второй половине 18 первой четверти 19 в.в.» під керівництвом академіка І. Білодіда. Коло наукових інтересів Гнатюк різнобічне. Особливе місце в ньому посідає лексикографія. Робота над словом, за її словами, була для неї «подарунком долі».

Найвідоміші праці

Найбільша лексикографічна праця, якій Галина присвятила 20 років наукової діяльності, – Академічний словник

української мови в 11-ти томах, де сконцентровано національний запис людських знань та різноманітну інформацію про слово. Його реєстр містить 136152 слова. Практична робота над словником відображена в низці статей Гнатюк «Граматичні аспекти лексикографії», «Про принципи розробки прикметників у словнику української мови», «Граматичні категорії і семантичні особливості дієприкметників та їх відображення у словнику української мови», «Деякі особливості функціонування дієприкметників на -ний(тий) у сучасній українській мові» та в монографічному дослідженні «Дієприкметники в сучасній українській літературній мові». У 1982 році захистила дисертацію «Взаємодія іменних та дієслівних категорій в системі дієприкметника». Гнатюк здійснила тематичне редагування підготовленого до друку двотомного «Тлумачного словника української мови». Галина Макарівна – видатний лексикограф та науковець. Її внесок у теорію і практику української лексикографії неоціненний.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М.П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 100.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Опрацюйте статті Г. М. Гнатюк «Граматичні аспекти лексикографії», «Про принципи розробки прикметників у словнику української мови», «Граматичні категорії і семантичні особливості дієприкметників та їх відображення у словнику української мови».

2. Як називається найбільша лексикографічна праця, якій Галина Гнатюк присвятила 20 років наукової діяльності?

Горбачук Василь Тихонович (27 квітня 1929 р., с. Міжлісся, тепер Березівського району Брестської області, Білорусь) – український мовознавець і дисидент, кандидат педагогічних наук з 1959 р., доцент з 1964 р., професор з 1990 р. Закінчив у 1952 р. філологічний факультет Львівського університету. Вчителював, а з 1956 р. працював викладачем у педагогічних інститутах України.

В. Т. Горбачук вважається автором праць з граматики української мови, лексикології, з актуальних проблем методики викладання української мови.

Він – автор понад 100 статей у періодичній пресі: від міських газет з накладом у кілька сотень примірників, до обласних газет із десятитисячними накладками.

Найвідоміші праці

Серед праць В. Т. Горбачука, що підтверджують його професорський статус, найбільш часто згадуються наступні: Методика преподавания украинского языка : Библиогр. указ. 1966–1975 гг. – Харьков: [б. и.], 1978. – 80 с.; Основні поняття і терміни морфеміки. – Слов'янськ, [б. в.], 1982. – 40 с.; Види диктантів та методика їх проведення [Текст] : посібник для вчителя / В. Т. Горбачук. – Київ : Радянська школа, 1989. – 96 с.; Юридический словарь [Текст] : русско-эсперанто-украинско-английский / В. Т. Горбачук, Ф. И. Поддубный, Л. И. Тухватуллина, Г. М. Шило. – Славянск : [б.в.], 1994. – 402 с.; Синтаксис української літературної мови. – Слов'янськ: СДП, 1995. – 27 с.; Барви української мови. – Київ [Текст] / В. Т. Горбачук. – Видавничий дім «КМ АCADEMIA», 1997. – 272 с.; Основи журналістики [Текст] : навчальний посібник / В. Т. Горбачук, І. О. Зоц, В. І. Романько. – Слов'янськ : [б. и.], 2002. – 108 с.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 106.

Запитання і завдання для систематизації знань

1. Окресліть основний внесок В. Т. Горбачука в методику викладання української мови.

2. Ознайомтеся із працею В. Т. Горбачука «Барви української мови» (К., 1997). Які проблеми порушує автор у своїй праці?

Городенська Катерина Григорівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу граматики Інституту української мови НАН України, український мовознавець, фахівець із граматики.

Народилася 17 листопада 1948 року в с. Мелюшки Хорольського району Полтавської області. У 1975 році захистила кандидатську дисертацію «Морфологічна структура відіменних дієслів у сучасній українській мові».

У 1991 році захистила докторську дисертацію «Деривація синтаксичних одиниць». Напрямки наукових досліджень – словотвір сучасної української мови, морфологія, семантичний і дериваційний синтаксис. Знаний в Україні фахівець у галузі функціональної та категорійної граматики. Має вагомий різновекторний напрацювання в теорії деривації. Уперше в лінгвоукраїністиці розробила теоретичні засади синтаксичної деривації, започаткувала концепцію дериваційного синтаксису, що започаткував нову галузь синтаксичної науки. Застосувала функціонально-семантичний підхід до аналізу та систематизації дериваційних морфем, який посприяв виокремленню нової, синтаксично орієнтованої галузі словотвірної морфеміки. Останнім часом працює в галузі категорійного словотвору та синтаксису, розробляє теоретичні засади словотвірних і синтаксичних категорій. Лауреат премії імені О. О. Потебні НАН України за працю «Теоретична морфологія української мови» (2005 р.).

Автор монографії «Деривація синтаксичних одиниць» (1991).

Найвідоміші праці

«Грамматичний словник української мови. Сполучники» (2007); «Сполучники української літературної мови» (2010); «Числівник української мови» (1980); «Грамматика української мови» (1982); «Грамматика української мови. Морфологія» (1993); «Теоретична морфологія української мови» (2004); Автор низки статей в енциклопедії «Українська мова»; Синтаксичні засади словотвірних категорій граматичної ад'єктивності // Актуальні проблеми українського словотвору. – Івано-Франківськ.: Плай, 2002. – С. 46 – 54; Керовані другорядні члени речення і валентність предиката // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації

україністів // Мовознавство : зб. наук. статей. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 260 – 263; Проблема статусу зв'язок в українському мовознавстві // Українська мова. – 2003. – № 3 – 4. – С. 48–56; Проблема статусу та обсягу категорії стану дієслова // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. Філологія. – Переяслав-Хмельницький, 2003. – Спец. випуск. – С. 10–16; Функціонально-категорійна граматики української мови // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія : Лінгвістика : зб. наук. праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – Вип. II. – С. 92 – 97; Системна словотвірна співвіднесеність і реальне утворення дієслів та іменників // Лінгвістика: Зб. наук. праць. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2005. – Вип.1. – С. 135–140; Синтаксична сфера компаративних і суперлативних прислівників міри й ступеня // Ucrainica II. Soucasna ukrajinstika. Problemy jazyka, literatury a kultury: Sbornik clanku. 3. Olomoucke symposium ukrajinstu 24 – 26. srpna 2006. – Olomouc, 2006. – 1. cast. – S. 53–58; Синтаксичні позиції ступеньованих прислівників з первинною локативною семантикою // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – Вип. 2.– С. 6–11; Сполучникова спеціалізована й транспозиційна реалізація семантико- синтаксичних відношень у складнопідрядних реченнях // Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія: зб. наук. статей. – Чернівці: Рута, 2007. – Вип. 321 – 322. – С. 73–77; Власне-прислівникова й транспозиційна сфера ступеньованих прислівників з первинною якісно-означальною семантикою // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Ювілейний випуск на пошану 100-річчя від дня народження проф. Івана Ковалика. Філологія. – Івано-Франківськ, 2007. – Вип. XV – XVIII. – С. 41–43.

Використана література

1. Городенська Катерина Григорівна // Вікіпедія. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Городенська_Катерина_Григорівна
2. Вихованець І. Р. Городенська Катерина Григорівна // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000.
3. Інститут української мови : історія та сучасність. – К. : Наукова думка, 2011. – С. 74. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/Departments/Department3/employees/Pages/gram_vyhovanets.asp

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Напишіть анотацію на книгу К. Г. Городенської «Сполучники української літературної мови» (2010).

2. Вивчіть за публікаціями у фаховій пресі та опишіть коло наукових інтересів К. Г. Городенської в аспекті категорійної граматики.

3. Напишіть тезисний конспект однієї зі статей К. Г. Городенської, опублікованій у журналі «Українська мова», виданні Інституту української мови НАН України.

Горошкіна Олена Миколаївна –

доктор педагогічних наук, професор. Закінчила філологічний факультет Ворошиловградського державного педагогічного інституту в 1987 році й здобула кваліфікацію «учитель української мови і літератури».

З 1988 року працює в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка на посадах асистента, старшого викладача, доцента, професора. З 2007 року на посаді завідувача кафедри української мови.

У 1997 році захистила кандидатську дисертацію в Інституті педагогіки АПН України, у 2005 році – докторську в Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання української мови.

О. М. Горошкіна є автором понад 150 науково-методичних праць, присвячених актуальним проблемам лінгводидактики, культури мовлення, риторики.

За науково-педагогічну діяльність має нагороди: Відмінник освіти України, знак «Василь Сухомлинський».

Найвідоміші праці

Роль соціальних чинників у навчанні української мови / О. М. Горошкіна // Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 2–3; Культурологічний підхід до навчання української мови в школах природничо-математичного профілю / О. М. Горошкіна // Наука і освіта. – 2003. – № 4. – С. 118–120; Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах

природничо-математичного профілю : монографія / О. М. Горошкіна ; В-во освіти і науки України ; Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 362 с.; *Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах* / [колектив авторів : О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.] ; за ред. М. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2005. – 400 с. – Горошкіна О. М. : розд. II, § 2.6; розд. VII, § 7.4–7.5; розд. IX, X; *Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови* / Марія Пентилюк, Олена Горошкіна, А. Нікітіна // *Укр. мова і л-ра в шк.* – 2006. – № 1. – С. 15–20; *Концепція навчання української мови в системі профільної освіти (проект)* / Марія Пентилюк, Олена Горошкіна, Алла Нікітіна // *Укр. мова та л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах.* – 2006. – № 9/10. – С. 76–84; *Українська мова : підручн. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. з рос. мовою навчання* / О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна, Л. О. Попова. – К. : Інститут сучасного підручника, 2007. – 176 с.; *Українська мова : підручн. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою : рівень стандарту* / О. М. Горошкіна, М. І. Пентилюк, Л. О. Попова; за заг. ред. М. І. Пентилюк. – Х. : Сидія, 2010. – 256 с.; *Українська мова : підручн. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою : рівень стандарту* / М. І. Пентилюк, О. М. Горошкіна, Л. О. Попова; за заг. ред. М. І. Пентилюк. – К. : Освіта, 2011 – 208 с.; *Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах : модул. курс : посіб. для студ. пед. ун-тів та ін-тів* / [М. І. Пентилюк, З. П. Бакум, О. М. Горошкіна та ін.] ; за ред. М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2011. – 366 с.

Використана література

1. Горошкіна Олена Миколаївна // Вікіпедія. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Горошкіна_Олена_Миколаївна.

Запитання і завдання для систематизації знань

1. Законспекуйте статтю О. М. Горошкіної «Роль соціальних чинників у навчанні української мови» // *Дивослово.* – 2002. – № 5. – С. 2–3. На яких основних аспектах зупиняється автор?

2. Випишіть з Концепції навчання української мови в системі профільної освіти (проект) (*Укр. мова та л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах.* – 2006. – № 9/10. – С. 76–84) уміння, якими повинні оволодіти учні, і прокоментуйте їх значення для мовленнєвого розвитку особистості.

Горпинич Володимир Олександрович – український мовознавець, доктор філологічних наук з 1974 р., професор з 1976 р. Обґрунтуйте, Заслужений діяч науки і техніки України (1995 р.). Академік АН ВШ України з 1995 р.

Народився 26 листопада 1927 р. в с. Варварівка тепер Гуляйпільського району Запорізької області.

Закінчив у 1958 році Дніпропетровський університет, спеціальність «Філолог». З 1946 року вчителював, з 1962 р. – викладач, завідувач кафедри російської мови Миколаївського (1967–1974 рр.), Запорізького (1974–1979 рр.) та Полтавського (1979–1981 рр.) педагогічних інститутів; у 1975–1978 рр. – ректор Запорізького педагогічного інституту, з 1982 р. – завідувач кафедри Кіровоградського педагогічного інституту; з 1996 р. – професор Дніпропетровського університету. У 1967 році захистив кандидатську дисертацію на тему «Творення прикметників і назв жителів у східнослов'янських мовах» за спеціальністю «Російська мова», спецрада при Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. У 1974 році захистив докторську дисертацію на тему «Відтопонімний словотвір в українській мові», спеціальність «Українська мова» у спецраді при Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР.

Найвідоміші праці

«Творення прикметників і назв жителів у східнослов'янських мовах» (дисертація) (1967); «Українська морфологія» (2002); *Морфологія української мови* (2004); *Катойконімія французької мови : монографія.* – Дніпропетровськ (у співавторстві) (2008); *Топонимія древнегрецького язика : монографія.* – Днепропетровск (2009); «Теоретичні питання відтопонімного словотвору східнослов'янських мов» (1973); *Відтопонімні прикметники в українській мові* (1976); *Назви жителів в українській мові* (1979); *Слов'янська ад'ектонімія і катойконімія* (2003); *Болгарські прізвища Бердянського регіону : монографія.* – Дніпропетровськ (2010); Автор навчальних посібників: «Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія» (1999), «Географічні назви в українській мові» (1999, у співавт.); підручників для пед. училищ: «Російська мова» (ч. 1–2, 1981–86), «Українська мова» (ч. 1–2, 1976–77,

у співавт.); методичних посібників: «Будова слова і словотвір» (1976) та ін.; словників: «Русско-украинский орфоэпический словарь» (1992), «Словник відтопонімних прикметників і назв жителів України», «Прізвища степової України» (обидва – 2000), «Словник географічних назв України» (2001), «Прізвища Дніпровського Припоріжжя» (2003, у співавт.).

Використана література

1. Чучка П. П. Горпинич Володимир Олександрович // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000.
2. Лучик А. А., Лучик В. В. Библиографический указатель по топонимике и славянскому языкознанию с методическими рекомендациями. Владимир Александрович Горпинич. – Кировоград, 1989.
3. Кто есть кто в современной русистике. – М. – Хельсинки, 1994.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Зробіть бібліографічний опис праць В. О. Горпинича з морфології української мови за останні 5 років у фахових виданнях.

2. З'ясуйте, яка роль і сила слова у спілкуванні людей. Напишіть міні-твір, використавши висловлення Горпинича В. О. як початок.

Гриценко Павло Юхимович – український мовознавець-діалектолог, лінгвогеограф, доктор філологічних наук (1991 р.), професор (1993 р.), завідувач відділу діалектології, директор Інституту української мови НАН України (з 2008).

Народився 23 вересня 1950 року в с. Матроска, нині Ізмаїльського р-ну Одеської обл. Закінчив Одеський університет (1973 р.). З 1987 року – завідувач сектора діалектології Інституту мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР, а з 1991 року – відділу діалектології Інституту української мови НАН України.

Досліджує українську діалектну мову, проблеми взаємодії діалектів і літературної мови, відношень між слов'янськими діалектними мовами.

Найвідоміші праці

Ініціював дослідження говірок Чорнобильської зони (керівник проекту і співавтор видань «Говірки Чорнобильської зони: Тексти» (1996), «Говірки Чорнобильської зони. Системний опис» (1999), створення «Українського діалектного фонofонду» (співавтор видання «Український діалектний фонofонд» (2004). Керує підготовкою бази «Словника українських діалектів».

Автор монографій «Моделювання системи діалектної лексики» (1984), «Ареальне варіювання лексики» (1990). Співавтор низки випусків і член редколегії «Общеславянского лингвистического атласа» (1994–2008), співавтор і член редколегії видання «Українська мова. Енциклопедія» (1–3 вид., 2000–2007).

Член міжнародних комісій при Міжнародному комітеті славистів (комісії Загальнослов'янського лінгвістичного атласу, етнолінгвістики, слов'янської діалектології), член українського комітету славистів.

Автор понад 400 публікацій з українського і слов'янського мовознавства.

Використана література

1. Інститут української мови: історія та сучасність. – К.: 2011. – С. 47–48.
2. Прилипко Н. П. Гриценко Павло Юхимович // Українська мова: енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія, 2007.
3. Професор Павло Юхимович Гриценко. Матеріали до бібліографії вчених. – Черкаси, 2010. – 110 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. На думку П. Гриценка, «діалектні тексти репрезентують реальне буття мови, склад, функції мовних одиниць, динаміку її форми і змісту; це реальність мови, не затиснена і не трансформована вузькими берегами нормативних приписів і обмежень, як у літературному різновиді мови» [с.12]. Поясніть, як ви розумієте слова вченого. Джерело: Гриценко П. Ю. Тексти як джерело дослідження українських говірок у Румунії // Павлюк М., Робчук Ф. Українські говори Румунії: діалектні тексти. – Едмонтон – Львів – П'ємонт – Торонто, 2003.

2. Складіть письмову доповідь за працею П. Ю. Гриценка «Моделювання системи діалектної лексики» (К.: Наук думка, 1984. – 226 с.).

Грищенко Арнольд Панасович – мовознавець, доктор філологічних наук (1980 р.), професор (1987 р.), академік АПНУ (1999 р.). Заслужений діяч науки і техніки України (1995 р.). Народився 23 вересня 1936 року в с. Мутичів Ріпкинського району Чернігівської області. Помер 17 грудня 2006 р., Київ.

Закінчив Ніжинський педагогічний інститут (1958 р.). Учителював на Чернігівщині. У 1960 році вступив до аспірантури Інституту мовознавства АН УРСР (кер. канд. дис. М. Жовтобрюх). У 1963–1981 рр. працював м. н. с., а згодом – ст. н. с. цього Інституту.

У 1981 – 2006 рр. – завідувач кафедри української мови Національного педагогічного університету. Наукові дослідження А. П. Грищенка із синтаксису та морфології сучасної української мови, історії української мови відзначаються докладним аналізом явища в синхронії та діахронії, типологічними та порівняльно-історичними зіставленнями з тотожними явищами в інших мовах. Для праць А. П. Грищенка характерне поєднання глибокого змісту, широти охоплених проблем з ясністю та простотою викладу; висновки обґрунтовані значним мовним матеріалом як літературної, так і діалектної систем не лише України, а й фактично всіх слов'янських та багатьох європейських мов. Як член Національної правописної комісії при КМ України, розробляв питання правопису слів іншомовного походження. Створив наукову школу з історії та сучасного функціонування граматичної системи української мови.

Найвідоміші праці

«Морфологічна будова сучасної української літературної мови» (1975 р.); Прикметник в українській мові (1978 р.); Граматика української мови (1982 р.); Співавтор низки академічних видань, зокрема «Сучасна українська літературна мова. Синтаксис» (1972 р.), «Словотвір сучасної української літературної мови», «Морфологічна будова сучасної української літературної мови» (обидва – 1975 р.), «Історія української мови : у 4 т.» (1978–83 рр., відп. ред. 4-го тому («Синтаксис»); премія ім. І. Франка АН УРСР, 1985 р.; усі – Київ). Автор та співавтор низки підручників для ВНЗ, зокрема «Сучасна українська

літературна мова» (К., 1993 р.), що витримав кілька видань і є основним навчальним посібником для багатьох ВНЗ України.

Використана література

1. Академік Арнольд Панасович Грищенко. Бібліографія до 70-річчя. – Полтава, 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/wiki/ Грищенко Арнольд Панасович](http://uk.wikipedia.org/wiki/Грищенко_Арнольд_Панасович).
2. Железняк М. Г. Грищенко Арнольд Панасович // Енциклопедія сучасної України. – Т. 6. – Київ, 2006. – С. 500.
3. Українська мова : енциклопедія. – К. : Вид-во «Енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2000. – С. 122.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Прочитайте працю «Прикметник в українській мові». Випишіть вислови, які найглибше розкривають суть, значення слова, прокоментуйте їх.

2. Обґрунтуйте коло наукових інтересів ученого із граматики української мови.

Гуйванюк Ніна Василівна (18 листопада 1949 р., с. Волиця Славутського району Хмельницької області) – український мовознавець, доктор філологічних наук з 1994 р., професор з 1995 р.

Ніна Гуйванюк закінчила Славутську середню школу №1, одержавши атестат із срібною медаллю. Пішла працювати на лісохімзавод, згодом в редакцію районної газети «Трудівник Полісся». У вересні 1967 р. стала студенткою філологічного факультету Чернівецького університету. Навчалася на «відмінно», писала вірші, які друкувалися в обласній пресі та університетській газеті, брала участь у роботі студентського драматичного гуртка, виступала на засіданнях літстудії імені Степана Будного. З літстудійцями їздили в села та містечка Буковини на літературні вечори. Закінчила університет у 1972 р., отримавши диплом з відзнакою. І хоч закінчувала університет з двохмісячною Оксаночкою на руках, у вересні того ж 1972 р. вступила в заочну аспірантуру при кафедрі української мови. Науковим керівником Ніни Гуйванюк був професор Іларіон Іларіонович Слинько, який тоді завідував кафедрою.

З червня 1973 р. почала працювати лаборантом, пізніше – старшим лаборантом кафедри української мови. З травня 1977 р. –

на посаді викладача. У лютому 1978 р. захистила кандидатську дисертацію «Засоби вираження присвійності в українській мові». У 1982 р. стала доцентом. У співавторстві з доцентом Марією Кобилянською опублікувала три наукових посібники з грифом Міністерства освіти для студентів вищих навчальних закладів: «Сучасна українська мова: Синтаксис. Збірник вправ. – К.: Вища школа, 1981»; «Сучасна українська літературна мова: Синтаксис. Лабораторний практикум. – К.: Вища школа, 1989»; «Сучасна українська мова: Синтаксис. Збірник вправ. – К.: Вища школа, 1992».

З 1989 р. по 1991 р. перебувала в докторантурі відділу граматики Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН України. Науковим консультантом докторської дисертації був академік Русанівський В. М. У лютому 1994 року успішно захистила докторську дисертацію на тему «Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць». У 1996 р. отримала вчене звання професора. З 1 лютого 1994 р. завідувала кафедрою сучасної української мови. У 1994 р. у видавництві «Вища школа» в Києві побачила світ фундаментальна колективна праця, написана у співавторстві з професором Іларіоном Іларіоновичем Слиньком та доцентом Марією Филімонівною Кобилянською, – «Синтаксис сучасної української літературної мови: Проблемні питання», яка здобула визнання в Україні.

З 1996 р. по 2005 р. Ніна Василівна Гуйванюк – член двох спеціалізованих рад із захисту кандидатських дисертацій (у Тернопільському та Прикарпатському університетах). Професор Ніна Василівна Гуйванюк – була головою спеціалізованої ради з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова, створеної ВАК України у Чернівецькому університеті.

За її активного сприяння в Чернівецькому національному університеті було проведено ряд наукових конференцій (спільно з Інститутом української мови НАН України та Інститутом мовознавства імені О.О. Потебні) – у жовтні 1997 р. всеукраїнську наукову конференцію «Актуальні проблеми синтаксису», у жовтні 2000 р. – «Розвиток української філології на Буковині в загальноєвропейських культурно-наукових зв'язках ХІХ – ХХ ст.» та ін.

З 1996 р. по 2004 р. проф. Гуйванюк Н.В. була науковим редактором видання «Науковий вісник Чернівецького університету: Слов'янська філологія», з 2004 р. вона заступник головного редактора. Н. В. Гуйванюк член редколегії журналу «Українська мова»

(Інститут української мови НАН України, м. Київ), «Українське літературознавство» (Київський національний університет імені Т. Шевченка), «Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах» (Міністерство освіти і науки України), «Українознавство» (Прикарпатський університет, м. Івано-Франківськ), «Веснік Брєсцкага універсітэта» (Білорусія) та ін.

Н. В. Гуйванюк проводить активну громадську роботу. Зокрема, на чернівецькому телебаченні вона з 2000 року веде науково-популярну авторську передачу «Рідна мова», виступає з лекціями перед учителями області.

Н. В. Гуйванюк – Відмінник освіти України. Коло наукових зацікавлень Ніни Василівни Гуйванюк – актуальні проблеми синтаксису, синтаксичної номінації, мовленнєвої діяльності. Вона високопрофесійно читала студентам лекції з таких курсів як: «Сучасна українська мова», «Основи мовленнєвої діяльності», «Основи наукових досліджень», «Досягнення і проблеми сучасного мовознавства» (для магістрів); спецкурси «Основи синтаксичної номінації», «Грамотичні синоніми та їх вивчення у шкільному курсі мови».

На жаль, Н. В. Гуйванюк рано пішла з життя.

Найвідоміші праці

Вона автор близько 200 наукових праць з проблем синтаксису, серед яких: «Засоби вираження присвійності в українській мові» (1975), «Співвідношення об'єктивної та суб'єктивної модальності в реченні» (1997), «Питальні речення в сучасній українській мові» (2000, у співавт.), «Антропоцентричний підхід до вивчення мовних явищ» (2001, у співавт.) та монографія «Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць» (1999). Н. В. Гуйванюк автор більше 10 підручників та посібників з грифом Міністерства освіти і науки для студентів філологічного факультету, підручників для шкіл: «Українська мова. 8-9 кл. шкіл з румунською мовою навчання» (1998), «Українська мова. 8-9 кл. шкіл з угорською мовою навчання» (1999), «Українська мова. 8-9 кл. шкіл з польською мовою навчання» (2000), «Українська література. 5 клас шкіл України з мовами національних меншин» (2005, у співавт.). Н. В. Гуйванюк активно виступала на міжнародних наукових конференціях, вона – науковий керівник кількох держбюджетних тем, зокрема: «Мовно-літературний процес на Буковині в загальноукраїнському та європейському контекстах», «Функціонування сучасної

української мови на тлі взаємодії локальних чинників та загальноєвропейських тенденцій». За її активного сприяння підготовлено до друку «Словник буковинських говірок» (2005). З 1996 р. по 2001 р. під науковим керівництвом Ніни Василівни захищено 9 кандидатських дисертацій.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Познайомтеся з працями Н. В. Гуйванюк. Охарактеризуйте світоглядні засади наукового пошуку лінгвіста.

Добош Василь Іванович – мовознавець, доктор філологічних наук.

Нелегкою була життєва стежа Василя Івановича Добоша. Народився він 9 жовтня 1924 року в прекрасному селі Салдобош, тепер село Стеблівка Хустського району, у працьовитій селянській родині. Весело зростав Василько на березі швидкоплинної красуні Тиси, та рано зазнав великого горя у зв'язку зі смертю рідного батька. Тому ще малим хлопчиком пізнав нестатки, але любов до праці і жадоба знань допомогли йому закінчити народну школу. Через матеріальне становище сім'ї до гімназії поступив не відразу, та все ж згодом навчається в Хустській гімназії, яку, однак, не встиг закінчити, бо в листопаді 1944 року йде добровольцем у лави Червоної Армії добивати фашиста, відклавши навчання до ліпших часів. Війну закінчив у Празі. За мужність і відвагу нагороджений бойовими орденами й медалю.

Після демобілізації 1947 року з Радянської Армії одразу взявся за навчання. Швидко завершує середню освіту і вступає до Ужгородського університету, з яким доля поєднала Василя Івановича на все життя. Пройшов шлях від студента (закінчив університет 1952 року) до професора. Протягом 1984 – 1987 років був деканом філологічного факультету. Аспірантуру закінчив 1955 року при академічному Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні в Києві, де під керівництвом відомого вченого, професора Ф. Т. Жилка підготував, своєчасно й успішно захистив (того ж 1955 року) кандидатську дисертацію «Південнокарпатські говірки долини річки Тур'ї» і відразу був

прийнятий на роботу викладачем кафедри української мови рідного університету. У дисертації детально характеризуються фонетичні та морфологічні ознаки цих говірок, при цьому відзначаються як загальнонародні риси, властиві й більшості інших українських діалектів, так і специфічні, наявні тільки в цих та деяких сусідніх закарпатських говірках. На тему кандидатської дисертації опублікував ряд праць у виданнях Ужгородського університету.

Як ученого В. І. Добоша чи не найбільше характеризувала зразкова сумлінність, яка проявлялася і в доборі доброякісного фактичного матеріалу, і в об'єктивному аналізі мовних фактів, явищ, і в солідній аргументації висунутих ним наукових положень, висновків, рекомендацій, і у високій культурі оформлення наукових результатів тощо. Усі, кому доводилося виконувати під керівництвом професора курсову, дипломну чи дисертаційну роботу, сердечно вдячні йому за допомогу. Талановитий педагог, прекрасний методист, надзвичайно дисциплінована, енергійна людина, Василь Іванович умів зацікавити студента.

Протягом багатьох років професор В. І. Добош входив до керівництва спеціалізованої вченої ради із присудження наукових ступенів доктора і кандидата філологічних наук з українського мовознавства в Ужгородському університеті, спочатку виконував обов'язки члена, вченого секретаря, а потім і голови цієї ради. На її засіданнях захищено десятки кандидатських і докторських дисертацій. Дисертанти з особливою теплотою відгукувалися про доброзичливість Василя Івановича, для якого незрозумілими й чужими були неприступність, чиновницька чванливість, запопадливе, що межує з підлабузництвом, ставлення до його особи.

Суспільна вага вчителя – в його учнях. Учні у професора В. І. Добоша – величезна кількість. Це студенти, вчителі української мови і літератури в різних куточках нашого краю та України, молодше покоління викладачів філологічного факультету нашого університету, аспіранти та інші. Всі вони з вдячністю слухали і пам'ятають глибокі, змістовні й цікаві лекції свого вчителя і його щирі поради, що відзначалися колоритом людяності, доброти, гарячого бажання допомогти молодій людині розібратися в складних фахових питаннях чи життєвих ситуаціях, спрямувати її в русло інтенсивного навчання, активної наукової діяльності, громадянського бачення світу і т.д.

1 березня 2001 року Василя Івановича Добоша не стало, але світла пам'ять про нього назавжди збережеться в серцях його колег і друзів, колишніх його студентів, аспірантів, усіх, хто його знав, шанував, любив.

Найвідоміші праці

Визнання у науковому світі принесло Василеві Івановичу його дослідження «Синтаксис південнокарпатських говорів української мови (синтаксичні функції відмінків)», за яке 1978 року йому було присуджено науковий ступінь доктора філологічних наук. Результати роботи опубліковані в десятках наукових праць, з яких три вийшли окремими виданнями: Синтаксис українських південнокарпатських говорів: Текст лекцій. – Ужгород, 1971. – 120 с.; Синтаксис українських південнокарпатських говорів (Прийменникові конструкції): Текст лекцій. Ужгород, 1972. – 48 с.; Методичні розробки до практичних занять з діалектного синтаксису (Прийменникові конструкції, ч. 2). – Ужгород, 1981. – 64 с. Василь Іванович завжди радо відгукувався на будь-чье прохання про допомогу. Посприяв він фахово і лексикографу П. Бунганичу в підготовці до видання першого в своєму роді «Словацько-українського словника» (Братислава, 1985. – 675 с.), реєстр якого становить понад 35000 словникових статей. Свою вдячність проф. В. І. Добошеві за надану фахову і моральну підтримку П. Бунганич висловив у передмові до цього словника.

Використана література

1. Іван Сабадош. Закоханий у слово (До 80-річчя від дня народження професора В. І. Добоша).

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Прочитайте уважно текст праці «Синтаксис південнокарпатських говорів української мови (синтаксичні функції відмінків)», перекажіть його.

2. Обґрунтуйте коло наукових інтересів із діалектного синтаксису української мови.

Дудик Петро Семенович – український мовознавець, доктор філологічних наук і професор з 1974 р., Заслужений працівник вищої школи України з 1985 р.

Народився 10 червня 1926 р. в с. Косинь тепер Володавського повіту Люблінського воєводства, Польща.

Закінчив у 1951 році Дніпропетровський університет.

Протягом 1954–1972 рр. працював у Полтавському педагогічному інституті (старший викладач кафедри української мови, з 1958 р. – завідувач кафедри української мови, з 1962 р. – проректор з навчальної і наукової роботи, з 1968 р. – проректор з наукової роботи), в 1972–1996 рр. – у Вінницькому педагогічному інституті (завідувач кафедри української мови, з 1995 – професор цієї кафедри).

У 1996–1998 рр. – професор кафедри української мови Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова; з 1998 р. – професор кафедри української мови Вінницького педагогічного університету.

Найвідоміші праці

Стилістика української мови: навчальний посібник (2005). Автор праць із синтаксису сучасної української мови («Неповні речення в сучасній українській мові», 1958; «Сучасна українська літературна мова: Синтаксис», 1972, у співавт.; «Синтаксис сучасного українського літературного мовлення», 1973; «Словосполучення в українській літературній мові», 1998; «Просте ускладнене речення», 2002); посібників для педагогічних вузів («Вступ до мовознавства», 1974, у співавт.; «Із синтаксису простого речення», 1999), підручників («Українська мова» для 7-8 класу, 1993, у співавт.; «Українська мова» для педучилищ, 1993, у співавт.) і посібників («Вивчення української мови в 7 класі», 1979; «Вивчення української мови у 8 класі», 1981) для середньої школи.

Використана література

1. Вихованець І. Р. Дудик Петро Семенович // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Напишіть детальну анотацію на посібник П. С. Дудика «Стилістика української мови».

2. У своїх працях П. С. Дудик постійно підкреслює, що перш ніж дати визначення поняттю «розмовне мовлення», потрібно дати належну характеристику таким поняттям, як *усна мова* і *розмовна мова*. Як розумієте ці поняття ви?

Ермоленко Світлана Яківна – відомий український мовознавець, доктор філологічних наук з 1984 р., професор з 1990 р., член-кореспондент НАН України з 2009 р.

Народилася 30 жовтня 1937 р. в м. Уссурійськ, Приморський край, Росія.

Галузь наукових інтересів – українська мова, зокрема праці із лінгвостилістики, синтаксису, мови фольклору, правопису, культури мови. Закінчила в 1959 році Київський державний університет ім. Т. Шевченка. З 1959 р. працювала в Інституті мовознавства (з 1987р. – завідувач відділу культури мови), із 1991р. – в Інституті української мови НАН України (завідувач відділу стилістики та культури мови).

Найвідоміші праці

«Синтаксис віршової мови» (1969); «Синтаксис і стилістична семантика» (1982); «Фольклор і літературна мова» (1987); «Нариси з української словесності (стилістика і культура мови)» (1998); «Мова і українознавчий світогляд» (2007); «Мовно-естетичні знаки української культури» (2009). Колективні монографії та монографії у співавторстві: «Українська літературна вимова і наголос. Словник-довідник» (1973); «Мова і час» (1977); «Життя слова» (1978); «Складні випадки українського правопису» (1980); «Жанри і стилі в історії української літературної мови» (1989); «Культура української мови. Довідник» (1990); «Новий російсько-український словник-довідник» (1996); «Новий російсько-український словник-довідник юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери» (1998); «Словник епітетів

української мови» (1998); «Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів» (2001) та ін.

Керівник української групи проекту Najnowsze dzieje języków słowiańskich (координатор С. Ґайда; Ополь, Польща), що відбувався під егідою Міжнародного комітету славістів. Результатом стало колективне дослідження «Українська мова 1945-1995 рр.» (1999). С. Я. Ермоленко – керівник проекту відділу стилістики та культури мови Інституту української мови НАН України «Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела» (2007) (виконавці – С. Я. Ермоленко (керівник), С. П. Бирик, Т. А. Коць, Г. М. Сюта, С. Г. Чемеркін та ін.).

Автор підручників з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів (співавтор – В. Т. Сичова).

Редактор збірника «Культура слова». Член редколегії і один з авторів енциклопедії «Українська мова».

Використана література

1. Озерова Н. Г. Ермоленко Світлана Яківна // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000.
2. Ермоленко Світлана Яківна : Вікіпедія . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Ермоленко_Світлана_Яківна.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Обґрунтуйте доцільність об'єднання проблем стилістики і культури української мови в роботі одного відділу Інституту української мови НАН України.

2. Напишіть коротку анотацію на одну із статей С. Я. Ермоленко, опублікованої у журналі «Українська мова».

Жайворонок Віталій Вікторович (07.11.1941 р., с. Денисівка Оржицького р-ну Полтавської обл.) – учений-мовознавець, доктор філологічних наук (1990), професор (1992), перекладач.

Закінчив Київський державний педагогічний інститут імені О. М. Горького (нині Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова) (1963), аспірантуру при кафедрі української мови цього навчального закладу. Із 1969 р. (з перервами) працює в Інституті

мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР (тепер НАН України): молодший, старший, провідний науковий співробітник. Дослідницькі інтереси В. В. Жайворонка зосереджені на проблемах лексикології, лексикографії, стилістики, етнолінгвістики, синтаксису, перекладознавства.

Найвідоміші праці

Один з укладачів і редакторів тлумачного «Словника української мови» в 11 т. (т. 7, 1976; т. 8, 1978), «Словника скорочень в українській мові» (1988), редактор і один з укладачів «Російсько-українського словника» (2003). Автор першого словника-довідника «Велика чи мала літера» (2005), словника-довідника «Знаки української етнокультури» (2006).

Опублікував близько 100 наукових праць, з-поміж яких і посібники для школи: Світлиця. Навчальний посібник для 1-го класу. – К., 2001 (у співавт.); Дивограй. Навчальний посібник для 2-го класу. – К., 2001 (у співавт.). Учасник XIII Міжнародного з'їзду славистів (Любляна, 2003).

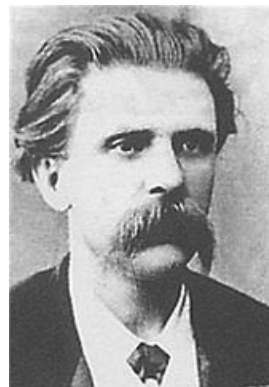
Використана література

1. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України – 75, 1930–2005. – К. : Довіра, 2005. – С. 446–447.
2. Українська мова : Енциклопедія. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 182.
3. Українські мовознавці та письменники-мовотворці : Довідник. – К. : НДІ, 2008. – С. 88–89.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Як зазначає В. В. Жайворонка в одній із праць, «мова так чи інакше відбиває етнокультурні, народно-психологічні й міфологічні уявлення та переживання, тобто менталітет етносу як національну специфіку людського світосприйняття» (Жайворонка В. В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти дослідження // Мовознавство. – 2001. – № 5. – С. 48–63). Доведіть твердження вченого.

2. Складіть відгук на «Українську етнолінгвістику. Нариси» В. В. Жайворонка – К.: Довіра, 2007. – 261 с.

Житецький Павло Гнатович (23 грудня 1836 р. (4 січня 1837 р.), Кременчук – 5 (18) березня 1911, Київ) – український мовознавець, лексикограф, педагог і громадський діяч. Доктор російської словесності (1908). Член-кореспондент Петербурзької АН (1898), дійсний член Історичного товариства Нестора-літописця (1879), Наукового товариства імені Шевченка (1903). Досліджував історичну фонетику української мови, зокрема таку її пам'ятку, як Пересопницьке Євангеліє 1556–1561 рр. (з Пересопницького монастиря на Волині). Приятелював із Михайлом Драгомановим.

Навчався 1857–1860 рр. в Київській духовній академії, 1860–1864 рр. – на історико-філологічному факультеті Київського університету.

Упродовж 1864–1868 років працював учителем російської мови у Кам'янець-Подільській чоловічій гімназії (серед учнів – майбутній письменник Григорій Мачтет), з 1868 р. – в кількох гімназіях Києва; в 1874–93 рр. – у Колегії Павла Галагана.

Павло Житецький – один із основоположників українського мовознавства; йому належать глибокі дослідження з історії української мови, літератури і фольклору (писав українською мовою). Це, передусім, перша в українському мовознавстві велика праця з історії фонетики української мови – «Нарис звукової історії малоруського наріччя» (1876), у якій поставлено і частково розв'язано ряд питань. У розвідці «Опис Пересопницького рукопису XVI ст.» (1876) Житецький розкрив мовні та палеографічні особливості пам'ятки і виявив у її тексті багато рис живого народного мовлення, показавши велике значення її для вивчення історії української літературної мови.

Особливо цінними є праці з історії української літературної мови, що актуальні й у наш час: «Нарис літературної історії малоруського наріччя в XVII ст.» (1889) та «Енеїда» Івана Котляревського і найдавніший список її у зв'язку з оглядом малоруської літератури XVIII ст.» (1900). У них вчений дослідив функціонування у писемності 17–18 ст. двох типів старої літературної мови – слов'яно-української, що продовжувала церковнослов'янську традицію, і книжної української мови, яка поєднувала стару писемну традицію з елементами живого

народного мовлення; розглянув процеси еволюції обох типів літературної мови на ґрунті їх взаємодії з народнорозмовною мовою і занепад їх під впливом русифікації у 18 ст. Павло Житецький першим показав значення «Енеїди» І. Котляревського для формування нової української літературної мови. Становлення нової літературної мови він розглядав у її зв'язках із старою книжною і вбачав у мовно-літературній діяльності І. Котляревського розвиток традиції вживання живого народного мовлення в низьких жанрах староукраїнської писемності. Досліджував також шляхи розвитку російської літературної мови, її взаємозв'язки з українською («До історії літературної російської мови в XVIII ст.», 1903). Житецький виявляв інтерес до історії мовознавства (статті «Діалог Платона «Кратіл» (1890); «Гумбольдт в історії філософського мовознавства» (1900), та ін.). У кількох літературознавчих статтях і рецензіях порушував проблеми взаємозв'язків літературно-книжної та уснонародної традицій у старій українській писемності.

Помітне місце в історії української фольклористики зайняла праця Павла Житецького «Думки про народні малоруські думи» (1893). У праці «Про переклади Євангелія малоруською мовою» (1905) Житецький здійснив науковий аналіз мови тогочасних українських перекладів Євангелія з екскурсом в історію перекладів євангельських текстів українською мовою.

Автор шкільних підручників: «Теорія твору з хрестоматією» (1895), «Теорія поезії», «Нариси з історії поезії» (обидва – 1898), які не раз перевидавалися.

Брав активну участь у виробленні норм українського правопису. Розроблена Павлом Житецьким правописна система частково була використана в україномовній частині «Записок Юго-Западного отдела Русского географического общества» (1873–1876), а також мала вплив на правопис «Словаря української мови» під редакцією Бориса Грінченка (1907–1909). Допомогавав в упорядкуванні й підготовці цього словника до друку.

Житецький був активним учасником українського політичного руху, членом київської «Громади», співробітником «Кіевской Старини». У дискусії щодо «теорії» Михайла Погодіна про нібито російськість княжого Києва відстоював думку, що

Київська Русь – це держава українського народу, що традиції культури й побуту тут не переривалися у всі часи, а риси української мови наявні ще у письмових джерелах 12-13 ст.

Помер у Києві в 1911 році.

Видатному науковцеві присвячено одну з вітрин музею Однієї Вулиці. У музеї представлені оригінальні портрети і праці вченого, а також все коло київської «Громади», – праці, фотографії та автографи відомих українських діячів.

Найвідоміші праці

«Нарис звукової історії малоруського наріччя» (1876); «Опис Пересопницького рукопису XVI ст.» (1876); «Описание Пересопницкой рукописи 16 в.» (1876); «Нарис літературної історії малоруського наріччя в XVII ст.» (1889); «Очерк звуковой истории малорусского наречия в 17 й 18 вв.» (1889); «Литературная деятельность И. Вишенского» (1890); «Мысли о малорусских народных думах» (1893); «Теорія твору з хрестоматією» (1895); «Теорія поезії» (1898); «Енеїда» Котляревського і найдавніший список її у зв'язку з оглядом малоруської літератури XVIII ст. (1900); «До історії літературної російської мови в XVIII ст.» (1903); «О переводах евангелия на малорусский язык» (1905); «Думки про народні малоруські думи» (1893); «Про переклади Євангелія малоруською мовою» (1905); «Нариси з історії поезії» (1898); «Нарис історії української мови в 17 ст.» (1914) та ін.

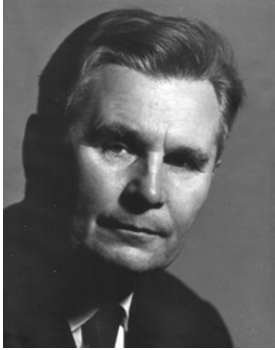
Використана література

1. Малий словник історії України / Відповідальний редактор Валерій Смолій. – К.: Либідь, 1997.
2. Іжакевич Г. П., Плачинда В. П. Житецький Павло Гнатович // Українська літературна енциклопедія. – Т. 2. – К., 1990. – С. 202–203.
3. Шленский Д., Браславец А. Музей Одной Улицы. Путеводитель, изд. «Центр Европы», Львов-Київ, 2002.
4. Шльонський Д., Браславец О. Андріївський узвіз, його історія та путівник по Музею Однієї Вулиці. Вид-во «Центр Європи», Львів-Київ, 2008, 2009.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Напишіть реферат на тему: «П. Житецький – перший історик української мови».

2. Павло Житецький один з основоположників українського мовознавства. Йому належать глибокі дослідження з історії української мови, літератури і фольклору. Складіть бібліографічний опис праць вченого, дотримуючись вимог ДАК.

Жовтобрюх Михайло Андрійович

народився 1905 р. в с. Ручки, тепер Гадяцького району Полтавської області. Український мовознавець, доктор філологічних наук з 1964 року, професор з 1965 року. Закінчив факультет професійної освіти Дніпропетровського мовно-літературного відділення. У 1930 р. – соціально-економічне відділення. Працював викладачем, пізніше – старшим викладачем у Запорізькому педагогічному інституті у 1930-му році. Доцентом Київського педагогічного інституту у 1937 р. Завідувач кафедри російської мови в Тюменському (1948) і Бухарському (1951). Завідувач кафедри мовознавства в Черкаському (1953) педагогічному інституті. Протягом 1959 р. був завідувачем відділу теорії української літературної мови Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні і водночас (1960) – професором Київського педагогічного інституту. Основні наукові дослідження з проблем сучасної української літературної мови, історії української мови, історії українського мовознавства, культури усної і писемної мови, соціолінгвістики, порівняльної граматики слов'янських мов.

Найвідоміші праці

«Мова української преси» (1963), «Мова української періодичної преси» (1970) р., «Українська граMATика» (1986), «Східнослов'янські мови» (1987), «Нарис історії українського радянського мовознавства» (1918-1941), Співавтор і редактор праць «Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика» (1969), «Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія» (1973), Працював над створенням «Історії української мови. Фонетики» (1979), (у співавторстві з В. Русанівським, В. Скляренком), що стала однією з найкращих спроб вивчення історії звукового складу української мови. Ця праця разом з іншими трьома книгами серії «Морфологія», (1978); «Лексика і фразеологія» та «Синтаксис», обидві – 1983) відзначена премією ім. І. Франка. Брав участь у написанні підручників і посібників для університетів та інститутів «Історична граMATика української мови» (1957), «Курс сучасної української мови» (нове видання, 1972), «Порівняльна граMATика української і російської мови» (1978), «Історична граMATика російської мови» (1980).

Використана література

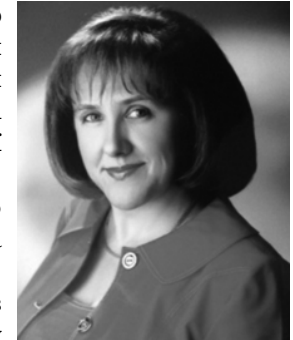
1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 185.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Опрацюйте одну із статей Жовтобрюха Михайла Андрійовича. Подумайте, як її можна використати на заняттях із фонетики?

2. Напишіть твір у публіцистичному стилі, використавши як початок слова М. А. Жовтобрюха: «Наукове дослідження історії літературної мови в усій сукупності її стилів і жанрів обов'язково передбачає також і глибоке, всебічне вивчення мови періодичної преси на всіх етапах її існування».

Завальнюк Інна Яківна – доктор філологічних наук, професор, український мовознавець у галузі філології й журналістики, зокрема в царині синтаксичних явищ мови сучасної газетної періодики.

Інна Яківна Завальнюк народилася 5 жовтня 1968 року в селі Новоселівка Немирівського району Вінницької області.

З 1975 до 1985 року навчалася в середній школі № 8 м. Вінниці, яку закінчила із золотою медаллю.

У 1985 році вступила до Вінницького державного педагогічного інституту ім. М. Островського на філологічний факультет денної форми навчання. У 1989 році з відзнакою закінчила повний курс згаданого інституту за спеціальністю «Українська мова і література», отримавши кваліфікацію вчителя української мови і літератури.

За направленням Вінницького обласного відділу народної освіти з серпня 1989 року протягом двох років (один із них за сумісництвом) працювала вчителькою української мови і літератури у середній школі № 32 м. Вінниці.

З серпня 1990 і дотепер Інна Яківна Завальнюк працює у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського на різних посадах: асистент, старший викладач, доцент, професор, завідувач кафедри.

З 1994 до 1997 року навчалася в аспірантурі Вінницького державного педагогічного інституту зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

У жовтні 1997 року в спеціалізованій вченій раді Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова достроково захистила дисертацію «Явища непрямой номінації в українській мові» на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

Після закінчення аспірантури повернулася до Вінницького державного педагогічного інституту на посаду асистента кафедри української мови. З 1998 року переведена на посаду старшого викладача, а з 2000 року – на посаду доцента цієї самої кафедри.

У лютому 2004 року, у зв'язку з реорганізацією філологічного факультету, переведена на посаду доцента кафедри стилістики й культури мови Інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. У березні 2004 року призначена завідувачем кафедри стилістики й культури мови.

З грудня 2006 до грудня 2009 року – докторант Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

У березні 2010 року в спеціалізованій вченій раді Інституту української мови НАН України захистила дисертацію «Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: структура та прагматистичні функції» на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

З грудня 2009 року знову очолює кафедру стилістики й культури мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, на яку обрана за конкурсом після закінчення цільової докторантури. Через рік обіймає посаду професора цієї кафедри, а ще через рік, у зв'язку з об'єднанням кафедр, зумовленим тенденцією до укрупнення структурних підрозділів, її переведено на посаду професора кафедри української мови.

У липні 2010 року І. Я. Завальнюк присвоєно науковий ступінь доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова, а в березні 2012 року – вчене звання професора кафедри української мови.

З червня 2014 року і донині виконує обов'язки завідувача новоствореної кафедри стилістики української мови й

журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Доктор філологічних наук, професор Інна Яківна Завальнюк – фахівець у галузі стилістики й історії української мови. Автор 175 наукових і навчально-методичних праць із проблем стилістичного синтаксису, ономаціології, історії української літературної мови.

Керує науковою роботою аспірантів, пошукувачів, магістрантів. Під її керівництвом захищено 2 кандидатські дисертації. Виступає офіційним опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій, рецензує автореферати, навчальні посібники, програми, збірники наукових праць, керує кафедральною науково-дослідною темою «Комунікативно-прагматичний потенціал мовних одиниць у різностильових текстах (теоретико-методичний аспект)».

Нагороджена відзнакою Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти України» (2003 р.) та знаком Міністерства освіти і науки України «Василь Сухомлинський» (2007 р.).

Найвідоміші праці

«Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст. : функціональний і прагмалінгвістичний аспекти» (2009); «Історія української літературної мови: модульний курс: навчальний посібник» (2014); «Комунікативно-прагматичні функції та стилістичні вияви вставних одиниць у сучасному українському газетному мовленні» (2009); «Нові семантико-стилістичні вияви складнопідрядних речень в українських газетних текстах початку ХХІ ст.» (2009); «Динамічні процеси в стилістичній типології газетних жанрів» (2010); «Стильова специфіка і соціальна маркованість синтаксичних одиниць української газетної мови» (2011); «Нові явища у формально-синтаксичній типології присудків української мови» (2011); «Експресивний синтаксис у творах Михайла Стельмаха» (2012); «Синтаксична специфіка української газетної мови початку ХХІ ст.» (2013); «Явище парцеляції в мові української преси початку ХХІ ст.: нові функціонально-стилістичні вияви й тенденції» (2014).

Використана література

1. Беляєва Т. В. Традиції й новації в синтаксисі сучасної газетної мови (Рецензія на монографію Інни Завальнюк «Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст. : функціональний і прагмалінгвістичний аспекти». – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 400 с.) // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2011. – С. 280–282.

2. Степаненко Микола. Мовні зміни в сучасних газетних жанрах (Рецензія на монографію Інни Завальнюк «Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти». – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 400 с.) // Рідний край: науковий, публіцистичний, художньо-літературний альманах Полтавського національного університету ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2010. – № 1 (22). – С. 236–240.

3. Українська граматики в іменах : енциклопедичний словник-довідник : науково-довідкове видання / упорядники Анатолій Загнітко, Марина Балко. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – С. 136–137.

4. Ювіляри ВДПУ – 2013 : довідник / [відп. за вип. В. С. Білоус]. – Вінниця, 2012. – С. 53–57.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Розкрити специфіку змін у сучасних газетних текстах, спричинених суспільними процесами. Окреслити вплив цих змін на стилістичні ресурси синтаксису.

2. Назвати нові композиційні і водночас функційні прийоми, які використовуються сьогодні в газетних текстах. Конкретизувати кожен із них, навести приклади.

3. Які особливості розмовного мовлення знаходимо в синтаксисі мови преси? Назвати синтаксичні моделі, взяті із розмовного мовлення.

Загнітко Анатолій Панасович – професор, доктор філологічних наук, завідувач кафедри української мови Донецького національного університету.

Член-кореспондент НАН України (2012 р.).

Член Донецького відділення НТШ. Із 2011 р. – дійсний член НТШ в Україні.

Народився 14 жовтня 1954 року в селі Кацмазів Жмеринського району Вінницької області. Закінчив у 1977 р. Донецький університет за фахом «Українська мова і література»; а в 1986 р. – за фахом «Викладач історії та суспільствознавства». Після закінчення університету працював у школі свого села, служив в армії.

Повернувшись в університет, спеціалізувався на дослідженні проблем теорії граматики української мови.

Найвідоміші праці

«Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці» (1990); «Основи функціональної морфології» (1991); «Система і структура морфологічних категорій сучасної української мови (проблеми теорії)» (1993); «Теоретична граматики української мови. Морфологія» (1996); «Український синтаксис»: у 2-х ч. (1996) та ін.

Автор більше 200 наукових праць, з-поміж них монографій і навчальних посібників. А. Загнітко є науковим редактором збірника наукових праць «Лінгвістичні студії», який виходить з 1996 року. У виданні, розрахованому для науковців, викладачів, аспірантів та студентів-філологів, розглядаються актуальні проблеми теорії мови, функціональної граматики, з'ясовуються напрями еволюції морфологічних і синтаксичних категорій, а також їхні функціональні вияви в тексті, простежуються особливості східностепових українських говорів, виявляється специфіка творення ономастичних одиниць, встановлюються особливості функціональної семантики фразеологічних і лексичних одиниць, визначаються шляхи кодифікації граматичних норм сучасної української мови.

Загнітко Анатолій Панасович головний редактор мовознавчих випусків Донецького вісника НТШ.

Кандидат філологічних наук (1987 р.), доктор філологічних наук (1992 р.), доцент (1990 р.), професор (1993 р.), академік Академії наук вищої школи України (1993 р.), відмінник освіти України (1995 р.), лауреат премії імені Ярослава Мудрого (2001 р.), лауреат премії НТШ у США (2002 р.), у 2003 році нагороджений знаком «Кращий викладач» Донецькою облдержадміністрацією, у 2004 році відзначений Почесною грамотою Донецької облдержадміністрації, у 2007 році нагороджений нагрудним знаком «Петро Могила» Міністерства освіти і науки України за успіхи в науковій та організаційній роботі та Срібною ювілейною медаллю «За особливі успіхи в науковій і педагогічній роботі» Донецької облради. 5 листопада 2008 р. удостоєний почесного звання Заслужений працівник освіти України (Указ Президента № 1000), дійсний член НТШ (2011), член-кореспондент НАН України (2012).

Використана література

1. Загнітко Анатолій Панасович : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Загнітко_Анатолій_Панасович.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Обґрунтуйте поняття «функціональної граматики» в контексті праць А. П. Загнітка.

2. Складіть бібліографічний список праць вченого, дотримуючись вимог ДАК щодо оформлення списку літератури.

Іваницька Ніна Лаврентіївна – фахівець у галузі лінгвістики. Доктор філологічних наук (1986 р.), професор (1987 р.). Відмінник народної освіти УРСР (1990 р.), Заслужений працівник народної освіти України (1997 р.), Почесний працівник Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2004 р.).

Народилася 4 січня 1940 року в с. Городище Менського району Чернігівської області.

Закінчила Черкаський державний педагогічний інститут за спеціальністю «Українська мова та література, англійська мова» (1962 р.). Учителювала в Понорницькій середній школі (1962-1967 рр.). У 1967-1970 рр. навчалася в аспірантурі при кафедрі української мови Київського педагогічного інституту імені М. Горького. Захистила кандидатську (1970 р.) і докторську (1985 р.) дисертації. У 1987 р. отримала звання професора. З 1970 р. працює у Вінницькому державному педагогічному інституті (зараз університет): старший викладач, доцент, старший науковий співробітник, професор кафедри української мови (1970-1995 рр.); декан філологічного факультету (1976-1981 рр.); проректор з наукової роботи (1986-1995 рр.); завідувач кафедри української мови (1995-2005 рр.). З 2005 р. – професор кафедри методики філологічних дисциплін, завідувач кафедри зіставного мовознавства Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Читала основні мовознавчі курси: «Сучасна українська літературна мова», «Загальне мовознавство», спецкурси для студентів-філологів: «Наукові основи вивчення синтаксису простого речення»; «Формально-синтаксична і семантико-

граматична структура простого речення в українській та англійській мовах», «Алгоритми на заняттях мови», «Комп'ютерне «освоєння» української мови». Зараз читає курс «Сучасні теорії категорійної граматики в лінгводидактиці» (для магістрантів); спецкурси «Номінація процесуального денотата в українській мові», «Номінація процесуального денотата в українській та англійській мовах» (для спеціалістів). Керує роботою аспірантів, магістрантів, дипломників, педагогічною практикою студентів.

Професор Іваницька Н. Л., працюючи на посаді проректора з наукової роботи (1986-1995 рр.), концентрувала увагу філологів на фундаментальній тематиці, зокрема на проблемах взаємозв'язку семантики і граматики слова з категорійним синтаксисом, результатом чого стали захисти кандидатських дисертацій Тимкової В. А., Прокопчук Л. В., Коваль Л. М., Кухар Н. І., Савчук Т. В., Каленича В. М., виконані під її керівництвом. Упродовж багатьох років керувала держбюджетними темами: «Розробка та впровадження нових (комп'ютерних) технологій у навчальний процес» (1990-1995 рр.); «Актуальні проблеми граматики української мови» (2002-2004 рр.); «Абсолютивно-релятивні параметри повнозначних слів української мови» (2004-2006 рр.); «Абсолютивно-релятивні параметри повнозначних слів української та англійської мов і структура речення» (2006-2008 рр.), зараз керує темою: «Повнозначні слова: семантика, функції» (2009-2011 рр.). У 1994-1995 рр. наукові проекти професора Іваницької Н. Л. «Українська мова. Фонетика. Графіка» та «Українська мова. Алгоритми і програмовані завдання» визнані кращими в конкурсі, організованому МОН України та Міжнародним фондом «Відродження». У 2007 р. проект науковця «Створення комплексу навчально-методичного забезпечення вивчення української мови в різних типах навчальних закладів» визнано переможцем конкурсу науково-технічних проектів, який проводився МОН України для формування Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 рр.

Іваницька Н. Л. опублікувала більше 200-т наукових та науково-методичних праць.

Професор Іваницька Н. Л. була членом спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій (Харків, Кіровоград, Київ). Постійно виступає опонентом на захистах докторських та кандидатських дисертацій, рецензує наукові праці філологів. З

2006 р. є членом експертної комісії з мовознавства ВАК України. З 1998 р. є головним редактором збірника наукових праць» http://esteticamente.ru/portal/soc_gum/Nzvdpu_filol/index.html, який входить до переліку фахових видань, затверджених ВАК України. За плідну наукову і трудову діяльність неодноразово отримувала почесні грамоти Міністерства освіти і науки України, Вінницької обласної державної адміністрації та обласної ради.

Найвідоміші праці

Монографія «Двоскладне речення в українській мові» (1986); «Синтаксис словосполучення і речення» (1971); «Вивчення членів речення в 4-8 кл.» (1982); «Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу» (1989); «Теоретичний синтаксис української мови: формально-граматична структура простого речення. Члени речення. Посібник для аспірантів, магістрів, студентів старших курсів» (1999); «Формально-граматична та семантико-синтаксична структура простого речення: Тексти лекцій: Посібник із спецкурсу» (2001); «Теоретичний синтаксис української мови. – Ч. I.» (2002); «Наукові основи вивчення синтаксису простого речення. Посібник із спецкурсу (Тексти лекцій)» (2003); «Формально-граматична та семантико-синтаксична структура простого речення: Тексти лекцій: Посібник із спецкурсу» (2004); «Повнозначне слово в його проекції на денотат. Посібник для аспірантів, магістрантів, науковців-філологів» (2007); «Англійські автосемантичні дієслова та їхні українські відповідники: Короткий словник-довідник» (2008); «Статистика в мові і для мови: Посібник для аспірантів, магістрантів, науковців-філологів, студентів» (2008); «Сучасні теорії категорійної граматики в лінгводидактиці. Науково-навчальний посібник» (2009); «Алгоритми на заняттях з мови у вузі: Посібник для студентів» (1982); «Українська мова. Фонетика: Посібник з комп'ютерним забезпеченням: Для індивідуальної самостійної роботи студентів» (1992); «Українська мова. Фонетика. Графіка: Дидактичні ігри з комп'ютерним забезпеченням «Україночка»: Посібник для школи» (1993); «Українська мова. Частина мови: Програмовані завдання для індивідуальної та самостійної роботи: Посібник з комп'ютерним забезпеченням для школи» (1993); «Українська мова. Морфологія. Іменник. Прикметник (Правопис орфограм): Програмовані завдання для індивідуальної та самостійної

роботи: Посібник з комп'ютерним забезпеченням для школи» (1993); «Українська мова. Морфологія – 1: Програмовані завдання для безмашинного контролю знань» (1993); «Посібник з комп'ютерним забезпеченням для вивчення української мови в загальноосвітній школі» (1993); «Українська мова. Фонетика. Графіка: Пакет ігрових програм «Україночка» (1993); «Українська мова. Фонетика: Пакет контролюючих програм для школи» (1993); «Українська мова. Морфологія. Частина мови: Пакет навчально-контролюючих програм для школи» (1993); «Українська мова. Морфологія. Частина мови: Пакет програм «Екзаменатор» (1993); «Українська мова. Комп'ютерні технології вивчення мови (алгоритми, програмовані завдання): Посібник із спецкурсу», (1994); «Українська мова. Морфологія: Збірник тестів. Посібник для школи» (1994); «Українська мова. Будова слова: Цікаві завдання та ігри: Посібник для 5 кл.» (1996); «Українська мова. Будова слова. Вправи та завдання: Посібник для 5 класу» (1999); «Українська мова. Синтаксис: Вправи та завдання: Посібник для 7–9 кл.» (1999); «Українська мова. Морфологія: Вправи та ігри: Посібник для 6–7 кл.» (2000); «Не ламай калину, не стріляй у птаха: Тематично згруповані тексти на екологічну тематику: Посібник з української мови для студентів, учителів та учнів» (2005); «Українська мова. Дидактичні ігри з комп'ютерним забезпеченням «Україночка»: Електронна версія посібника для школи» (2006).

Література

1. Жінки України. Біографічний енциклопедичний словник. – К.: Фенікс, 2001. – С. 164.
2. Українська мова. Енциклопедія. – К.: Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. – С. 197.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Опишіть світоглядні засади наукового пошуку Іваницької Н. Л.
2. Назвіть основні праці Іваницької Н.Л., визначте їх новизну та наукове значення.

Калашник Володимир Семенович (03.07.1936 р., с. Мануйлівка Козельщанського р-ну Полтавської обл.) – учений-мовознавець, доктор філологічних наук (1992), професор (1994), академік АН ВШ України (1998), поет.

Закінчив Мануйлівську середню школу (1953), філологічний факультет Харківського державного університету імені О. М. Горького (1958). Працював учителем середньої школи № 1 імені М. О. Скрипника (1958–1964), директором середньої школи № 2 м. Барвінкове на Харківщині (1964–1967). Із 1967 р. й дотепер у Харківському державному університеті імені О. М. Горького (нині національний університет імені В. Н. Каразіна): асистент, доцент, професор, завідувач кафедри української мови (1986–2011 рр.).

Обґрунтував теоретичний і прагматичний аспекти дослідження надслівних образно-сміслових єдностей у системі засобів художньої мови. Здійснив аналіз української поетичної фразеології та афористики ХХ ст., а також мови творів видатних українських письменників (Т. Шевченка, П. Куліша, П. Тичини, О. Довженка, А. Малишка, Л. Костенко, В. Стуса, І. Світличного, І. Драча, Д. Павличка та ін.). Доповнив методику навчання української мови як іноземної, зокрема на російськомовній основі. Досліджує становлення української термінології, процес адаптації інтернаціональних термінів до системи сучасної української мови.

У колі фахових інтересів науковця постійно перебувають питання культури мови і стилістики. Має понад 200 публікацій (одноосібних і в співавторстві), з-поміж них 1 монографія, 6 навчально-методичних посібників, 7 словників. Голова спеціалізованої вченої ради (з 1996 р.).

Підготував 13 кандидатів і 1 доктора філологічних наук. Член Національної правописної комісії, член експертної комісії МОН з проблематики наукових досліджень за напрямом «Філологія». Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України (2005), заслужений професор ХНУ імені В. Н. Каразіна (2000), Відмінник освіти України, Заслужений працівник освіти України (2008). Автор поетичних збірок «Осінній дивоцвіт» (2000), «Бентежне надвечір'я» (2004), «Біла зоря» (2006),

«Незгасимі світи» (2010), «Осоння Осені» (2012). Окремі поезії покладено на музику (композитори Лариса Журавель, Валерій Скляр, Василь Будянський). Особливо популярна серед земляків пісня «Мануйлівко, село полтавсько-пслове» (музика Миколи Хоменка).

Залюбленість у полтавський край відчутна в багатьох віршах, зокрема таких як: «Пам'яті Григора Тютюнника», «Твоє, дитинство, вічно синє небо...», «Вже серпень по отаві молодій...», «Я знов у рідному селі...» та ін. На слова В. Калашника створено гімн Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (музика Лариси Донник).

Найвідоміші праці

«Особливості слововживання в поетичній мові» (1985); «Фразотворення в українській поетичній мові радянського періоду (семантико-типологічний аспект)» (1985); «Філософія словесного образу у працях О. О. Потебні» (2006); «Словник фразеологічних антонімів української мови» (2001); «Російсько-український словник з радіотехніки, радіоелектроніки та радіофізики» (2006); «Тлумачний словник сучасної української мови: загальноновживана лексика» (2009); «Тлумачний словник сучасної української мови» (2009).

Використана література

1. Калашник Володимир Семенович : Біобібліографічний покажчик / уклад. : Г. А. Губарева, Р. А. Трифонов. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2006.
2. Калашник Володимир Семенович // Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : Біобібліографічний покажчик / За ред. В. С. Бакірова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009.
3. Тараненко О. О. Калашник Володимир Семенович // Українська мова : Енциклопедія. Вид. третє, зі змінами і доповненнями. – К. : Вид-во «Українська енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. – С. 252–253.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Напишіть відгук на статтю «Філософія словесного образу у працях О. О. Потебні» (Олександр Потебня : сучасний погляд. – Х. : Майдан, 2006).

Карпенко Юрій Олександрович (29.09.1929 р., м. Малин – 10.12.2009 р., м. Одеса).

Юрій Олександрович Карпенко – відомий український мовознавець, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України.

Ю. О. Карпенко народився в місті Малині Житомирської області. У 1948 р. закінчив із срібною медаллю середню школу в місті Радомишлі тієї ж області й відразу вступив на філологічний факультет

Львівського державного університету, хоч і вагався у виборі фаху між математикою, якою серйозно захоплювався, та філологією, якій віддав перевагу. В університеті, який на той час був одним із провідних лінгвістичних центрів у країні та в слов'янському світі, на студента Юрія Карпенка найбільший вплив мали ідеї репатрійованого в Польщу Ю. Р. Куриловича, переведеного 1950 р. в Москву В. І. Борковського і завідувача кафедри слов'янської філології (1944–1950 рр.) І. С. Свенціцького, учнями якого були Л. І. Ройзензон, В. В. Мартинов, К. К. Трофимович, Р. В. Кравчук, К. М. Голумянц та ін. Безпосереднє формування Ю. Карпенка як філолога відбувалося під впливом його викладачів В. О. Іцковича, Р. М. Волкова, Є. В. Кротевича, І. І. Ковалика та ін. Закінчивши з відзнакою Львівський університет, у тому ж 1953 р. він вступив до аспірантури Чернівецького державного університету, за півроку до закінчення якої 1956 р. блискуче захистив кандидатську дисертацію «Історія форм кількісних числівників в українській мові». Як наслідок, перспективному вченому запропонували викладацьку роботу в Чернівецькому університеті, де протягом 1956–1968 рр. він працював на кафедрах української мови і загального мовознавства, з 1958 р. – завідувачем кафедри загального мовознавства і з 1965 р. – деканом філологічного факультету. Саме в Чернівцях за порадою доцента географічного факультету В. В. Оникієнка Ю. О. Карпенко почав займатися вивченням власних географічних назв і в 1967 р. захистив докторську дисертацію «Топонімія Буковини», опонентами на захисті якої були О. С. Мельничук, Л. Л. Гумецька, М. А. Жовтобрюх. На її основі зі значними доповненнями й аналізом гідронімного матеріалу 1973 р. опублікував монографію

з тією ж назвою. У 1968 р. Ю. О. Карпенко одержав диплом професора і на запрошення Одеського державного університету переїхав до нього, де очолив кафедру загального та слов'янського мовознавства (1968–1978 рр.) й започаткував відому в лінгвістичному світі Одеську ономастичну школу. У 1978 р. його переведено на посаду завідувача кафедри російської мови, з 1992 р. до 2001 р. він завідував кафедрою української мови, а з 2001 р. і до останніх днів життя – був професором цієї кафедри.

Ю. О. Карпенко – автор понад 480 наукових праць, опублікованих у вітчизняних і багатьох зарубіжних виданнях. Спектр його наукових інтересів був надзвичайно широким. Саме ономастика була основною галуззю наукових досліджень Юрія Олександровича все його творче життя. Уже 1958 р. вийшли друком дві його статті про походження деяких назв річок Буковини, а в 1964–1965 рр. опубліковані три книжки з аналізом топонімії гірських, центральних і східних районів Чернівецької області. Готуючи докторську дисертацію, а на її основі – монографію «Топонімія Буковини», він усе більше заглиблювався в теоретичні питання ономастики, в проблеми специфіки та етимології власних назв, співвідношення хронологічних шарів і міжмовних елементів (зокрема слов'янських та романських і слов'янських та тюркських) у топонімії міжетнічних регіонів. Вивчення цих аспектів топоніміки поглиблено в колективних працях одеських ономастів «Топонімія північно-східної Одещини» (1975 р.), «Топонімія південно-східної Одещини» (1978 р.), «Гідронімія Нижнього Подністров'я» (1981 р.), активним учасником і головним редактором яких був Ю. О. Карпенко. Одночасно, починаючи з 60-х років минулого століття, учений захоплювався літературною ономастикою, залишивши по собі неперевершені зразки розгадування таїни власних назв у художніх творах. Саме з його іменем пов'язане становлення літературної ономастики як окремого мовознавчого напрямку, який підхопили дослідники Одеської, Донецької та Ужгородської ономастичних шкіл. Підсумком досягнень Юрія Олександровича в цій галузі стали дві його монографії: «Літературна ономастика Ліни Костенко» (2004 р., у співавторстві) та «Літературна ономастика» (2008 р., збірник авторських статей). У 80-ті роки вчений відкрив для слов'янської ономастики ще один напрям – космоніміку. Він написав низку статей про власні назви планет і їх супутників, зірок, сузір'їв тощо і видав монографію «Названня звездного неба» (М., 1981 р.; 2-е видання – 1985 р.), а третє видання українською

мовою автор планував здійснити найближчим часом). Прикрасою двотомної енциклопедії «Slowianska onomastyka» (Warszawa ; Krakow, 2002-2003 pp.) стали його статті в українській частині книги про відбиття міжетнічних стосунків у порубіжній топонімії, про літературну ономастику та оронімію, якою автор активно займався останнім часом.

Він був членом Ономастичної комісії Міжнародного комітету славистів, Української ономастичної комісії, відповідальним редактором кількох періодичних збірників наукових статей, що видаються в Одеському національному університеті, членом редколегії журналу «Мовознавство», кількох спеціалізованих учених рад, почесним доктором Кіровоградського державного педагогічного університету, виступав офіційним опонентом на захисті багатьох докторських і кандидатських дисертацій, брав участь у роботі Міжнародних з'їздів славистів, численних міжнародних, всесоюзних і республіканських наукових конференцій. Його перу належать десятки газетних статей з актуальних проблем філології й близько сотні відгуків на автореферати кандидатських та докторських дисертацій.

Найвідоміші праці

Широкий лінгвістичний кругозір ученого виявився в його працях з історії, етимології слів української та інших слов'янських мов, з мовного аналізу фольклору та язичницької культури слов'ян, з фонології, лексикології, словотвору, морфології, орфографії, діалектології, стилістики української мови, проблем компаративістики, етнолінгвістики, соціолінгвістики, народознавства. Він співавтор і відповідальний редактор двотомного діалектологічного словника російських говірок Одещини (2000–2001 pp.), автор підручників і посібників «Вступ до мовознавства» (1983 р., 1991 р., 2006 р.), «Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови» (1996 р.), «Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія» (2006 р.; у співавторстві) тощо. Учений однаково глибоко й аргументовано міг прорецензувати підручники, словники, монографії або статті з ономастики, етимології, історичної граматики, акцентології, фольклору, теорії мови, стилістики і т. ін.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 236.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Напишіть доповідь «Наукова спадщина Ю. О. Карпенка в сучасній україністиці».

2. Проаналізуйте підручники зі вступу до мовознавства (Ю. О. Карпенка, І. П. Ющука, М. П. Кочергана), порівняйте їх.

Клименко Ніна Федорівна – провідний науковий співробітник, член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор. Народилася 22 жовтня 1939 року. У 1961 р. закінчила Київський державний університет імені Тараса Шевченка. Працювала в 1961–1964 pp. в Українському товаристві дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами. З 1965 р. по 1967 р. – аспірантка, з 1968 р. – співробітник, у 1987–2004 pp. – завідувач відділу

структурно-математичної лінгвістики Інституту мовознавства АН України. У 1999–2004 pp. за сумісництвом завідувач кафедри елліністики Київського національного університету ім. Т. Шевченка, з вересня 2004 р. – професор цієї кафедри.

Докторську дисертацію захистила в 1986 р., професор з 1992 р. Запропоновану Н. Ф. Клименко методику типологічного зіставлення мов на морфемному рівні застосовують науковці України, Естонії, Словаччини, Німеччини.

Під керівництвом професора Клименко та з її участю створено «Морфемно-словотвірний фонд української мови», вперше в Україні укладено за допомогою комп'ютера «Частотно-валентний словник афіксальних морфем української мови» (К., 1998 р.) та «Шкільний словотвірний словник сучасної української мови» (К., 2005 р.).

Член редколегії і співавтор енциклопедії «Українська мова» (2000 р., 2-е вид. 2004 р.; 3-е вид. 2007 р., 4-е вид. 2011 р.). Учасник міжнародних з'їздів славистів, конгресів україністів, елліністів, міжнародних та українських наукових конференцій. З 2003 р. професор Клименко Н. Ф. – член комісії з питань словотвору при Міжнародному комітеті славистів.

Найвідоміші праці

«Система афіксального словотворення сучасної української мови». – К., 1973; «Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові». – К., 1984; «Як народжується слово». – К., 1991; «Основи морфеміки сучасної української мови». – К., 1998, 2000; Іменникове основокладання в зіставному аспекті; Дієслівне основокладання в новогрецькій та українській мовах // Українська елліністика. – К., 2010. – С. 216 – 339; Українсько-новогрецький словник. – К., 2008. – 536 с. – (співуклад. О. Д. Пономарів, А. О. Савенко); Роль словотворення у сучасній українській номінації // Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. – К., 2008. – С. 134–227; Шкільний словотвірний словник сучасної української мови. – К.: Наук. думка, 2005. – 264 с. – (співуклад. Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк); Новогрецько-український словник. – К., 2005. – 428 с. – (співуклад. О. Д. Пономарів, Є. К. Чернухін); Словник афіксальних морфем української мови. – К., 1998. – 441 с. – (співуклад. Є. А. Карпіловська, В. С. Карпіловський, Т. І. Недозим); Основи морфеміки сучасної української мови. – К., 1998. – 182 с. (2-ге вид. – К., 2000. – 95 с.).

Використана література

1. <http://uk.wikipedia.org/wiki/НінаФедорівнаКлименко>.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. У своїх працях Н. Ф. Клименко зазначає, що в українській мові понад 80 префіксів, більшість із яких – питомі. Складіть доповідь про питомі префікси в українській мові, проілюструйте їх прикладами.

2. Опрацюйте науково-популярне видання, автором якого є Н. Ф. Клименко «Як народжується слово». – К.: Рад. школа, 1991. – 288 с.

Коваль Алла Петрівна – український мовознавець, доктор філологічних наук (з 1972 р.), професор (1973 р.). Автор багатьох наукових та науково-популярних праць з історії української мови, стилістики, культури мови тощо.

Народилася 9 березня 1923 р. в с. Яснозір'я, до 1965 р. – Білозір'я, тепер Черкаський район, Черкаська область. Померла в Києві у 2009 році.

Закінчила Київський університет (1945 р.). Учителювала у смт. Микулинці Тербовлянського району (1949 р.) та селі Козлів Козівського району (1950–1951 рр.) районів, від 1951 р. – у Київському університеті: викладач філологічного факультету, 1972–1989 рр. – завідувач кафедри стилістики факультету журналістики.

Автор наукових і науково-популярних праць і підручників з історії української літературної мови, стилістики, з питань культури мови тощо.

Найвідоміші праці

«Культура української мови»; «Науковий стиль сучасної української літературної мови»; «Культура ділового мовлення»; «Крилаті вислови в українській літературній мові» (одна з укладачів); «Практична стилістика сучасної української мови»; «Слово про слово»; «Спочатку було Слово»; «Крилаті вислови біблійного походження в українській мові»; «Українсько-хорватський або сербський словник» (одна з укладачів).

Використана література

1. Енциклопедія «Черкащина» / упорядник Віктор Жадько. – К., 2010. – С. 422–423.
2. Українська Літературна Енциклопедія. – Київ: «Українська Радянська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1990. – Т. 2: Д. – К. – С. 511–512.
3. Весна Х., Мельничук І. Коваль Алла Петрівна // Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004–2010.

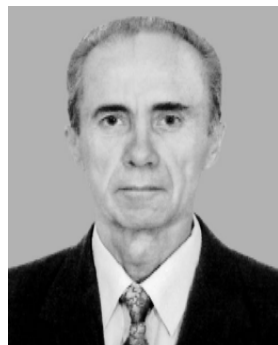
Завдання і запитання для систематизації знань

1. Зробіть аналіз біблійних джерел стилістики української мови на основі книги А. П. Коваль «Спочатку було слово».

2. А. П. Коваль вважає, що за своїми стилістично-семантичними якостями розмовна лексика не виходить за межі літературної мови, уживається в її писемній і усній формах

(насамперед у художньому і частково – у публіцистичному стилях), де створює колорит невимушеності, простоти і деякої експресивності. Доберіть приклади із художніх та публіцистичних текстів, які б ілюстрували висловлювання автора.

Коломієць Микола Пилипович (27.09.1936 р., хутір Суха Солониця Лубенського району Полтавської обл. – 17.11.2008 р., м. Дніпропетровськ) – учений-мовознавець, доктор філологічних наук (1990 р.), професор (1992 р.).

Закінчив сім класів Березотоцької середньої школи Лубенського р-ну (1951 р.), Гадяцьке педагогічне училище (1955 р.), Дніпропетровський державний університет (нині національний університет імені Олеся Гончара) (1964 р.), аспірантуру при цьому ВНЗ (1975 р.). Працював учителем початкових класів і вчителем української мови та літератури середньої школи № 34 міста Дніпропетровська (1958–1970 рр.), завідував кабінетом української мови й літератури Дніпропетровського інституту вдосконалення кваліфікації вчителів (1970–1972 рр.). Викладав українську мову в Сімферопольському університеті (нині Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського) (1975–1977 рр.). Із 1977 р. по 1992 р. у Дніпропетровському університеті: доцент, завідувач кафедри української мови (згодом української філології) (1990–2006 рр.). Відмінник народної освіти (1971 р.).

Наукові інтереси: українська фразеологія і лексикографія. Автор близько 100 праць.

Найвідоміші праці

До питання про лексико-фразеологічну синоніміку української мови // Исследования по русскому и украинскому языкам. – Дніпропетровськ : ДГУ, 1973; Робота над лексико-фразеологічними синонімами при вивченні іменника // Укр. мова і літ. в шк. – 1975. – № 10; Лексико-фразеологічні синоніми із значенням «мовчати» в сучасній українській мові // Сучасне українське літературне мовлення. – Дніпропетровськ : ДДУ,

1975; Словотвірні видозміни іменника і пов'язані з ним фразеологічні синоніми в українській мові // Питання словотвору і граматичної структури української мови. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1976; Фразеологізація парафрастичних зворотів // Журналістика : преса, радіо, телебачення : Республіканський міжвідомчий наук. збірник. – К. : КДУ, 1977. – Вип. 3; Лексико-фразеологічні синоніми прикметникового типу в сучасній українській мові // Дослідження з граматики і граматичної стилістики. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1977; Словотворення на базі фразеологічних одиниць в українській мові // Питання лексикології і граматики. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1978; Спостереження над лексико-фразеологічною синонімікою поетичних творів Т. Г. Шевченка // Збірник праць 23-ї наукової Шевченківської конференції. – К. : Наук. думка, 1979; Структурно-граматичні і стилістичні властивості дієслівних синонімів // Дослідження з граматики і граматичної стилістики. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1980; Фразеологічна синоніміка української мови : Навчальний посібник. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1986; Питання фразеологічної синоніміки (на матеріалі української мови) : Навчальний посібник. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1987; Словник фразеологічних синонімів. – К., 1988; Семантико-стилістичні функції фразеологічних синонімів у поезіях Т. Г. Шевченка // Мовознавство. – 1992. – №2; Словник української мови в малюнках. – К. : Освіта, 1995; Малий словник іншомовних слів. – К. : Освіта, 1998.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – 2-е вид., випр. і доп. – К. : Видво «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2005. – С. 260.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Користуючись науковими працями Коломійця М. П., складіть наукове повідомлення на тему: «Структурно-граматичні і стилістичні властивості дієслівних синонімів».

Космеда Тетяна Анатоліївна народилася 9.05.1957 року у с. Чинадієво Закарпатської обл. Доктор філологічних наук, професор.

Закінчила Львівський державний університет ім. Івана Франка, отримавши диплом зі спеціальності «російська мова та література» з освітньою кваліфікацією «Філолог. Викладач російської мови та літератури». Отримала звання професора звичайного (ординарного) Польщі (Постанова ректора університету імені Адама Міцкевича в Познані від 30.09.2011 р. на основі державних Указів від 27.07.2005 р. «Про право вищої школи»)

Працювала: Львівський національний університет ім. І. Франка. Тут пройшла шлях від лаборанта кафедри російської мови (1981–1983 рр.), її аспіранта (1983–1986 рр.), доцента (1992 рр.) до завідувача кафедри російської філології (1992–2003 рр.). Понад 22 роки пропрацювала у Львівському національному університеті ім. І. Франка, зокрема 12 років на посаді завідувача кафедри. Читала такі курси як: «Сучасна російська мова. Лексикологія. Словотвір. Морфологія», спецкурси з лексикографії, проблем, пов'язаних із мовною картиною світу; прагмалінгвістикою, «Зіставний аспект дослідження української та російської мов: лексико-семантичний рівень»; «Актуальні проблеми лексикографії» для студентів-філологів українського, російського і слов'янського відділень, студентів факультету романо-германської філології та філософського факультету. Керувала курсовими, дипломними, магістерськими роботами і кандидатськими дисертаціями. Брала участь у підготовці тестів для вступників, неодноразово очолювала державну предметну комісію з російської мови і літератури на вступних випробуваннях, державні комісії з акредитації вузів. Видала збірник тестів для вступників. Неодноразово виступала організатором наукових конференцій різних рівнів. У Львівському державному університеті внутрішніх справ, працювала професором кафедри філософії, здійснювала підготовку аспірантів і ад'юнктів з дисциплін філологічного циклу (читала курси з «Риторики», «Теорії і практики наукових досліджень», «Української мови», «Педагогічної майстерності», керувала науковою і педагогічною практикою). Дрогобицький державний педагогічний

університет ім. Івана Франка, професор кафедри мовної і міжкультурної комунікації на факультеті романо-германської філології. Читала курси зі «Вступу до мовознавства», «Загального мовознавства», «Сучасної української літературної мови» для бакалаврів і магістрів, керувала магістерськими, кандидатськими і докторськими дисертаціями. Харківський національний педагогічний університет ім. Г. Сковороди – за сумісництвом працює професором кафедри української мови (читає спецкурс для аспірантів з актуальних проблем мовознавства та керує магістерськими, кандидатськими і докторськими дисертаціями; з 1.09.2013 р. оформлена професором-консультантом кафедри української мови на безоплатній основі у зв'язку з виходом на наукову пенсію. Університет імені Адама Міцкевича в Познані (Польща), професор ординарний (Польща), завідувач кафедри україністики за контрактом.

Голова Державної екзаменаційну комісію з випуску магістрів і бакалаврів зі спеціальності «українська мова та література» в ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Член спеціалізованої Вченої ради К 64.053.05 Харківського педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Член ученої ради Львівського державного університету внутрішніх справ. Член Державної комісії з акредитації і ліцензування Дніпропетровського університету внутрішніх справ. Член Міжнародної асоціації українців (Київ). Член Президії Міжнародної асоціації франкознавців (м. Львів). Член Президії «УАПРЯЛ» (Україна, м. Київ). Член Генеральної асамблеї «МАПРЯЛ» (Росія, м. Санкт-Петербург). Член Державної комісії з акредитації і ліцензування Дрогобицького педагогічного університету ім. І. Франка. Голова предметної комісії ЛНУ ім. І. Франка з російської мови і літератури. Член Державної комісії з акредитації і ліцензування Прикарпатського університету ім. В. Стефаника. Голова предметної комісії ЛНУ ім. І. Франка з російської мови і літератури. Голова Державної екзаменаційну комісії з випуску спеціалістів за фахом «російська мова і література» в Прикарпатському держуніверситеті ім. В. Стефаника. Керівник російського відділення Малої академії наук м. Львова. Член Президії Львівської Обласної Малої АН.

Найвідоміші праці

Опублікувала 370 наукових розвідок, з яких понад 60 – за

кордоном у 9 країнах світу (Білорусь, Болгарія, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, Угорщина, Чехія, Югославія); авторка 8 монографій: «Нариси з функціональної лексикології» (1997 — рос. мовою, у співавт. з Ф. С. Бацевичем), «Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки» (2000), «Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри» (2006), «Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі» (2010. — у співавторстві з Н. В. Плотніковою); «Его і Alter Его Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу» (Дрогобич, 2012), «Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична іграма» (Дрогобич, 2012 — у співавторстві з О. В. Халіман), «Гендерна лінгвістика в Україні: історія. Теоретичні засади, дискурсивна практика» (Харків; Дрогобич, 2014 — у співавторстві з Н. А. Карпенко, Т. Ф. Осіповою та ін.), є укладачем словника «Комунікативний кодекс українців у пареміях: тлумачний словник нового типу» (2010 — у співавторстві з Т. Ф. Осіповою) та укладачем низки підручників і посібників.

Використана література

1. http://hal_zoria.io.ua/s206072/glibina_tvorchogo_prichinku_slovo_pro_tetyanu_kosmedu.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Складіть бібліографічний опис праць Т. А. Космеди, які є у вузівській бібліотеці.
2. Складіть розповідь про діяльність українців в Університеті Адама Міцкевича (м. Познань).
3. Познайомтеся з біографією та діяльністю Адама Міцкевича.

Кочерган Михайло Петрович — доктор філологічних наук, професор. Народився 8 листопада 1936 року. У 1959 році закінчив Дрогобицький державний педагогічний інститут імені Івана Франка зі спеціальності «українська мова та література». У 1967 році захистив кандидатську дисертацію у вченій раді Відділення мови, літератури і мистецтвознавства АН України. У 1983 році захистив докторську дисертацію у спецраді Інституту мовознавства імені О. О. Потебні АН України. 11 жовтня 1985 року присвоєно звання професора.

М. П. Кочерган є автором понад 210 друкованих праць та 4 підручників. Підручники «Вступ до мовознавства», «Основи зіставного мовознавства», «Загальне мовознавство», «Podstawy jezykoznavstwa konfrontatywnego» написані Кочерганом М. П. одноосібно і є результатом багаторічного досвіду викладання автором загальнолінгвістичних дисциплін в українських і зарубіжних навчальних закладах.

Підручники Кочергана М. П. об'єднані авторською концепцією, написані на основі єдиних методологічних і методичних позицій, орієнтованих на програму для філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Лауреат премії Ярослава Мудрого в галузі науки і техніки Академії вищої школи, нагороджений медаллю «Ветеран праці», грамотами Міністерства освіти і науки України, Почесною грамотою імені президента НТШ Михайла Грушевського наукового-товариства імені Шевченка в Америці, дипломом Опольського університету (Польща). Читає лекції в навчальних закладах Болгарії, Польщі, Угорщини, Югославії та Швейцарії. Автор 212 наукових праць опублікованих в Україні, Росії, Польщі, Болгарії, Чехії.

Найвідоміші праці

Мова як знакова система // Укр. мова і літ. в школі. — 1973. № 4. — С. 22 — 27; Слово і контекст: Лексична сполучуваність і значення слова. — Львів: Вища школа, 1980. — 183 с.; Лексична сполучуваність і структура лексико-семантичного поля // Мовознавство. — 1980. — № 6. — С. 26 — 35; Дослідження семного складу слів на основі семантики їх дериватів // Лексична і

граматична деривація в українській мові. – К.: КДП, 1983. – С. 50–56; Л. А. Булаховский – ученый и педагог // Русская речь. – 1988. – № 2. – С. 63–67; Русско-украинские межъязыковые омонимы в историко-генетическом аспекте // Актуальные проблемы исторической лексикологии и лексикографии восточнославянских языков. Тез. второй Всесоюз. конф. – Днепропетровск, 1988. – С. 27–28; Словник російсько-українських міжмовних омонімів. – К.: Академія, 1997. – 400 с.; До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації // Проблеми зіставної семантики. – К.: КДЛУ, 1999. – С. 42; Загальне мовознавство. – К.: Академія, 1999. – 288 с.; Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000. – 368 с.; Методика організації науково-дослідної роботи. – К.: Форум, 271 с. (у співавторстві з Артемчуком Г. І. і Курилом В. М.); Загальне мовознавство. – К.: Академія, 2003. – 464 с.; Основи зіставного мовознавства. – К.: Академія, 2006. – 424 с.; Зіставне мовознавство: історія становлення і розвитку / Мовознавство. – 2006. – № 2 – 3. – С. 78–89.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 279.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. М. П. Кочерган стверджує, що жаргонізми або сленгові слова, – властиві розмовній мові людей, пов'язаних певною спільнотою інтересів. Доведіть чи спростуйте думку вченого. (Кочерган М. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти / М. Кочерган. – К.: Академія, 2000. – 368 с.).

2. Універсалії зумовлені, – вважає М. П. Кочерган, – особливостями фізіологічної будови мовленнєвого апарату (фонетичні універсалії) й існуванням єдиних для всього людства способів осмислення дійсності. Як ви розумієте думку вченого?

Кулик Борис Миколайович – український мовознавець, кандидат педагогічних наук з 1946 р. Народився 11 (23) травня 1899 р. в с. Козачі Лагері тепер Цюрупинського району Херсонської області, помер 7 жовтня 1970 р. в Києві.

Закінчив у 1930 р. Миколаївський інститут народної освіти.

Учителював на Херсонщині, у Росії (Саратовській та Чкаловській областях). Викладав українську мову в Польському педагогічному інституті (Київ, 1932–1934), завідував кафедрою української і російської мов у Лубенському (1934–1935) і Київському (1937–1941 та з 1945) педагогічних інститутах.

Найвідоміші праці

«Курс сучасної української літературної мови» (1948); «Курс сучасної української літературної мови» (ч. 1, 1959, у співавт. з М. Б. Жовтобрюхом); «Курс сучасної української літературної мови» (ч. 2, 1961); «Збірник вправ з стилістики» (1958); «Українська мова, ч. 1. Фонетика і морфологія» (1955, у співавт.) та ін.

Використана література

1. Лобода В. В. Кулик Борис Миколайович // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000.
2. Булахов М. Г. Кулик Борис Николаевич // Булахов М. Г. Восточнославян. языковеды : библиогр. словарь. – Т. 2. – Минск, 1977.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Напишіть анотацію на розділ «Морфологія» із «Курсу сучасної української літературної мови» (ч.1) із підручника М. Б. Жовтобрюха і Б. М. Кулика.

Кульбабська Олена Валентинівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; коло наукових інтересів – актуальні проблеми функційної граматики.

Кульбабська Олена Валентинівна народилася 30 березня 1963 року в м. Нижній Тагіл Єкатеринбурзької обл. (Росія). Упродовж 1970–1980 рр. навчалася в Криворізькій середній школі № 59 (Дніпропетровська обл.).

1980 року вступила на філологічний факультет Чернівецького державного ордена Червоного прапора

університет, який успішно закінчила 1985 року, отримавши диплом із відзнакою за спеціальністю «Російська мова та література». За розподілом працювала вихователем у дитячій установі № 2 заводу «Кварц» (м. Чернівці).

З 1987 р. працює в Чернівецькому університеті: спочатку на посаді асистента кафедри сучасної російської мови, а з 1996 р. – асистента кафедри сучасної української мови. Упродовж 1991–1996 рр. здобула другу освіту, отримавши диплом спеціаліста з відзнакою за спеціальністю «Українська мова і література» та кваліфікацію «Філолог. Викладач». 1998 р. у Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника під керівництвом доктора філологічних наук, професора Ніни Василівни Гуйванюк захистила кандидатську дисертацію зі спеціальності 10.02.01 – «Українська мова» на тему «Напівпредикативні конструкції в сучасній українській мові».

З 2001 року – доцент Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Упродовж 2005–2006 рр. – заступник декана з питань науки та комп'ютеризації. З 2006 р. до 2009 р. – докторант кафедри сучасної української мови. З 2004 р. до 2012 р. – учений секретар спеціалізованої вченої ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій зі спеціальностей 10.02.01 – українська мова та 10.02.04 – германські мови в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, а з 2014 р. – заступник голови цієї спецради. Із 2013 р. виконує обов'язки завідувача кафедри сучасної української мови ЧНУ.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – «Українська мова» захистила 2011 р. у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (спеціалізована вчена рада Д 76.051.07). Тема дослідження – «Вторинна предикація: семантична та морфолого-синтаксична типологія», науковий консультант – проф. Гуйванюк Н. В.

Найвідоміші праці

Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні [Текст]: монографія / О. В. Кульбабська; відп. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 672 с.; Засоби вторинної предикації в інформаційному просторі сучасних медіатекстів [Текст] / Олена Кульбабська // Міжкультурна комунікація: проблеми та перспективи: зб. наук. праць / Держ. заклад «Південноукраїнський нац. пед. ун-т

ім. К. Д. Ушинського»; Ін-т мов світу (та ін.); відп. ред. М. Л. Дружинець. – Тираспіль: Поліграфіст; Одеса [Б. и.], 2012. – С. 219–225; Кульбабська Е. Типологія наукових підходів к изучению категории вторичной предикации [Текст] / Елена Кульбабская // Езикт и культура та в современния свят: междунар. науч. конф. (Бургас, Болгария, 22–23 юни 2012 г.). – Бургас: Ун-т «Проф. д-р Асен Златаров», 2012. – С. 260–270; Кульбабська О. Розвиток поглядів Степана Смал-Стоцького на вторинну предикацію в працях 20–30-х років ХХ століття [Текст] / Олена Кульбабська // Miejsce Stefana Smal-Stockiego w slawistyce europejskiej / pod red. W. Hojsak, A. Falowskiego. – Krakow: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego, 2012. – S. 87–96. – (Studia Ruthenica Cracoviensia: 6); Кульбабська О. «Пишу, як серце диктує...» (Роль Сидора Воробкевича в історії української літературної мови на Буковині в другій половині ХІХ ст.) [Текст] / Олена Кульбабська, Наталія Шатілова // Українська мова. – 2012. – № 1. – С. 116–130; Кульбабська О. Мовна експресія прозової мініатюри В. Стефаника «Городчик до бога ридав...» [Текст] / Олена Кульбабська // Вісник Прикарпатського національного університету / ред. рада: В. Грещук (голова ради) та ін. – Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2012. – Вип. 34–35. – С. 142–147. – (Філологія: мовознавство); Кульбабська О. В. Нові тенденції у функціонуванні вставних конструкцій [Текст] / О. В. Кульбабська // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії Рівненського державного гуманітарного університету: зб. наук. праць / гол. ред.: Г. М. Вокальчук. – Рівне: РДГУ, 2013. – Вип. 21 (3): до 50-річчя кафедри сучасної української мови. – С. 26–30; Кульбабська О. Однорідні члени речення як засіб інтерпретації художнього світу [Текст] / Олена Кульбабська // SCIENCE and EDUCATION a NEW DIMENSION: Editor-in-chief dr. Xenia Vamos. – Budapest. – 2013. – Vol. 4. – P. 98–103. – (Philology); Kulbabska O. Імплицитні способи репрезентації нової інформації в художньому тексті / Olena Kulbabska // Dialogul slavistilor la inceputul secolului al XXI-lea. – Cluj-Napoca: Universitatea Babeş-Bolyai Cluj-Napoca, 2014. – Anul III, nr.1. – С. 348–357; Кульбабська О. Просте ускладнене речення в контексті лінгвістичного знання [Текст] / Олена Кульбабська // Мовний простір граматики: актуальні студії: зб. наук. праць на честь 60-річчя член-кореспондента НАН України Анатолія Загнітка / наук. ред.: М. О. Вінтонів. – Донецьк: ДонНУ, 2014. – С. 117–123.

Використана література

1. Кульбабська Олена Валентинівна [Текст] // На шляху до наукового визнання: Діяльність спеціалізованої вченої ради зі спеціальностей 10.02.01 – «Українська мова» та 10.02.04 – «Германські мови» в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича за період із 2004 р. до 2013 р. / укл. : Н. Гуйванюк, В. Кушнерик, О. Кульбабська. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. – С. 5–16.
2. Кульбабська Олена Валентинівна [Текст] // Українська граматики в іменах: енциклопедичний словник-довідник / Загнітко А., Балко М. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – С. 200–201.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Дайте визначення таким релевантним поняттям, як «предикативність», «предикація», «предикат», «пропозиція» і «присудковість». Яку роль відіграють ці синтаксичні категорії в реченні? Проілюструйте свої міркування прикладами з тексту певного функційного стилю.

2. Як мовознавці визначають поняття «симетрія / асиметрія мовного знака»? На яких мовних рівнях виявляємо явище асиметрії структури і семантики мовних одиниць? Наведіть приклади на підтвердження Вашої думки.

Кучерук Оксана Анатоліївна. Народилася 1 липня 1969 року в м. Заполярне Мурманської області (РФ). 1987 р. Оксана Анатоліївна вступила на філологічний факультет Житомирського державного педагогічного інституту імені І. Франка, який закінчила в 1992 році за спеціальністю «Українська мова і література» (сьогодні це Житомирський державний університет імені Івана Франка).

Після закінчення університету О. А. Кучерук працювала вчителем у Привітівській ЗОШ Любарського району Житомирської області. А з 1994 р. працює в рідному ВНЗ спочатку на посаді асистента, згодом – старшого викладача, доцента, нині професора – кафедри дидактичної лінгвістики та літературознавства (початкова назва – кафедра методики викладання мов і літератур).

Науковий ступінь кандидата педагогічних наук отримала

2000 р., вчене звання доцента кафедри методики викладання мов і літератур отримала 2004 р., науковий ступінь доктора педагогічних наук отримала 2013 р.

Кучерук Оксана Анатоліївна понад 20 років займається викладацькою і науково-дослідною роботою, співпрацює з викладачами різних ВНЗ України та з учителями-словесниками м. Житомира й Житомирської області. Основні напрями наукових досліджень: естетичне виховання учнів у шкільному курсі української мови; методи і технології навчання української мови; формування мовної особистості засобами краєзнавчих матеріалів, професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя-філолога.

Здобутки: захищено кандидатську дисертацію на тему «Естетичне виховання на уроках української мови в школі (8-9 класи)» (2000); захищено докторську дисертацію на тему «Система методів навчання української мови в основній школі» (2012); опубліковано близько 100 науково-методичних праць.

Найвідоміші праці

Основи естетичного виховання в шкільному курсі української мови: навчальний посібник. – Житомир, 2006. – 200 с.; Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: навчальний посібник. – Житомир, ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 182 с.; Українська мова: посібник-практикум. – 2-е вид. із змін. і доп. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2007. – 452 с. (У співавторстві з Галиною Василівною Грибан); Методи навчання української мови в загальноосвітній школі: Словник-довідник. – Житомир: Рута, 2010. – 186 с.; Українська мова. Мовлення. Моя Житомирщина, 5 клас : навч. посібник. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 252 с. (У співавторстві з Ганною В'ячеславівною Вигівською); Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : [монографія]. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. – 420 с.

Використана література

- 1, Кучерук Оксана Анатоліївна // Житомирський державний університет імені Івана Франка; автор-упорядник Ярослав Білейчук. – К.: ТОВ «Видавництво Логос Україна», 2009. – С. 157. – (Ювілейне видання).

Завдання і запитання для систематизації знань

1. У чому особливість системи методів компетентісно орієнтованого навчання української мови в основній школі?

2. Розкрийте суть технологічного підходу до навчання

української мови в основній школі.

3. Як співвідносяться поняття «методика навчання української мови» і «технологія навчання української мови»?

Ларін Борис Олександрович (05 [17].01.1893 р., м. Полтава – 26.03.1964 р., м. Ленінград [нині Санкт-Петербург]) – філолог, учений-мовознавець, перекладач, педагог, член-кореспондент АН УРСР (з 1945 р.), академік АН Лит. РСР (з 1949 р.).

Народився в сім'ї вчителя, який згодом став священником. Навчався в Кам'янець-Подільській гімназії (1902–1906), у Київській колегії імені П. Галагана (1906–1910). Закінчив історико-філологічний факультет Київського університету (тепер національний університет імені Тараса Шевченка) (1914). Із 1917 р. доцент, з 1931 р. – професор Петроградського ун-ту (згодом Ленінградський, С.-Петербурзький ун-т). Завідував кафедрою російської мови (1953–1954), загального мовознавства (1958), слов'янської філології (1961–1964), був деканом філологічного факультету (з 1954 р.).

1960 р. заснував в університеті науковий лексикографічний центр – Міжкафедральний словниковий кабінет, який працював над упорядкуванням словників (нині центр носить його ім'я, співпрацює з Лексикографічним відділом Інституту досліджень РАН, реалізуючи задум Б. О. Ларіна – створити «Словарь обиходного русского языка московской Руси XVI–XVII вв.»).

Заслужений діяч науки РРФСР (1957).

Найвідоміші праці

Автор праць з історико-порівняльного та загального мовознавства, слов'янських, балтійських, індійських мов, стилістики художньої мови та перекладу: Очерки по истории слов в русском языке. Вводная заметка // Русский язык в школе. – 1940. – № 4; Из заметок о русско-литовских соответствиях // Науч. бюллетень Ленингр. ун-та. – 1946. – № 11–12; Состояние и задачи литовского языкознания // Труды Ин-та языка и литературы АН Латвийской ССР. – Рига, 1953. – Т. 11; Из русско-индийских соответствий : (Индийские параллели к древнерусскому люди лучшие) // Вестник ЛГУ. – 1958. – № 8;

Из славяно-балтийских сопоставлений (стыд-срам) // Вестник ЛГУ. – 1958. – № 14; Об одной славяно-балто-финской изоглоссе. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1963; Лекции по истории русского литературного языка (X – середина XVII в.). – М. : Высш. школа, 1975; История русского языка и общего языкознания. – М. : Просвещение, 1977; О разновидностях художественной речи // Русская речь. – Пг, 1923. – Вып. 1; О лирике как разновидности художественной речи. Новая серия. – Л., 1927. – Вып. 1; О языке пьесы «Враги» // Литературный критик. – 1963. – № 11.

Один з організаторів підготовки «Атласу української мови», опублікував низку досліджень з української діалектології: Програма для збирання матеріалів до діалектологічного атласу української мови (з інструкцією). – К. : Вид-во АН УРСР, 1968; Проект Діалектологічного атласу української мови // Семінар-нарада завідувачів кафедр російської та української мови в педвузах УРСР : Тези доповідей. – К., 1948. – Вип. 2; Про методологію радянської лінгвістичної географії // Діалектологічний бюлетень АН УРСР. – К., 1949. – № 1; Принципи укладання обласних словників української мови // Діалектологічний бюлетень. – К. : Вид-во АН УРСР, 1956. – Вип. 6; Про народну фразеологію // Українська мова в школі. – 1959. – № 9; Спирні нерозв'язані питання української регіональної лексикографії // Тези доповідей XI республіканської діалектологічної наради (15–18/XI 1962 р.). – К., 1962. Б. О. Ларін одним із перших почав вивчати мову міського населення (Мовний побут міста // Червоний шлях. – Харків, 1928. – Ч. 516; К лингвистической характеристике города (Несколько предпосылок) // Изв. гос. пед. ин-та им. Герцена. – Л., 1928. – Вып. 1; О лингвистическом изучении города // Русская речь. – Л., 1928. – Вып. 3). Підготував низку рецензій на праці з українського мовознавства (Сумцов М. Ф. Начерк розвитку української літературної мови; Савченко С. В. Происхождение романских языков // Родная земля. – К., 1918. – Т. 1; Про «Сонячні кларнети» П. Тичини // Книгарь. – К., 1920; Плющ П. П. Нариси з історії української літературної мови. – К., 1958), з-поміж яких наукова розвідка, присвячена полтавським говорами (Ващенко В. С. Полтавські говори. Харків, 1957 // Діалектологічний бюлетень. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – Вип. 7). Особливе місце в лінгвістичному доробку Б. О. Ларіна займають праці з лексикографії, фразеології: Проект древнерусского словаря (Принципы, инструкции, источники). – Л. : Изд-во АН СССР, 1586 г.; Парижский словарь

московитов 1586 г. – Рига : Латвийский гос. ун-т, 1948; О работе над новыми словарями // Вестник Ленинградского государственного ун-та. – 1960. – № 20; О методах изучения фразеологических сочетаний // Тезисы докладов по секции филологических наук. – Л., 1954; Очерки по фразеологии. О систематизации и методах исследования фразеологии // Ученые записки Ленинградского ун-та. – 1956. – № 198. – Серия филологическая. – Вып. 24.

Використана література

- 1, Тимошенко П. Д. Б. О. Ларін і українська мова // Вісник Київського університету. Серія філології та журналістики. – 1964. – № 6.
2. Гриценко П. Ю. Внесок Б. О. Ларіна у розвиток української діалектології // Актуальні питання мовознавства у світлі праць Б. О. Ларіна і Ф. П. Філіна. – К., 1993; Українська мова : Енциклопедія. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 290–291.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Основоположник історичної фразеології Б. О. Ларін поклав в основу аналізу фразеологізмів системно-історичний принцип, наголошуючи на необхідності аналізу розвитку фразеології в історико-лінгвістичному розрізі, на зв'язку фразеології з історичною поетикою, і визначив основні етапи становлення стійких словосполучень: 1) втрата реалії; 2) семантичне збагачення при початковій метафоризації; 3) деформація складу речення; 4) порушення початкової граматичної структури звороту [Ларин Б. А. Очерки по фразеологии // История русского языка и общее языкознание: Избранные работы. – М., Высшая школа, 1997. – 437с.]. Поясніть, як ви розумієте етапи становлення стійких словосполучень.

2. Б. О. Ларін неодноразово наголошує, що трьома основними чинниками, які визначають долю мови є: культура, соціальний характер і вплив політичних сил. Аргументуйте думку вченого.

Леута Олександр Іванович. Народився 17 червня 1956 р. в м. Бобровиця на Чернігівщині. Трудовий шлях почав слюсарем на Бобровицькому цукрозаводі. З 1974 по 1978 роки навчався на філологічному факультеті Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького, який закінчив з відзнакою. 1978-1981 роки – вчитель української мови та літератури СШ № 43 м. Києва. З 1981 р. працює в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, де пройшов шлях від лаборанта до професора кафедри української мови.

Під керівництвом А. П. Гриценка написав і в 1989 р. захистив кандидатську дисертацію «Семантико-синтаксична структура речень з дієслівними предикатами стану».

З 1989 р. по 1999 р. працював заступником декана філологічного факультету. У 2009 р. захистив докторську дисертацію «Дієслівні речення в українській мові: структура, семантика, моделі». З 2008 р. – професор, з 2010 р. – академік Академії наук вищої освіти України.

Нагороджений знаком «Відмінник народної освіти» (1994), пам'ятним знаком К. Д. Ушинського (2009), грамотами Міністерства освіти України.

Леута О. І. є членом спеціалізованих рад, редколегій журналів «Сучасні тенденції розвитку мов», «Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)», «Проблеми граматики і лексикології української мови».

У 2010 і 2012 р. очолював журі заключного етапу Всеукраїнської олімпіади з української мови та літератури серед учнів. Член експертної ради ДАК України, член Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України.

Керує науковою роботою аспірантів, докторантів та здобувачів, підготував 19 кандидатів наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова, 1 – зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство, заснував наукову школу з семантичного синтаксису.

Читає базові курси для студентів філологічних спеціальностей: старослов'янська мова, загальне мовознавство, сучасна українська літературна мова, методи лінгвістичних досліджень. Є автором і співавтором навчальних підручників

«Старослов'янська мова», «Старослов'янська мова: Збірник вправ і практичних завдань», «Сучасна українська літературна мова» (у співавторстві) та ін.

Коло наукових інтересів: проблеми семантичного синтаксису, категорійна граматики, когнітивна лінгвістика, прагмалінгвістика.

Найвідоміші праці

Леута О. І. Старослов'янська мова. – К.: Вища школа, 2001. – 255 с. (гриф МОН України); Леута О. І. Валентність, дистрибуція, інтенція як лінгвістичні поняття // Проблеми граматики і лексикології української мови. Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. – С. 8–19; Леута О. І. Моделі речень та особливості їх структурно-семантичної організації // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. – Вінниця, 2002. – С.114–120; Леута О. І. Речення. Просте речення // Сучасна українська літературна мова за ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2003. – С.322–350 (гриф МОН України); Леута О. І. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К.: Вища школа, 2003. – 286 с. (у співавторстві з М. Я. Плющ та Н. П. Гальною) (гриф МОН України); Леута О. І. Старослов'янська мова: Збірник вправ і практичних завдань. – К.: Вища школа, 2004 (у співавторстві з В. І. Гончаровим) (гриф МОН України); Леута О. І. Поле дієслівних речень як лінгвістичний конструкт // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. – Вип. 2. – К., 2006. – С. 31–43; Леута О. І. Семантико-синтаксичні параметри українського дієслова: Монографія. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 650 с.; Леута О. І. Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові. – К.: Такі справи, 2008. – 506 с.; Леута О. І. Дієслівне речення як предмет семантико-граматичних досліджень // Актуальні проблеми лексикології і граматики української мови: Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С. 328–350.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. «Основна мовна одиниця, – зауважує О. І. Леута, – нарешті почала розглядатися у єдності змісту і форми, поставивши на порядку денному найголовніше питання – встановлення організації та співвідношення між семантичною та синтаксичною структурами речення» [Леута О. І. Семантико-

синтаксичні параметри українського дієслова: [монографія] / О. І. Леута. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – 404 с.]. Аналогічну думку висловлює І. Р. Вихованець: «Це центральне питання синтаксису, успішне розв'язання якого допомагає чітко розмежувати формальну і семантичну організацію синтаксичних одиниць» [Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець / АН України. Ін-т укр. мови; відп. ред. К. Г. Городенська. – К.: Наук. думка, 1992.-224 с.]. Поясніть, як ви розумієте погляди вчених.

2. Законспекуйте основні положення праці Леути О. І. Семантико-синтаксичні параметри українського дієслова: [монографія] / О. І. Леута. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 404 с.

Ломакович Світлана Володимирівна (19.12.1947, с. Карлівка Харківської (тепер Полтавської) обл.) – учений-мовознавець, доктор філологічних наук (1994), професор (2001). Закінчила СШ № 7 м. Харкова (1965), Харківський державний педагогічний інститут імені Г. С. Сковороди (1972), аспірантуру при Московському державному університеті імені М. В. Ломоносова (1981). Викладала мову й літературу в Пархомівській СШ Краснокутського району Харківської обл. (1972–1973), СШ № 3 м. Харкова (1973–1975). У 1975–1977 рр. – співробітник науково-дослідного сектору, 1977–1978 рр. – асистент, 1982–1985 рр. – старший викладач, 1985–1989 рр. – доцент, 1989–1992 рр. – завідувач кафедри загального і російського мовознавства, 2000–2007 рр. – завідувач кафедри українознавства Харківського державного педагогічного інституту (нині національний педагогічний університет).

Протягом 1992–1995 рр. працювала доцентом кафедри загального й українського мовознавства Тернопільського державного педагогічного інституту імені В. Гнатюка (нині національний педагогічний університет). Із 2007 р. – професор кафедри журналістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У колі наукових інтересів – синтаксис української та російської мов. Автор сучасних досліджень різнорівневої організації складного речення – формально-синтаксичної, семантико-синтаксичної та власне семантичної, результати

яких збагатили синтаксичну думку обґрунтуванням структурно-семантичної єдності займенниково-співвідносних поліпредикативних конструкцій і визнанням їх як окремого типу в системі складного речення. Має наукові досягнення в галузі семантичного синтаксису і прагматики. Відома як автор ідеї про асиметричну природу синтаксичних одиниць, реалізовану в дослідженні різних за типом синтаксичних конструкцій, зокрема у висвітленні ролі цих конструкцій як фрагментів дискурсу. Створила синтаксичну наукову школу, підготувала 9 кандидатів наук. Розробляє концепцію компетентнісного навчання рідної мови. Займається проблемами розвивального навчання української й російської мов.

Автор понад 140 наукових і науково-методичних статей, 78 навчальних посібників.

Найвідоміші праці

Семантична організація займенниковоспіввідносних речень у сучасній українській мові. – К. : НОК ВО, 1993; Займенниково-співвідносні конструкції в системі складнопідрядного речення української мови : Навч. посіб. – К. : НОК ВО, 1993; Займенниково-співвідносні речення української мови як структурно-семантичний тип // Матеріали Другого міжнародного конгресу українців : У 3 ч. – Мовознавство. – Львів, 1993; Складнопідрядне речення: предикація і номінація // Актуальні проблеми синтаксису : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 85-річчю проф. І. І. Слинька. – Чернівці : ЧДУ, 1997; Роль лексики у формуванні змісту складного речення // Лінгвістичні дослідження. Науковий вісник. – Харків : ХДПУ, 1997. – Вип. 3; Предикативне відношення в структурі одиниць малого синтаксису // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 1998. – Вип. 408; Місце семантико-синтаксичного аналізу в системних дослідженнях складного речення // Лінгвістичні дослідження. – Харків : ХНУ ім. Г. С. Сковороди, 2004. – Вип. 12; Концепція тесту загальної навчальної компетентності (ТЗНК) випускників загальноосвітніх навчальних закладів // Вісник : Тестування і моніторинг освіти. – 2009. – № 9 (у співавт.).

Використана література

1. Лисиченко Л. А. Ломакович Світлана Володимирівна // Літературна Харківщина : довідник. – Харків : ХДПУ, 1996; Кафедра українознавства : Ломакович Світлана Володимирівна // Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ОВС, 2001.

2. Васильєва Галина. Світлана Володимирівна Ломакович // Слобожанщина. – 2001. – № 18.

3. Ломакович Світлана Володимирівна // Професори Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – Х., 2006.

4. Verba Magistri : Мовознавство. Літературознавство. Журналістикознавство. Педагогіка. Методика. Збірник наукових праць, присвячених ювілею докт. філол. наук, проф. С. В. Ломакович. – Х., 2008.

5. Ломакович Світлана Володимирівна // Професори Харківського національного педагогічного університету імені В. Н. Каразіна: Бібліографічний довідник. – Х. : ХНУ імені Каразіна, 2009.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Складіть тези статті Ломакович С. В. Місце семантико-синтаксичного аналізу в системних дослідженнях складного речення (Лінгвістичні дослідження. – Харків : ХНУ ім. Г. С. Сковороди, 2004. – Вип. 12).

Масальський Володимир Іванович (13.07.1896 р., Київ – 14.01.1979 р., Київ) – український мовознавець, професор з 1966 р. Закінчив у 1920 р. Київський університет. Працював у навчальних закладах Бердянська, Білої Церкви та ін. З 1933 р. у Київському університеті. 1960 – 1971 рр. – завідувач кафедри слов'янської філології.

Досліджував мову і стиль творів письменників: «Мова і стиль поезій Т. Г. Шевченка» (1939), «Мова і стиль творів М. Коцюбинського» (1965). Розробив «Методику викладання української мови в школі» (1962), посібник «Викладання російської мови в середній школі» (1977).

Книга В. Масальського «Нариси з історії розвитку методики викладання української та російської мов у загальноосвітніх початкових і середніх школах Української РСР» (1962) стала першою у вітчизняній педагогічній літературі спробою врахувати все зроблене радянською школою в галузі методики мови, систематизувати нашу методичну спадщину, критично її проаналізувати й тим самим допомогти у використанні її дослідникам і практичним працівникам.

До актуальних проблем мови і методики викладання звертається вчений у монографії «Питання методики граматики, правопису і розвитку мови учнів» (1953). Учений приділяв велику увагу створенню посібників, методичних рекомендацій для студентів-філологів. Значним внеском у теорію і практику навчання мови є складена «Методика викладання української мови в середній школі» за ред. С. Чавдарова і В. Масальського (1962). Цей посібник для студентів висвітлює загальні питання методики навчання рідної мови, визначив шляхи й прийоми вивчення фонетики, граматики і правопису, розвитку мовлення учнів.

У численних публікаціях В. Масальського, у шкільних програмах, підручниках і посібниках, у посібниках і програмах для студентів-словесників сформульовано розроблену вченим методичну систему навчання різних аспектів української мови. Звісно, за останні десятиріччя методичні положення і рекомендації В. Масальського зазнали певних змін, удосконалення, але вони містять цінне зерно і для сучасних методистів, науковців і вчителів.

Широке практичне застосування знайшли методичні положення і рекомендації В. Масальського щодо змісту, типології й організації уроків мови, методів навчання, активізації процесу вивчення мови, системи роботи з фонетики, граматики, орфографії та розвитку мови учнів, удосконалення культури мовлення, паралельного вивчення близькоспоріднених мов, підготовки студентів-філологів до професійної діяльності, узагальнення і поширення передового досвіду вчителів-словесників.

Найвідоміші праці

«Мова і стиль поезій Т. Г. Шевченка» (1939), «Мова і стиль творів М. Коцюбинського» (1965), «Питання методики граматики, правопису і розвитку мови учнів» (1953), «Методика викладання української мови в середній школі» за ред. С. Чавдарова і В. Масальського (1962).

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 329.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. В. І. Масальський вважав, що школа повинна на матеріалі живої мови учня, на програмних текстах, у межах навчальних

планів, відповідно до розвитку вікових особливостей учнів, використовуючи і роботу з граматики, і роботу зі словниками, книгами, над художнім твором за зразком, даним учителем, «піднести боротьбу за культуру мови, вивчаючи й збагачуючи активний і пасивний лексичний фонд учня» (Масальський В. І. За культуру мови в середній школі // Мовознавство. – 1935. – № 3–4. – С. 61–75.). Як ви розумієте думки вченого?

2. Окресліть основний внесок В. Масальського у методику викладання української мови для студентів-філологів.

Матвіяс Іван Григорович – провідний науковий співробітник відділу стилістики та культури мови Інституту української мови НАН України, доктор філологічних наук, професор. Народився 1 травня 1925 року в с. Карівнині Сокальського району, Львівської області. Діяльність: діалектологія, граматика, історія мови, відомий співавтор Атласу української мови. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки.

У 1950 році закінчив Львівський університет імені Івана Франка. З 1951 по 1954 рік навчався в аспірантурі Інституту мовознавства АН, після чого рік працював викладачем кафедри української мови в Дрогобицькому педінституті. З 1955 року працює там же на посадах молодшого, згодом старшого, а з 1976 року провідного наукового співробітника. У 1976-87 рр. – завідувач сектора діалектології та ономастики. У 1956 році захищає кандидатську, а в 1969 році докторську дисертацію. З 1993 року – професор.

Працює в галузі історії української мови, діалектології, граматики. І. Г. Матвіяс досліджує історію української мови ХІХ ст. з погляду існування варіантів літературної мови, впливу територіальних діалектів на мову визначних письменників – творців літературної мови.

І. Матвіяс розробив концепцію варіантності літературних мов у ряді статей під загальною тематикою «Варіанти літературних мов»: мовні ситуації, при яких одна літературна мова розподіляє свої функції між кількома націями, тобто коли дві або більше націй одночасно користуються однією мовою

(наприклад, англійська мова для Великобританії, Сполучених Штатів Америки, Канади, Австралії, Нової Зеландії, французька для Франції, Бельгії, Швейцарії, частини Канади, іспанська для Іспанії і цілого ряду латиноамериканських країн тощо); національні варіанти мови, коли нація користується двома автохтонними літературними мовами (наприклад, нижньолужицька і верхньолужицька мови для лужицьких сербів); мовна ситуація, при якій національна мова внаслідок різних історично-політичних умов стає для певного народу другою, але нерідною мовою (російська в республіках колишнього Радянського Союзу, англійська в Індії та інших країнах Азії, французька і португальська в країнах Африки) [Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України – 75, 1930–2005 : матеріали до історії / Нац. акад. наук України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Довіра, 2005. – 564 с.

Найвідоміші праці

Матвіяс І. Г. Синтаксис займенників в українській мові (1998); Матвіяс І. Г. Курс сучасної української літературної мови. Морфологія (1962); Матвіяс І. Г. Іменник в українській мові. – К.: Рад. шк., (1974); Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори : монографія / І. Г. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 1990. – 168 с.; Матвіяс І. Г. Варіанти української літературної мови / І. Г. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 1998. – 365 с.; Матвіяс І. Г. Засади української діалектології // Мовознавство. – 2000. – №1–2. – С. 3–9; Матвіяс І. Г. Проблема визначення українських наріч // Мовознавство. – 2001. – № 2. – С. 13–17; Матвіяс І. Г. Фонетичні варіанти слів в українській мові // Слово. Стиль. Норма: 36. наук. праць. – К., 2002. – С. 122–130; Матвіяс І. Г. Діалектна основа мови в поезії Тараса Шевченка // Мовознавство. – 2002. – №1. – С. 11–16; Матвіяс І. Г. Діалектна основа мови в творах Івана Франка // Мовознавство. – С.11–16; Матвіяс І. Г. Відбиття говорів у мові творів Юрія Федьковича // Мовознавство. – С. 37–43; Матвіяс І. Г. Уніфікація варіантів у словотвірній системі української літературної мови // Мовознавство. – С. 57–65; Матвіяс І. Г. Творчість Івана Франка на тлі історії української літературної мови // Мовознавство. – С. 18–24; Матвіяс І. Г. Діалектна основа вокалізму в українській літературній мові // Мовознавство. – С. 15–24; Матвіяс І. Г. Діалектна основа консонантизму в українській літературній мові // Мовознавство. – С. 32–40; Матвіяс І. Г. Діалектна основа словотвору в українській літературній мові // Мовознавство. – С. 3–14;

Матвіяс І. Г. Діалектна основа словозміни в українській літературній мові // Мовознавство. – С. 52–65; Матвіяс І. Г. Діалектна основа української літературної мови // Мовознавство. – С. 26–36; Матвіяс І. Г. Діалектна основа лексики і фразеології в українській літературній мові // Мовознавство. – 2007. – № 3. – № 23–27; Матвіяс І. Г. Діалектна основа синтаксису в українській літературній мові. – Мовознавство. – 2007. – № 1. – С. 38–46; Матвіяс І. Г. Відображення особливостей говорів у мові української художньої літератури // Мовознавство. – 2008. – № 6. – С. 3–13. Співатор і редактор видання «Атлас української мови» у 3-х томах, за яке 2006 року удостоєний звання лауреата Державної премії з науки і техніки; співавтор монографії «Українська мова» із серії Najnowsze dzieje jezykow slowianskich (1999).

Використана література

1. Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України – 75, 1930–2005 : матеріали до історії / Нац. акад. наук України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Довіра, 2005. – 564 с.
2. Матвіяс Іван_Григорович матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Матвіяс_Іван_Григорович.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Складіть бібліографічний список праць І. Г. Матвіяса відповідно до розділів української мови.
2. Складіть тези до статті Матвіяса І. Г. Говіркові риси в мові творів Ольги Кобилянської // Українська мова. – № 6 – 2007. – С. 32–38.

Мацько Любов Іванівна – доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України. Народилася 9 лютого 1939 року в селі Переяславське Переяслав-Хмельницького району Київської області в родині селян-колгоспників.

У 1953-1957 рр. по закінченні школи навчалася в Переяслав-Хмельницькому педагогічному училищі. У 1957-1962 рр. – на філологічному факультеті Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького (тепер – Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова). У 1961 р. трудову діяльність

почала вчителькою української мови і літератури в школі-інтернаті в с. Іванівка Великописарівського району Сумської області.

1962–1964 рр. – працювала в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні Академії наук УРСР.

У 1964–1967 рр. – навчався в аспірантурі Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького. У 1968 р. – захистила кандидатську дисертацію з українського мовознавства: «Грамматична категорія числа», працює викладачем на кафедрі української мови в КДПІ ім. О. М. Горького У 1970 р. одержала наукове звання доцента, у 1970-1980 рр. – вчений секретар Ради інституту. 1974–1980 рр. – декан факультету підвищення кваліфікації вчителів Польської народної Республіки.

У 1986 р. захистила докторську дисертацію з українського мовознавства: «Інтер'єктиви в українській мові». У 1987 р. – присвоєно наукове звання професор.

Із 1988 р. – завідувач кафедри стилістики української мови, у 1994 р. обрана членом-кореспондентом Академії педагогічних наук України, а в 1999 р. обрана дійсним членом Академії педагогічних наук України.

Л. І. Мацько – відмінник освіти України, Заслужений працівник народної освіти України, нагороджена Орденом Княгині Ольги II ступеня, орденом святих Кирила і Мефодія та ін.

Найвідоміші праці

Риторика : навчальний посібник для студентів філологічних факультетів / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 312 с.; Стилістика української мови : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Л. І. Мацько, Л. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.; Стилістика української мови: практикум : навчальний посібник для філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів /Л. В. Кравець, Л. І. Мацько; за ред. Л. І. Мацько – К.: Вища школа, 2003. – 199 с.; Стилістика ділової мови і редагування документів: навчальний посібник для дистанційного навчання / Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна»; Л. І. Мацько, Л. В. Кравець, О. В. Солдаткіна. – К. : Україна, 2004. – 281 с.; Вигук //Українська мова : енциклопедія.- 2-ге вид. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. І. П. Бажана 2004. – С. 67; Культура української фахової мови : навчальний посібник /Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К.:

Академія, 2007. – 360 с.; Мацько Л. І. Навчальна програма з української мови для профільного навчання учнів 10-12 класів (профіль – українська філологія) /Л. І. Мацько, О. М. Семенов. – К., 2007. – 108 с.; Українська мова: навчальний посібник / Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко. – Донецьк : Тов. ВКФ «БАО», 2007. – 480 с.; Українська мова: тексти для диктантів. 5-7 класи /Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко. – Донецьк : Тов. ВКФ «БАО», 2007. – 320 с.; Концептуальні засади навчання української мови в старшій школі (профіль – українська філологія) / Мацько Л. І., Семенов О. М.; АПН України. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С. 188–198; Тексти для лінгвістичного аналізу: навчальний посібник /Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. – К. : КДПІ ім. О. М. Горького, 1974. – 40 с.; Сучасна українська літературна мова: тематика контрольних робіт /Г. Я. Довженко, Л. І. Мацько. – К. : Вища школа, 1975. – Ч. 1. – 97 с.; Ч. 2. – 36 с.; Вступ до мовознавства : програма для філологічних факультетів педагогічних інститутів, спец. «Укр. мова і літ.» / Міністерство освіти України. Республіканський навчально-методичний кабінет; М. Я. Плющ, Л. І. Мацько. – К., 1979. – 19 с.; Сучасна українська літературна мова : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ, Н. І. Тоцька, І. М. Уздиган; за ред. А. П. Грищенка. – К. : Вища школа, 1986. – 439 с.; Русско-украинский и украинско-русский словарь : Отличающаяся лексика : навчальне видання / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН України; Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, С. В. Шевчук.- К. : Вища школа, 1988. – 182 с.; Стилістика української мови (для студентів спеціальності 2102 «Українська мова і література» філологічних факультетів педагогічних інститутів) / Міністерство освіти УРСР, Республіканський навчально-методичний кабінет з вищої та середньої педагогічної освіти. – К., 1988. – 16 с.

Використана література

1. Мацько Любов Іванівна // Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – С. 202.
2. Лобода В. В. Мацько Любов Іванівна //Українська мова : Енциклопедія. – К.: Вид-во «Енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2000. – С. 303.
3. Бондар Л. Мацько Любов Іванівна //Педагогічний словник /за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 309–310.
4. Мацько Любов Іванівна //Український педагогічний календар : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т, 2002. – С. 24.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Зробіть бібліографічний список публікацій із стилістики української мови Л. І. Мацько в журналі «Дивослово», «Українська мова і література в школі», «Українська мова».

2. Складіть список праць Л. І. Мацько із стилістики і морфології української мови.

3. Опрацюйте одну із статей Л. І. Мацько зі стилістики української мови, опубліковану у фаховому виданні.

Медушевський Андрій Петрович (9.09.1902 р., с. Дихнівка, тепер у складі м. Черкаси – 23.12.1977 р., Київ) – український мовознавець і педагог, доктор педагогічних наук з 1963 р., професор з 1964 року. Закінчив 1936 р. Київський педагогічний інститут. Усе життя працював у цьому вузі: викладач, а з 1950 р. – завідувач кафедри української мови.

Андрій Петрович здобував педагогічну освіту спочатку в Черкаській учительській семінарії (1920–1921), а згодом продовжив навчання в Черкаській педагогічній школі (1921–1923). У 1925 р. закінчив трирічні педагогічні курси й набув спеціальності вчителя молодших класів. Кілька років учителював на Черкащині.

З 1929 р. А. П. Медушевський навчався на мовно-літературному факультеті Київського інституту соціального виховання, який закінчив 1932 р. Він брав активну участь у громадському житті, був академічним секретарем студентського бюро м. Києва.

У 1933–1934 рр. Андрій Петрович працював інспектором відділу кадрів Київського облвню, в 1934–1937 рр. – завідувачем навчальної частини, викладачем мови й літератури педагогічного технікуму, в 1934–1938 рр. – начальником кафедри, старшим викладачем української мови школи міліції (м. Київ).

З 1938 р. А. П. Медушевський продовжив освіту в Київському державному педагогічному інституті ім. О. М. Горького. У 1938–1941 рр. навчався в аспірантурі Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, захистити кандидатську дисертацію зміг лише після війни.

З початком війни А. П. Медушевський був призваний до армії. Під час бою потрапив в оточення, а потім – у полон. До квітня 1944 р. перебував на окупованій території (Хмельницька обл.) як полонений. Після звільнення окупованої території його знову призвали до армії й поновили в офіцерському званні. На посаді командира стрілецької роти брав участь у боях. За проявлені мужність і відвагу нагороджений двома орденами «Червоної Зірки», медалями «За відвагу», «За перемогу над Японією», «За перемогу над Німеччиною». Демобілізований у березні 1946 р. у званні старшого лейтенанта.

У кирзових чоботях і солдатській шинелі повернувся А. П. Медушевський до Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького й разом з іншими викладачами брав активну участь у відновленні його роботи. З березня 1946 р. працював тут на посаді старшого викладача української мови. У червні 1949 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: «Синтаксис складного речення в середній школі», й у жовтні 1949 р. Вчена рада Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка присудила йому науковий ступінь кандидата педагогічних наук. З 1950 р. завідував кафедрою української мови КДПУ ім. О. М. Горького. Згодом був затверджений доцентом цієї кафедри (1953). Він читав курс української мови, вів семінарські та практичні заняття, брав активну участь у підготовці кваліфікованих кадрів, керував аспірантами, підготував дванадцять кандидатів філологічних наук і п'ять кандидатів педагогічних наук.

У 1963 р. учений захистив докторську дисертацію на тему «Викладання фонетики і граматики української мови у восьмирічній школі», яка складається з двох томів. У першому томі розглядаються проблеми викладання фонетики і граматики, а в другому – питання синтаксису української мови у восьмирічній школі.

А. П. Медушевський є автором понад 80 наукових праць із методики викладання української мови, які стали в нагоді не одному поколінню вчителів. Учений досліджував проблему викладання фонетики і граматики в школі, створив систему уроків мови, що охоплює курси фонетики, граматики, орфографії, пунктуації та орфоєпії, висвітлював досвід опрацювання з учнями теми про складносурядні речення тощо. Підручники з української мови для середніх і вищих навчальних закладів, створені ним та його однодумцями у повоєнні роки, відіграли велику роль у розвитку української мовної освіти.

Автор вузівських посібників: «Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис простого речення» (1959), «Викладання фонетики і морфології української мови у восьмирічній школі» (1962), «Методика викладання української мови в середній школі» (1962, у співавторстві), «Сучасна українська літературна мова» (1975, у співавторстві). Співавтор шкільного підручника «Українська мова, ч. 2. Синтаксис» (1957; разом з М. Тищенком), що витримав понад 10 перевидань.

Найвідоміші праці

Медушевський А. П., Тищенко М. К. Українська мова. Ч. П. Синтаксис: Підруч. для VI і VII класів середньої шк. К., 1956; Медушевський А. П. Уроки з української мови в середній школі. Синтаксис. К., 1959; Медушевський А. П. Викладання фонетики і морфології української мови у восьмирічній школі : Посіб. для вчителів укр. мови восьмирічної шк. та студентів ф-тів мови й л-ри пед. ін-тів. К., 1961; Культура усного мовлення // Укр. мова і л-ра в шк. 1968. № 10–11; Медушевський А. П., Тищенко М. К. Українська мова, 7 клас: Пробний підручник. К., 1973.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 332.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Медушевський А. П. у багаточисленних працях наголошував, що в широкому і всебічному використанні міжпредметних зв'язків криються важливі резерви підвищення ефективності підготовки вчителя. Доведіть важливість і правильність думок вченого.

2. Медушевський А. П. у підручнику з української мови для 8 класу запропонував нову класифікацію складнопідрядних речень. З'ясуйте, чи відрізняється вона від класифікації у сучасних підручниках.

Мельничайко Володимир Ярославович (11.11.1931 р., с. Кам'янка, тепер Тербовлянського р-ну Тернопільської області) – український мовознавець, доктор педагогічних наук з 1989 року, професор з 1990 року. Закінчив у 1954 році Чернівецький університет. Учителював. З 1969 р. – старший викладач Чернівецького університету, в 1970–1980 рр. завідувач кафедри української мови Рівненського педагогічного інституту, з 1981 р. – доцент, завідувач кафедри української мови і культури мовлення Тернопільського педагогічного інституту.

Сфера наукових інтересів – синтаксис, мовлення учнів, стилістична робота в школі, позакласні й факультативні заняття з мови.

Найвідоміші праці

«Робота з граматичними синонімами на уроках української мови в IV – VIII класах» (1975), «Творчі роботи на уроках української мови: Конструювання. Редагування. Переклад» (1984), «Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови» (1986), посібники для учителів «Види мовного розбору» (1997), «Уроки рідної мови 11-й клас» (2000).

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 333.
2. Потапенко О. І., Потапенко Г. І. Методика викладання української мови. Практикум : Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1992. – 126 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Використовуючи книгу В. Мельничайка (Уроки рідної мови. Лінгвістика тексту. 9 клас. – Т.: Навчальна книга. – Богдан, 2002) запропонуєте власну програму вивчення основ лінгвістики тексту у ЗОШ.

2. В. Мельничайко вважає, що вміння будувати речення та компоновати текст не забезпечує формування навичок практичної мовної діяльності. З огляду на це методист виділяє комунікативний принцип роботи над мовою як засобом спілкування. Які ще принципи роботи над мовою називає методист?

3. Напишіть конспект уроку з теми «Неозначена форма (інфінітив)», яка буде вивчатися методом проблемного викладу.

Скористайтеся порадами, вміщеними у посібнику В. Я. Мельничайка та ін. «Удосконалення змісту і методів навчання української мови» (К. : Рад. шк., 1982. – С. 36–37).

Мойсієнко Віктор Михайлович – доктор філологічних наук з 2006 р., професор із 2008 р. Житомирського державного університету імені Івана Франка. Із 2007 по 2013 рр. – директор Інституту філології та журналістики цього ж університету. Із 2013 р. – завідувач кафедри української мови. Діалектолог, історик мови.

У 1993–1995 рр. навчався в аспірантурі при кафедрі української мови. Кандидатську дисертацію «Номінація в поліській народній медицині та лікувальній магії» під керівництвом проф. М. Никончука захистив достроково, за рік до завершення аспірантури, у січні 1995 року. З 2003 по 2005 рр. переведений на посаду старшого наукового співробітника університету для завершення докторської дисертації. Докторську дисертацію «Північне наріччя української мови у XVI–XVII ст. Фонетика» захистив у 2006 році (науковий консультант – проф. В. Німчук).

Головний редактор фахового наукового збірника «Волинь-Житомирщина» (опубліковано 24 числа), член редколегії фахового видання Інституту української мови НАН України «Українська мова». Двічі отримував стажування в університетах Польщі: стипендія імені Й. Мянзовського (Університет імені Марії-Кюрі Складовської, Люблін) та стипендія королеви Ядвіги (Ягелонський університет, Краків). Брав участь у роботі міжнародних конференцій, які проходили в Мозирі (1993), Пінську (1997) – Білорусь; Любліні (2002, 2010), Влодаві (2003), Кракові (2005), Познані (2007) – Польща; Оломоуці (2006) – Чехія, Будапешті (2011) – Угорщина. Виступав з доповідями на Міжнародних конгресах українців (Чернівці, 2003; Донецьк, 2005). У 2013 році був учасником XV Міжнародного з'їзду славистів (Мінськ), де виступив із доповіддю

«Проста мова в Україні та Білорусі в XVI–XVII ст.». У 2005 році отримав короткотерміновий грант Американської ради наукових товариств за проект дослідження пам'яток північноукраїнського ареалу XVI–XVII ст. Науковий проект проф. В. Мойсієнка «Український діалектогенез. Північне наріччя української мови в XVI–XVII ст.» у 2007 р. отримав фінансування державного фонду фундаментальних досліджень МОН України.

У жовтні 2008 р. на запрошення професорів А. Золтана та М. Кочіша Віктор Мойсієнко читав лекції для студентів відділення україністики Сегедського, Будапештського університетів та вищої школи м. Ніредьхазы (Угорщина). В. Мойсієнко – член спеціалізованих учених рад (у Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (2008–2010), Волинському національному університеті імені Лесі Українки (із 2009), Східноукраїнському національному університеті імені В. Даля (із 2011) для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. Із 2008 року – член наукової експертної ради МОН України для відбору проектів із філології та мистецтвознавства на держфінансування. Під керівництвом професора В. Мойсієнка захищено дві кандидатські дисертації. Коло наукових зацікавлень – синхронічна та діахронічна діалектологія, питання українського діалекто- та глотогенезу, функціонування української літературно-писемної мови у різні часові періоди. Автор 130 наукових публікацій.

Найвідоміші праці

Гісторія Г. Граб'янки. Лътопись краткій/ Упорядкування, лінгвістично-палеографічне дослідження В. М. Мойсієнка. – Житомир, 2001. – 286 с.; Мелені. Історико-лінгвістичний нарис. – Житомир, 1998. – 64 с. (У співавторстві з С. Грищенком); Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії. – Житомир, 2001. – 146 с. (У співавторстві з М. Никончуком, О. Никончуком); Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 року / Підгот. до видання А. Матвієнко, В. Мойсієнко. – Житомир, 2002. – 392 с.; Акти Житомирського гродського уряду: 1590 р., 1635 р. / Підгот. до видання В. М. Мойсієнка. – Житомир, 2004. – 252 с.; Герасим

Смотрицький. Ключ царства небесного / Підгот. до вид. В. Мойсієнко, В. Німчук. У 2-х частинах. – Житомир, 2005. – 124 с.; 44 с.; Фонетична система українських поліських говорів у XVI–XVII ст. Монографія. – Житомир, 2006. – 446 с.; Про південноукраїнський ікавізм та поліські дифтонги. Монографія. – Житомир, 2007. – 92 с. + компакт-диск; Луцька замкова книга 1560–1561 рр. / Підгот. до видання В. Мойсієнко, В. Поліщук. – Луцьк, 2013. – 738 с.

Використана література

1. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Мойсієнко Віктор Михайлович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Мойсієнко_Віктор_Михайлович).

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Складіть бібліографічний опис праць Мойсієнка В. М.
2. Ознайомтеся з монографією колективу авторів Никончук М., Никончук О., Мойсієнко В. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії. – Житомир: Полісся, 2001. – 148 с. Напишіть рецензію.

Навальна Марина Іванівна – доктор філологічних наук, професор, відомий український мовознавець у галузі філології та журналістики, зокрема в площині лексико-стилістичних процесів мови сучасної газетної періодики.

Навальна Марина Іванівна народилася 3 лютого 1971 року в селі Заліссі Чорнобильського району Київської області.

У 1986 році отримала неповну середню освіту в Заліській середній школі і вступила до Переяслав-Хмельницького педагогічного училища. У цьому ж році разом із батьками та братом була евакуйована із зони ЧАЕС до м. Переяслав-Хмельницького.

У 1990 році закінчила Білоцерківське педагогічне училище з дипломом із відзнакою зі спеціальності «Вчитель початкових класів, вихователь групи продовженого дня».

З 1990 по 1995 рік навчалася на факультеті журналістики

Київського університету імені Тараса Шевченка, отримала диплом із відзнакою зі спеціальності «Журналістика».

З листопада 1995 року до 31 серпня 2007 року працювала завідувачкою відділу реклами та інформації редакції газети «Вісник Переяславщини».

З 1997 по 2001 рік навчалася в аспірантурі Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту імені Григорія Сковороди без відриву від виробництва зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

У грудні 2002 року в спеціалізованій вченій раді Інституту української мови НАН України захистила кандидатську дисертацію на тему: «Дієслівна лексика соціально-економічної сфери (на матеріалі мови засобів масової інформації кінця XX ст.)» (науковий керівник – професор К. Г. Городенська).

З 1 вересня 2000 року до тепер працює на фінансово-гуманітарному факультеті ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

З 1 листопада по 2007 року – докторант Інституту української мови НАН України.

У лютому 2012 року в спеціалізованій вченій раді Інституту української мови НАН України захистила докторську дисертацію на тему: «Функціонально-стильова динаміка лексики в українській періодиці початку XXI ст.» (науковий консультант – професор К. Г. Городенська).

Депутат Переяслав-Хмельницької міської ради трьох скликань (2002–2015 р.).

Найвідоміші праці

Навальна М. І. Динаміка лексику української періодики початку XXI ст. : [монографія] / М. І. Навальна. – К. : Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 328 с.; Навальна М. І. Нові явища та процеси у вживанні дієслів соціально-економічної сфери в українській мові : [монографія] / Навальна М. І. – Переяслав-Хмельницький : Видавництво «СВК», 2014. – 188 с.; Навальна М. Нові лексико-семантичні та стилістичні вияви конфесійної лексики в публіцистиці / Марина Навальна // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : зб. наук. праць / [наук. ред. Б. І. Бунчук]. – Слов'янська філологія. – Чернівці : Рута, 2010. – Вип. 496–497 – С. 85–91; Навальна М.

Нові функціональні вияви кримінального жаргону в мові сучасної української періодики / Марина Навальна // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць / МОН України. Черкаський нац. ун-т імені Богдана Хмельницького ; [відп. ред. Г. І. Мартинова]. – Черкаси, 2010. – Вип. 11. – С. 26–31; Навальна М. Семантико-стилістичні вияви дієслів економічної сфери в мові сучасної газетної періодики / Марина Навальна // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць на пошану професора Катерини Городенської з нагоди її 60-річчя / МОН України. Черкаський нац. ун-т ім. Б.Хмельницького ; [відп. ред. Г. І. Мартинова]. – Черкаси, 2009. – Вип. 8. – С. 326–335; Навальна М. І. Дифузні процеси в лексиці інформаційних технологій у мові української сучасної періодики / М. І. Навальна // Психолінгвістика : зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2010. – Вип. 6. – С. 151–156; Навальна М. І. Дієслівна реалізація актів мовлення в сучасній українській пресі / М. І. Навальна // Записки з українського мовознавства. – О. : Астропринт. – 2009. – Вип. 18. – С. 119–129; Навальна М. І. Нові відабrevіатурні утворення (на матеріалі мови української періодики) / М. І. Навальна // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія». – 2009. – Вип. 12. – С. 243–251; Навальна М. І. Функціональна дифузність молодіжних і кримінальних жаргонізмів / М. І. Навальна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць / [відп. редактор М. Я. Плющ]. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 5. – С. 67–70; Навальна М. Конфесійна лексика в мові інтернет-видання «Українська правда» // Мова. Суспільство. Журналістика. Language. Society. Journalism : Збірник матеріалів та тез XX (ювілейної) міжнародної науково-практичної конференції з питань мовної політики в Україні, проблем функціонування і розвитку української мови (присвячується 180-річчю Університету). 11 квітня 2014. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – С. 83–97.

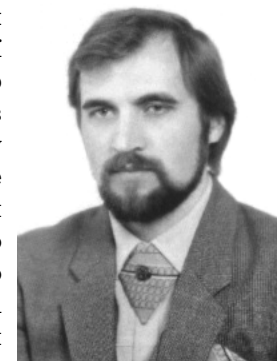
Використана література

1. Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди: наукові здобутки і перспективи розвитку. 1986-2006: біобібліографічний довідник / Укладачі: В. П. Коцур, Н. І. Коцур, В. А. Вергунов; Наук. ред. В. П. Коцур. – Тернопіль: Астон, 2007. – 416 с.
2. Переяслав-Хмельницький. Імена славних сучасників. – Біла Церква : ПП «УкрРосьРклама», 2007. – 192 с.
3. www.facebook.com/navalna
4. lib.ua-ru.net>diss/cont/31232.html
5. library.tnpu.edu.ua>index.php
6. library.znu.edu.ua>newbook/index.php
7. phm.gov.ua>miska-rada/deputati
8. kulturamovy.univ.kiev.ua>KM/pdfs/Magazine66-67
9. www.odnoklassniki.ru/profile/117915644353

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Визначити і описати головні позамовні чинники, які впливають на мову сучасних засобів масової інформації. Своє міркування підтвердити прикладами із українськомовних вітчизняних видань.
2. Охарактеризувати особливості лексики в різних функціональних стилях української літературної мови, акцентуючи увагу на дифузних лексико-семантичних процесах.

Нелюба Анатолій Миколайович (31.01.1961 р., с. Диканька Полтавської обл.) – учений-мовознавець, доктор філологічних наук, професор. Закінчив Михайлівську восьмирічну школу Диканського р-ну (1976); Кременчуцьке педагогічне училище (1980), філологічний факультет Харківського державного університету імені М. Горького (нині національний університет імені В. Н. Каразіна) (1986), аспірантуру при кафедрі української мови Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди (нині національний університет) (1991). Учителював у Балясенській СШ Диканського р-ну. Із 1991 р. займається науково-педагогічною роботою у вишах Харкова: Харківський

державний педагогічний інститут імені Г. С. Сковороди, Харківський національний університет внутрішніх справ, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Один із засновників і активних учасників Харківського історико-філологічного товариства.

Найвідоміші праці

Автор близько 100 публікацій із питань теорії номінації, морфеміки і словотвору, стилістики й культури мови, термінології і лексикографії, соціальних діалектів, методики викладання мови тощо. Серед цих праць монографія «Явища економії в словотвірній номінації української мови» (2007), підручники «Теорія і практика ділової мови» (1997), «Професійна мова юриста» (2002, 2009), статті «Про деякі словотвірні можливості української флексії (в аспекті функціональної стилістики)» (1995), «Тенденції в арготичному словотворі і засоби їх втілення» (2001), «Словотвірна контамінація як вияв принципу економії» (2002), «Про лінгвістичний статус мовних скорочень» (2003), «Про одне скорочування, його перебіг і наслідки (спостереження тимчасово аполітичного мовознавця)» (2004), «Новітні тенденції у словотворі й модифікація норм мови» (2005), «У підмурівок теорії номінації : термінологічно-понятійне впорядкування» (2005), «Від Президента України до сільського голови (український словотвір у виборчих перегонах)» (2006), «Римейк у словотвірній номінації» (2008), «Балотеса, дойчення, GutenMorgenівець: чи порушують вони словотвірний спокій?» (2009), «Термінологія і захист авторського права» (2010) та ін. Укладач термінологічних словників: «Словник образотворчого мистецтва» (1996), «Словник школяра. Літературознавство» (1999), «Словник школяра. Українська мова» (1999); співавтор низки словників: «Тлумачний словник української мови» (2002, 2005), «Тлумачний словник сучасної української мови: Загальноживана лексика» (2009), «Тлумачний словник сучасної української мови: Спеціальна лексика» (2009). Започаткував укладання і видання збірок словникових матеріалів, що фіксують нові явища в лексиці і словотворі української мови: «Лексико-словотвірні інновації (1983–2003). Словник» (2004), «Лексико-словотвірні інновації (2004–2006). Словник» (2007), «Лексико-словотвірні інновації (2007). Словник» (2009), «Лексико-словотвірні інновації (2008–2009). Словник» (2010).

Використана література

1. <http://www.psyh.kiev.ua/>Налюба Анатолій Миколайович.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Познайомтеся з авторефератом докторської дисертації Нелюби А. М. Експліцитна й імпліцитна економія в словотвірній номінації української мови: автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.02.01 / НАН України; Інститут української мови. – К., 2008. – 33 с. Складіть відгук на автореферат.

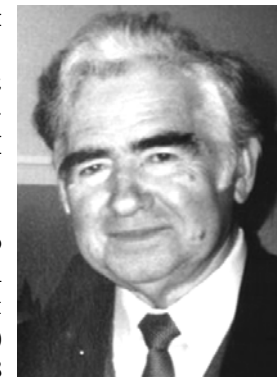
2. А. Нелюба, наголошуючи на інформативно-пропагандистській та агітаційній функціях ЗМІ, виділяє такі його підстили: публіцистичний (у межах якого існують кіно-, відео-, теле-, радіопубліцистика, газетна й журнальна публіцистика), політико-агітаційний, ораторський, рекламний. Чи погоджуєтеся ви з такою класифікацією. Аргументуйте свою думку.

Непокупний Анатолій Павлович (18.03.1932 р., м. Полтава – 25.10.2006 р., м. Київ) – доктор філологічних наук (1975), професор (1991), член-кореспондент АН УРСР (нині НАН України) (1988), поет, перекладач.

Закінчив СШ № 4 м. Полтави (1950), філологічний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (нині Національний університет імені Тараса Шевченка) (1955), аспірантуру при цьому ВНЗ (науковий керівник – Л. А. Булаховський) (1958). Працював літературним редактором у редакції УРЕ (1957–1959), провідним інженером у Київській державній лабораторії математичної лінгвістики (1959–1961), молодшим (1961–1965), старшим (1965–1969) науковим співробітником, завідувачем відділу романо-германського мовознавства (пізніше – відділу романських, германських і балтійських мов) Інституту мовознавства імені О. О. Потебні (1982–2006).

2004 р. обраний іноземним членом Академії наук Латвійської Республіки.

А. П. Непокупний – учений-балтист, славіст, германіст. Досліджував проблеми балтослов'янських мовних зв'язків.

Володів українською, російською, чеською, польською, литовською й іншими мовами. Автор близько 300 друкованих праць, опублікованих у різних країнах світу. Надрукував збірку поезій «Золото вікон» (К. : Рад. письменник, 1989).

Нагороджений орденом Великого литовського князя Гедіміна III ступеня Литовської Республіки (1998).

Найвідоміші праці

Ареальные аспекты балто-славянских языковых отношений. – К. : Наук. думка, 1964; До балто-східнослов'янських мовноетнографічних взаємин (Три етюди з географії балтизмів) // Мовознавство. – 1969. – № 3; З мовної спадщини ятвягів // Мовознавство. – 1971. – № 6; Балто-севернославянские языковые связи. – К. : Наук. думка, 1976; [Гідроніми басейнів Західного Бугу і Прип'яті] // Словник гідронімів України. – К. : Наук. думка, 1979; Балтійські родичі слов'ян. – К. : Наук. думка, 1979; [Германо-балто-слов'янські ізоглоси] // Общая лексика германских и балто-славянских языков. – К. : Наук. думка, 1989; Балтійські зорі Тараса. Литва в житті і творчості Т. Г. Шевченка // «У Вільні, городі преславнім...» – К. : Дніпро, 1989; Очерки по сравнительной семасиологии германских, балтийских и славянских языков. – К. : Довіра, 2005.

Використана література

1. 60-річчя члена-кореспондента АН України А. П. Непокупного // Вісник Академії наук України. – 1992. – № 3. – С. 102–103.
2. Анатолій Павлович Непокупний (18.03.1932 – 25.10.2006) // Мовознавство. – 2006. – № 5.
3. Анатолій Павлович Непокупний : бібліографія до 75-річчя / НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Упорядники М. І. Вакулич і А. Л. Тараненко. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Непокупний А. П. автор публікацій з актуальних питань ареальних зв'язків індоєвропейських мов, діалектології, ономастики, етимології. Назвіть найвідоміші праці вченого, охарактеризуйте їх.

Німчук Василь Васильович – доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу історії української мови (з 1986 р.), директор Інституту української мови НАН України (1998–2008 рр.); лауреат Державної премії АН УРСР імені І. Я. Франка (1985), Всеукраїнської премії імені Івана Огієнка в галузі науки (2003), нагороджений ювілейною медаллю П. Й. Шафарика Кошицького університету (Словаччина) (1995).

Народився 6 липня 1933 року в с. Довге, тепер Іршавського району Закарпатської обл. У 1955 році закінчив Ужгородський університет. З 1958 року працює в Інституті мовознавства НАН України, а з 1991 – в Інституті української мови НАН України. У 1998-2008 роках – директор Інституту української мови.

Коло наукових зацікавлень: палеославістика, історія української мови, слов'янська ономастика, українська діалектологія та глотогенез, історія українського мовознавства, проблеми українського правопису, українське джерелознавство та археографія.

Серед наукового доробку – понад 500 наукових праць.

Найвідоміші праці

Монографія «Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською» (1980), «Мовознавство на Україні в XIV—XVII ст.» (1985), «Давньоруська спадщина в лексиці української мови» (1992). Один з авторів праць: «Словник гідронімів України» (1979), «Історія української мови. Морфологія» (1978), «Історія української мови. Синтаксис» (1983), «Історія української мови. Лексика і фразеологія» (1983), «Жанри і стилі в історії української мови» (1989) та ін. Відповідальний редактор «Історії української мови. Морфології» (1978), «Історії української мови. Фонетики» (1979). Підготував до видання і дослідив низку пам'яток української мови, зокрема «Лексис...» (1964) і «Грамматіку словенску» (1980) Лаврентія Зизанія, «Лексикон словенороський» Памва Беринди (1961), «Синоніму славенороскую» (1964), «Лексикон латинський» Єпіфанія Славинецького та «Лексикон словено-латинський» Єпіфанія Славинецького й Арсенія Корецького-Сатановського (обидві – 1973), «Грамматіку...» Мелетія Смотрицького (1979) та ін.

В. В. Німчук дослідив і опублікував «Київські глаголичні листки» (1983). Підготував до видання текст «Слова о пльку Игореві, Игоря енна Святъсла-ВА внука Ольгова» і примітки до нього (1977), факсимільне видання «Київських глаголичних листків». Василю Васильовичу належать дослідження мови творів В. Довговича, О. Духновича, мовознавчої спадщини О. Павловського, А. Кримського, П. Білецького-Носенка.

В. В. Німчук є членом редколегії і одним із авторів енциклопедії «Українська мова» (2000). Засновником наукового журналу «Українська мова».

Нагороджений премією АН УРСР ім. І. Я. Франка (1985), медаллю П. Й. Шафарика (1995).

Література

1. Джерело інформації: Інститут української мови НАН України [Last accessed 06.04.2008].

Завдання і запитання для систематизації знань

1. В. Німчук пропонує періодизацію історії української мови як лінгвальної системи (системи систем):

1) праслов'янська мова з протосхіднослов'янськими діалектами в її складі;

2) давньоруськоукраїнська мова (XI–XIII ст.);

3) середньоукраїнська мова, або середньоукраїноруська мова (XIV–XV – кінець XVII ст.):

а) рання середньоукраїнська мова (XIV–XV – перша половина XVI ст.);

б) пізня середньоукраїнська мова (друга половина XVI – кінець XVII ст.);

4) новоукраїнська мова (від кінця XVII ст.). Порівняйте запропоновану періодизацію із періодизаціями Ю. Карпенка, Г. Півторака, О. Горбача, О. Шахматова.

2. Опрацюйте «Історію українського правопису XVI–XX століття» / Упор. В. В. Німчук (2014). Назвіть традиції формування української правописної системи на наукових засадах.

Олексенко Володимир Павлович – випускник філологічного факультету Херсонського державного університету (українське відділення) 1982 року, стипендіат ім. Г. С. Сковороди, декан факультету філології та журналістики, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики, український мовознавець, член двох спеціалізованих Вчених рад (у Херсонському державному та Запорізькому національному університетах). Головний редактор «Наукових записок Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика» (з 2005).

Найвідоміші праці

Монографії «Словотвірні категорії суфіксальних іменників» (2001), «Словотвірні категорії іменника» (2005). Автор навчальних посібників: «Сучасна українська літературна мова. Морфологія» (1996), «Сучасна українська літературна мова. Просте речення» (1997), «Сучасна українська літературна мова. Складне речення» (2000), «Структура складного речення в сучасній українській літературній мові» (2001), «Сучасна українська літературна мова. Морфемний і словотвірний аналіз» (2003), «Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого речення» (2004, у співавт.).

Використана література

1. <http://prosvilib.ipsys.net/autors/oleksenko-volodimir-pavlovich>
2. <http://zavantag.com/docs/2405/index-9933.html>
3. <http://www.kspu.edu/About/Faculty/IPhilologyJournalizm/abiturienty/kerivnitstvofacultety.aspx?lang=uk>

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Проаналізуйте статті В. П. Олексенка про словотвір. Випишіть п'ять цитат із них.

2. Складіть основні біографічні відомості мовознавця.

3. Підготуйте бібліографію В. П. Олексенка за каталогом вузівської бібліотеки.

Олійник Іван Степанович (28.01.1922 р., с. Богдани, тепер Варвинського р-ну Чернігівської області – 23.10.1995 р., Запоріжжя) – український мовознавець, методист, кандидат філологічних наук з 1958 р., професор з 1980 р., Заслужений працівник вищої школи України з 1980 р. Закінчив 1947 р. філологічний факультет Одеського університету. У 1947–1955 рр. викладав у Мелітопольському педагогічному інституті, з 1955 р. – викладач, у 1979–1988 рр. завідувач кафедри української мови Запорізького педагогічного інституту.

Найвідоміші праці

«Методика роботи з розвитку мови і V–VII класах» (1964), «Методика викладання української мови в середній школі» (1979, 1980, у співавторстві), «Вивчення української мови в 7 класі шкіл з російською мовою навчання» (1979), розділ «Слово в лексичній системі української мови» («СУЛМ. Лексика і фразеологія», 1979). Олійник І.С. – один з укладачів «Російсько-українського словника» (1962, 1974, 1976, 1978), «Словника лінгвістичних термінів» (1985). Уклав «Україно-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник» (1991).

Використана література

1. Олійник Іван Степанович // Вікіпедія. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Олійник_Іван_Степановича.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Перерахуйте і опишіть спільні і відмінні риси підручників з методики викладання української мови за ред. О. М. Біляєва та І. С. Олійника.

2. Порівняйте визначення методики української мови І. С. Олійника та О. М. Біляєва. Зробіть висновок, яке з них більшою мірою відповідає вимогам сьогодення.

«Методика викладання української мови як наука досліджує процес навчання української мови, розкриває закономірності засвоєння різних сторін мови, визначає і вмотивовує засоби передачі знань учням» (Олійник І. С. та ін. Методика викладання української мови в середній школі / За ред. І. С. Олійника. — К. : Вища школа, 1989. – С. 6).

«Методика української мови — це педагогічна наука, яка визначає мету і завдання, принципи, зміст, форми і методи

навчання, шляхи засвоєння учнями мовних та мовленнєвих умінь і навичок, формування засобами предмета національне мовної особистості» (Біляєв О. М. Методика мови як наука // Дивослово. – 2002. – № 1. – С. 20).

Паламар Лариса Максимівна (23. 06. 1936 р. – 6. 12. 2010 р.) – кандидат філологічних наук, доктор педагогічних наук, професор. Народилася в с. Козичанка Макарівського району на Київщині. Після закінчення Грушчанської середньої школи у 1954 році вступила на філологічний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка, який закінчила в 1959 році. Здобула кваліфікацію філолога, викладача української мови та літератури.

З 1959 по 1962 роки – учителька середньої школи № 3 міста Верхнього Луганської області.

1962 – 1965 рр. – аспірантка Київського педагогічного інституту імені М. Горького при кафедрі української літератури. У 1968 році відбувся захист дисертації Паламар Л. М. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук на тему: «Естетичний ідеал у творчості й естетиці Лесі Українки» під керівництвом професора кафедри історії української літератури Волинського П. К.

1965 – 1989 рр. – асистент, а згодом доцент підготовчого факультету для іноземних громадян Київського державного університету імені Тараса Шевченка. З 1989 року – доцент, а з 1998 року і до 6 грудня 2010 року – професор кафедри української філології для неспеціальних факультетів філологічного факультету того ж навчального закладу.

У 1997 році Паламар Л. М. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук на тему «Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості».

З 1989 по 2002 рік – завідувач кафедри української філології для неспеціальних факультетів філологічного факультету, а згодом Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Найвідоміші праці

Автор близько 260 наукових і методичних праць з проблем сучасної української мови та методики її викладання, серед них 9 підручників та посібників. Зокрема, «Вивчайте українську

мову» (у співавторстві), «Практичний курс української мови» (у співавторстві), «Мова ділових паперів» (у співавторстві), «Українська мова та література для 9 класу» (у співавторстві, Кишинів), «Лінгводидактичні основи формування україномовної особистості».

Використана література

1. Паламар Лариса Максимівна // Вікіпедія. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/wiki/Паламар Лариса Максимівна](http://uk.wikipedia.org/wiki/Паламар_Лариса_Максимівна).

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Зробіть повідомлення про лінгводидактичну спадщину Паламар Л. М.

Пентилюк Марія Іванівна (5.07.1936 р., с. Черногузи, тепер Вижницького р-ну Чернівецької області) – український мовознавець, методист, доктор педагогічних наук з 1996 р., професор з 1990 р. Закінчила у 1958 році філологічний факультет Чернівецького університету. Вчителювала в Херсонській середній школі № 20 ім. Б. Лавренюва. З 1965 року – викладач Херсонського педагогічного інституту. У 1972 р. в Києві захистила кандидатську дисертацію «Елементи стилістики на уроках мови у 4–6 класах». У 1974 – 1984 рр. та з 1996 р. – завідувач кафедри української мови Херсонського педагогічного інституту. Розробляє методику викладання фонетики, лексики, стилістики, питання зв'язного мовлення учнів.

Найвідоміші праці

«Робота з стилістики в 4 – 6 класах» (1984), «Робота з стилістики у 8 – 9 класах» (1989), «Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання» (1991), «Культура мови і стилістики» (1994) та ін. Співавтор підручників з української мови для педагогічних училищ, шкіл з російською мовою навчання.

Підручник «Українська мова» для 9 класу шкіл з російською мовою навчання відзначено премією Президії АПН України.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 463.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Проаналізуйте основні аспекти навчання української мови і доведіть, чому М. І. Пентилюк виділяє комунікативний аспект як найголовніший (Українська мова і література в школі. – 1999. – № 3. – С. 8–10).

2. «Мовна особистість – це людина, що вільно й легко висловлюється рідною мовою за будь-яких життєвих обставин, виявляючи високий рівень мовної культури, дбаючи про якість свого мовлення» (М. І. Пентилюк). Наведіть інші визначення поняття «мовна особистість» і прокоментуйте їх.

3. Напишіть відгук на книгу М. І. Пентилюк «Робота із стилістики в 8–9 класах» (К.: Рад. шк., 1989).

Пещак Марія Михайлівна народилася 24 листопада 1928 року в багатодітній родині українського селянина Михайла Михайловича Пещака в с. Великий Липник Попрадського округу Словаччини. Потяг до знань у дружній сім'ї М. М. Пещака був надзвичайно сильний: усі добре вчилися, отримали вищу освіту. Перша сходинка майбутнього вченого до фундаментальної освіти – це народна школа в с. Росвигове поблизу Мукачєвого на Закарпатті, куди переселилася сім'я, наступні – так звана горожанка в м. Мукачєве та педагогічне училище, яке успішно закінчує на «відмінно». У 1948 р. здобуті знання і прагнення вчитися ведуть Марію Михайлівну до Ужгородського державного університету на українське відділення філологічного факультету, вірність якому берегла впродовж усього свого людського й наукового життя. Науковий керівник О. С. Мельничук пропонує Марії Михайлівні перспективну наукову тему – «Історія задньоязикових приголосних та їх спільнослов'янських рефлексів в українській мові», самовіддана праця над якою

зумовлює характер творчої і наукової діяльності вітчизняного мовознавця. Дослідницька увага Марії Михайлівни до мовних явищ, зафіксованих в історичних пам'ятках, опрацювання архівних матеріалів, теоретичне осмислення спостережених фактів, глибокі теоретичні знання сприяють успішному захисту дисертації на здобуття ступеня кандидата філологічних наук. Дисертаційне дослідження Марії Михайлівни й досі не втратило своєї актуальності: до тексту автореферату й дисертації звертаються історики української мови. Після закінчення аспірантури і захисту кандидатської дисертації (1956 р.)

М. М. Пещак залишається працювати в Інституті мовознавства НАН України, якому віддає 35 років наукового життя, сповненого постійних творчих пошуків, натхнення, напруженої науково-організаційної діяльності. З цього ж року вона – вчений секретар Інституту мовознавства НАН України, з 1964 р. – його старший науковий співробітник. У 1958-1968 рр. Марія Михайлівна активно працювала над «Правилами видання пам'яток української мови XIV ст.» (у співавторстві з К. К. Цілуйком), «Українським правописом» (1961 р., у співавторстві з Л. А. Булаховським, І. К. Білодідом, К. К. Цілуйком, Г. П. Їжакевич, В. М. Русанівським, А. П. Медушевським, П. Д. Тимошенком). Наукове осмислення внутрішньо зумовленої алгоритмічної будови й системного розвитку мови представлено вже в 70-і рр. минулого століття відомими розробками Марії Михайлівни: Наукова організація праці і автоматизація у мовознавчих дослідженнях // Мовознавство, 1967; Електронно-обчислювальні машини і підготовка Гідронімічного атласу української мови // Повідомлення Української ономастичної комісії, 1967; Деякі формальні засади семантичної класифікації лексики // Автоматизация информационных работ и вопросы математической лингвистики, 1968. М. М. Пещак глибоко вивчала шляхи і напрями розвитку вітчизняної і світової мовознавчої науки, засади й методи опрацювання мови, результати теоретичного осмислення яких висвітлено в численних статтях 1957-1963 рр.

Творче натхнення вченого втілюється у важливу для вітчизняної лінгвістики працю під керівництвом і за безпосередньою участю М. М. Пещак – колективну монографію «Формалізовані основи семантичної класифікації лексики» (К. : Наук, думка, 1982), написану у співавторстві з Н. Ф. Клименко та І. Ф. Савченко, що заклала теоретичну основу формалізованого дослідження непрепарованої природної мови,

визначила основні шляхи та напрямки автоматизації лінгвістичних досліджень. Наукові пошуки й досягнення Марії Михайлівни та її колег у відділі структурно-математичної лінгвістики розгорнуто в окремий напрям мовознавчих досліджень, відповідно до якого у 1986 р. в межах відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України створено сектор машинного фонду української мови на чолі з доктором філологічних наук, професором М. М. Пещак. Ідеї та методи формалізованого аналізу природної мови розвивалися й поглиблювалися у низці наукових статей та в наступних колективних працях сектору машинного фонду української мови – «Лексична семантика в системі «людина-машина» (К. : Наук, думка, 1986) та «Український семантичний словник (Перспект)» (К.: Наук, думка, 1990 р.). Ідею створення машинного фонду національної мови, яка визрівала протягом усього наукового життя у фундаментально обґрунтованих наукових працях М. М. Пещак (це, зокрема, «Машинний фонд української мови», 1987, «Формат первинної бази даних машинного фонду української мови», 1988 та ін.) Особливу увагу М. М. Пещак приділяла автоматизованому укладанню словників, лексикографічний досвід створення яких традиційними методами виявляється безцінним. Марія Михайлівна ініціювала автоматизоване укладання і стала співакладачем двотомного «Орфоепічного словника української мови» (2001, 2003), «Орфографічного словника української мови» (1994), а також і співавтором першої версії електронного видання «Словники України: Інтегрована лексикографічна система. Парадигма. Транскрипція. Фразеологія. Синонімія. Антонімія» (2001). Багатогранне життя й творчість Марії Михайлівни Пещак є взірцем служіння та відданості її Величності Науці.

Найвідоміші праці

«Стиль ділових документів XIV ст.» (1979); «Розвиток давньоруського і староукраїнського наукового тексту» (1994); «Нариси з комп'ютерної лінгвістики» (1999); «Комунікативний синтаксис» (2000); розділи в монографіях: «Статистичні параметри стилів» (1967); «Філософські питання мовознавства» (1972); «Мова і процеси суспільного розвитку» (1980); «Формалізовані основи семантичної класифікації лексики» (1982); «Сучасне зарубіжне мовознавство» (1983); «Лексична семантика в системі «людина-машина» (1986); «Методологічні

проблеми мовознавства» (1988); «Український семантичний словник (проспект)» (1990) та ін. М. М. Пещак – співукладач «Орфографічного словника української мови» (1975, 1994, 2002). Підготувала до видання «Грамоти XIV ст.» (1974). Співукладач «Орфоепічного словника української мови» у 2 томах (т. 1, 2001).

Використана література

1. Чумак В. В. Пещак Марія Михайлівна // Українська мова. Енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. – 2000.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. М. М. Пещак досліджувала шляхи і напрями розвитку вітчизняного і зарубіжного мовознавства, а також методи опрацювання мови. Які методи дослідження мови називає відомий мовознавець?

2. Напишіть анотацію до однієї із праць М. М. Пещак.

Плющ Марія Яківна (7. 01.1926 р., с. Храпачі тепер Білоцерківського р-ну Київської області) – український мовознавець і методист, доктор філологічних наук з 1984 року, професор з 1986 року, Заслужений працівник народної освіти України з 1996 року.

У 1946 році вступила до Київського державного педагогічного інституту імені М. Горького на факультет української мови та літератури, який з відзнакою закінчила 1950 року та була рекомендована до аспірантури при кафедрі української мови. У 1957 році захистила кандидатську дисертацію на тему «Способи словотворення в сучасній українській мові». Науково-педагогічну діяльність вона і надалі продовжувала у стінах Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: спершу асистентом кафедри (1953–1958 рр.), з 1958 до 1961 року – старшим викладачем. У 1962–1986 роках – доцент. У цей період Марія Яківна пише і захищає докторську дисертацію «Категорія відмінка в семантико-синтаксичній структурі речення» (1984 р.).

У 1986 році отримує вчене звання професора і 1987 року стає завідувачем кафедри методики мови і літератури. З 1992 року – професор кафедри української мови, яку очолює з 2006 року.

Педагогічну роботу М. Я. Плющ поєднує з науковою діяльністю, на її рахунок понад 250 публікацій, серед них монографії, статті з граматики і стилістики, підручники та навчальні посібники для вищої школи.

За вагомі результати в науковій та педагогічній праці М. Я. Плющ нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня (2010 р.), нагрудним знаком Міністерства освіти і науки України «За наукові досягнення» (2005 р.) та знаком «Петро Могила» (2007 р.). Має М. Я. Плющ і почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України» (1995 р.). У галузі лінгвістичної науки її праця відзначена «Медаллю честі», яка присуджена Міжнародним Бібліографічним Центром (Кембридж) у номінації «Жінки світу в галузі науки 2000–2001 р.».

Своїм життєвим кредо Марія Яківна обрала слова відомого поета А. Малишка: «Не піддавайсь дрібненькій суеті і не міняй свої шляхи круті на стежечку вузеньку, пилом вкриту».

Найвідоміші праці

– з граматики сучасної української мови («Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення», 1978; «Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення», 1986),

– методики викладання української мови («Робота над текстом у початкових класах», 1986, у співавт.; «Вивчення морфології в 5-6 класах», 1988).

Співавтор підручників для вузів («Сучасна українська літературна мова», 1994, 2000, 2001; «Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ», 1995) і навчального посібника «Методика лінгвістичного аналізу тексту» (1984, у співавт.), підручників для гімназій, ліцеїв і шкіл з поглибленим вивченням укр. мови («Рідна мова» для 9 класу, 2002; «Рідна мова» для 10 класу, 2003, у співавт.) і навчальних посібників для загальноосвітніх шкіл («Українська мова. Довідник», 2002).

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 492.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Підготуйте повідомлення про лінгводидактичну спадщину М. Я. Плющ.
2. Напишіть відгук і рецензію на книгу М. Я. Плющ «Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення».

Пономарів Олександр Данилович – український мовознавець, перекладач, публіцист, громадський діяч. Доктор філологічних наук (1991), професор кафедри мови та стилістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік АН ВШ України (1998), заступник голови Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка; відповідальний редактор газети «Київський університет»; головний редактор «Записок Наукового історико-філологічного товариства Андрія Білецького». Автор понад 200 наукових праць з історії, стилістики та культури української мови, її відродження та утвердження як державної, укладач словників різних типів.

Народився 17 жовтня 1935 в м. Таганрозі тепер Ростовської області Російської Федерації. Закінчив філологічний факультет Київського університету (навчався у 1956–1961 роках, серед учителів – Андрій Олександрович Білецький). Навчаючись на російському відділенні, самотужки опанував літературну українську мову, причому так досконало, що відчуває, як рідко хто, її найтонші нюанси. Від серпня 1961 року до травня 1976 року працював у відділі загального та слов'янського мовознавства Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН України. 1975 р. захистив кандидатську дисертацію «Лексика грецького походження в українській мові». У червні 1976 р. – у лютому 1979 р. – старший редактор у київському видавництві «Техніка». Від лютого 1979 року – викладач, старший викладач, доцент, професор, кафедри мови та стилістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (у 1988–2001 рр. – завідувач кафедри). Докторська дисертація «Проблеми нормативності української мови в засобах масової інформації» (1991). У вересні

1995 р. – у липні 1996 року, і потому у лютому-серпні 1998 року – професор української мови Інституту східноєвропейських студій, Карлів університет у Празі. Нині працює в Інституті журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка.

Дослідник, знавець і популяризатор українського правопису. Заслужений журналіст України (1997), Лауреат премії ім. Івана Франка (2002).

Автор понад 250 наукових, науково-популярних та науково-публіцистичних праць, присвячених історії й культурі української мови, проблемам нормативності мови засобів масової комунікації, українсько-грецьким мовно-літературним зв'язкам, теорії й практиці перекладу. Багато зусиль спрямовує на пропаганду й утвердження нового правопису української мови (праця в комісії з питань правопису, виступи у ЗМІ з роз'ясненням його засад, дискусії на телебаченні з опонентами нового правопису тощо). Автор і редактор словників різних типів, підручників та навчальних посібників з української мови. Підготував 10 кандидатів філологічних наук.

Перекладає з новогрецької мови та слов'янських мов.

Член редколегій журналу «Дивослово» й газети «Слово Просвіти». Член Спілки письменників України (1993), Спілки журналістів України (1985).

Найвідоміші праці

«Взаємодія художнього та публіцистичного стилів української мови» (1990, співавтор); «Лексика грецького походження в українській мові» (2005); «Сучасна українська мова» (1997, 4-те вид. – 2008, співавтор і редактор); «Стилістика сучасної української мови» (1992, 3-те вид. – 2000); «Культура слова: Мовностилістичні поради» (1999, 2001); «Етимологічний словник української мови» (в 7 т., 1982-2012, співавтор); «Словник античної міфології» (1985, 1989, співавтор); «Фонеми г та ґ. Словник і коментар» (1997); «Новогрецько-український словник» (2005, співавтор); «Українсько-новогрецький словник» (2008, співавтор); «Словник античної міфології» (співавтор, 2006).

Використана література

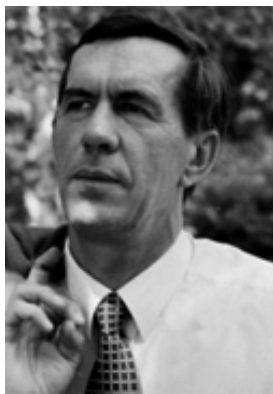
1. Кочерган М. П. Слово і діло // Наукові записки Інституту журналістики. – Т. 5. – К., 2005.
2. Мамалига А. Мовні скарби Олександра Пономаріва – ученого й навчителя // Комунікативно-мовні процеси в сучасному медіапросторі: за матеріалами XIII міжн. наук.-практ. конференції з проблем функціонування і розвитку української мови. – К., 2008.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Напишіть твір у публіцистичному стилі «Наукова спадщина О. Д. Пономарева в сучасній українстиці».
2. Зробіть порівняльний аналіз підручників зі стилістики української мови Л. І. Мацько та О. Д. Пономарева.

Потапенко Олександр Іванович

(народився у селі Вищій Дубечні на Київщині 1952 року) – український вчений, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української лінгвістики та методики навчання, завідувач відділенням довузівської підготовки Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. Народився в родині сільського вчителя. Після закінчення Київського педагогічного університету працював учителем української мови та літератури, захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата педагогічних наук. Він автор 150 наукових публікацій, із них – більше 30 монографій, словників, підручників для вищих навчальних закладів та загальноосвітніх шкіл. Але це далеко не весь перелік його досягнень. Адже науковець – це лише одна сторона його душі, а є ще й інша – поетична. Саме такий подарунок зробив йому Господь – і не даремно. Хочете переконатися? Тоді просто візьміть до рук поетичну збірку Олександра Івановича і ви не зможете відірватися, повірте. Першу збірку «Дві матері» було видруковано у 2005 році видавництвом «Міленіум». Друга з'явилася у тому ж видавництві у вересні 2009 року і має назву «Дух. Любов. Творчість».

Прикметною ознакою творчості поета є ліризм, задушевність. Напевно, саме це і вражає юні душі студенток, які із захопленням читають книги автора. Наділена творчість і глибокою пісенністю. Понад 60 поетових віршів покладено на музику В. Тузиком, а такі твори, як «Дві матері», «Крещендо душі» стали дипломантами республіканських та обласних конкурсів естрадних пісень. Автор великої кількості поезій, які

друкувалися в колективному збірникові «Самоцвіти», у журналі «Дивослово».

«Пісня народжується тоді, – вважає Олександр Потапенко, – коли душа або радіє, або ридає, або молиться». Тому щиро бажаємо, щоб душа цього поета лише раділа.

Найвідоміші праці

Шкільний словник з українознавства: словник / О. І. Потапенко, В. І. Кузьменко. – К.: Укр. письменник, 1995. – 291 с.; Етимологія української мови: навч. посіб. для студ. вузів / О. І. Потапенко, Л. П. Кожуховська, Л. Е. Довбня. – К.: Міленіум, 2002. – 204 с.; Збірник переказів з української мови для 5-9 класів: посіб. для вчителя / О. І. Потапенко, Г. І. Потапенко. – К.: Рад. шк., 1990. – 256 с.; Методика викладання української мови: практикум / О. І. Потапенко, Г. І. Потапенко. – К.: Вища шк., 1992. – 126 с.; Потапенко О. І. Про деякі аспекти української лінгвоконцептології. Теоретична і дидактична філологія // зб. наук праць. – Вип. 6. – Переяслав-Хмельницький. – 2009 р. – С.161–172; Потапенко О. І. Наукові основи профорієнтаційної роботи. Міжрегіональний семінар. – травень 2009; Потапенко А. І. Тайни символів, чисел, алфавитов. – К.: Освіта України. 2009. – 216 с.; Потапенко А. І. Тайни Кабали. – К.: Освіта України, – 2009. – 248 с.; Потапенко О. І. «Таємниці Духу Слова». – К.: Міленіум., – 2009. – 212 с.; Потапенко О. І. Дух. Любов. Творчість. – К.: Міленіум., – 2009. – 354 с.; Потапенко О. І. Тайни Духоматерии. – К.: Міленіум., – 2009. – 304 с.; Потапенко О. І. Лінгвоконцептологія. – К.: «Освіта України», – 2010. – 336 с.; Сучасна лінгвістика (тексти лекцій) / кол. авт.: О. І. Потапенко, Л. П. Кожуховська, Т. І. Товкайло, Л. Е. Довбня, Т. В. Чубань, О. Д. Кулик, Я. О. Потапенко, Н. Д. Юрійчук; за заг. ред. проф. О. І. Потапенка. – К.: Міленіум, 2010. – 248 с.; Потапенко О. І. Актуальні проблеми методики рідної мови. Регіональний семінар «Інноваційні технології в методиці викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням». – 27 квітня 2010. – м. Переяслав-Хмельницький; Потапенко О. І. Книга для душі та серця // Українська мова та література в школі, – 2010. – №8. – С. 80–81; Потапенко А. І. Гематрический катехизис Нового завета / А. І. Потапенко. – К.: Освіта України, 2011. – 174 с.; Потапенко О. І. Нова методологія навчання української мови // Українська мова і література в школі, 2011. – № 6. – 64 с.; Потапенко О. І. Осмислення категорії воскреслого «Нового тіла» у богословській думці ХХ-ХХІ ст. (на матеріалі праць Тома

Райта та Ієрофія (Влахоса) // Переяславський літопис: зб. наук. статей. Вип. 2 / [ред. колегія: Коцур В. П. (голов. ред.) та ін.]. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – С.131–136; Методика навчання переказів у 5-7 класах загальноосвітньої школи : навчально-методичний посібник [для вчителів загальноосвітніх шкіл та студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів] / Л. М. Овсієнко, О. І. Потапенко. – К. : Міленіум, 2011. – 181 с. (Гриф МОН (лист №1.4/18 г 3028 від 31.12.08); Потапенко О. І. Лінгвоконцептологія [навч. посібник]. – К. : Міленіум, – 2011. – 338 с.; Потапенко О. І. Лінгвоконцептологія: монографія: вид. 2-ге / О. І. Потапенко. – К. : Освіта України, 2011. – 336 с.; Лінгвокультурологія : монографія / О. І. Потапенко, В. В. Куйбіда, Я. О. Потапенко. – К. : Міленіум. – 2011. – 244 с.; Потапенко О. І. Таємниці Духу Слова. Мова та культура. – К. : Міленіум. – 2012. – 212 с.; Лінгвістика та лінгводидактика : кредитно-модульні курси магістратури : навч. посібн. для студ. ВНЗ 3-4 р.а. зі спеціальності «Українська мова і література»/ кол. авт.: О. І. Потапенко, Т. І. Товкайло, Л. П. Кожуховська, Т. В. Чубань, Я. О. Потапенко; за заг. ред. проф. О. І. Потапенка. – К. : Міленіум, 2012. – 320 с.; Потапенко О. І. Концепт «п'ятьма» через призму холистичного лінгвокультурного аналізу // Теоретична і дидактична філологія: збірник наукових праць. – Випуск 12. – 2012 р. – С. 216–223.

Використана література

1. Сучасна українська лінгвістика (тексти лекцій) / За заг. ред. О. І. Потапенка – К. : Міленіум, 2013. – 250 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

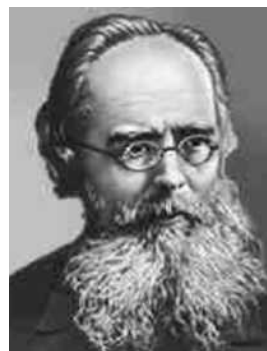
1. О. І. Потапенко разом із колегами-методистами пропонує розширити й доповнити класифікацію методів навчання мови новими ефективними способами як:

- метод роботи з електронними носіями;
- метод лінгвістичної інтуїції;
- метод запобігання типовим недолікам учнів.

Поясніть, як ви розумієте запропоновані методи навчання.

2. Складіть запитання для інтерв'ю з професором, завідуючим кафедрою української лінгвістики і методики навчання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди Потапенком О. І.

3. Напишіть відгук на поезії О. І. Потапенка. Які з них вам запам'яталися?

Потебня Олександр Олександрович – автор праць з загального мовознавства, семантики, топоніміки, ономастики, класичної філології, епіграфіки, археології: «Принципи етимологічних досліджень» (1950, російською мовою), «Про власні імена ольвійських написів» (1957), «Грецькі написи на мозаїках Софії Київської» (1960), «Лексикологія і теорія мовознавства (ономастика)» (1972), «Природна мова й знакові системи» (1976), «Про мову й мовознавство» (видана 1996), досліджував давньогрецький епос і міфологію, давньорусько-грецькі, давньогрецько-візантійські, українсько-грецькі літературні зв'язки. Олександр Потебня народився 22 вересня 1835 року в селі Гаврилівці на Сумщині. Він закінчив гімназію у польському місті Радомі та історико-філологічний факультет Харківського університету. Після захисту магістерської дисертації 1860 року Потебня продовжив навчання у Берліні, а 1874 року захистив докторську дисертацію. Професор Харківського університету і лідер харківської школи мовознавства, Потебня був також редактором та видавцем творів письменників Гулака-Артемівського, Квітки-Основ'яненка і Манжури. Він перекладав «Одіссею» українською мовою, а серед найвідоміших його наукових праць був коментар до «Слова о полку Ігоревім». Потебня розглядав мову насамперед як засіб упорядкування людиною вражень від довкілля, як інструмент пізнання світу. Слово несе не тільки значення предмета, а і попередній досвід особи та нації. Його зміст фіксується у символах фольклору і постійно відновлюється літературою. На думку вченого, мова є неповторною для кожної нації можливістю мислення та самого життя (цитата): «Не лише найкраща, а і певна, єдина прикмета, за якою ми впізнаємо народ, і разом з тим єдина, незамінна нічим та неодмінна умова існування народу, є єдність мови». Відтак, вважав Потебня, усвідомлення людиною своєї національної приналежності ґрунтується на своєрідному «вродженому націоналізмі», притаманному тільки даному народу. Тому він застерігав проти національної асиміляції, яка для нього була тотожна душевному розкладу. Розчинення однієї нації в іншій збіднює людство загалом, веде до дезорганізації суспільства та деградації особистості. Історичний розвиток народів за нормальних обставин, наголошував Потебня, має наслідком не денаціоналізацію, а взаємне пристосування націй. «Цивілізація, – писав він, – не лише сама по

собі не загладжує народностей, а і сприяє їхньому зміцненню». О. О. Потебня – мовознавець, літературознавець, фольклорист. У Харківському університеті працював професором кафедри російської мови й словесності (1859–1891), кафедри слов'язознавства (1871). Якщо не рахувати кандидатської дисертації «Первые годы войны Хмельницкого», що залишилася ненадрукованою, першою ученою працею О. О. Потебні була магістерська дисертація «О некоторых символах в славянской народной поэзии» (1861), пізніше «Мысль и язык» (1862), «О мифическом значении некоторых обрядов» (1865). Докторську дисертацію «Из записок по русской грамматике» захистив 1874 р. За цю працю удостоєний Ломоносівської премії. Цього ж року був обраний членом-кореспондентом Російської Академії Наук по відділу російської мови й словесності. У 1865 р. був обраний дійсним членом Московського археологічного товариства, у 1877 р. – дійсним членом товариства шанувальників російської словесності при імператорському Московському університеті. Протягом 1860–1863 рр. був секретарем словесного факультету Харківського університету. З 1877 р. до 1890 р. був головою Харківського історико-філологічного товариства. Провідними в науковій тематиці Ліфту були питання, пов'язані з історією, культурою Лівобережної України. Сам О.О. Потебня постійно виступав на засіданнях товариства з доповідями, присвяченими найрізноманітнішим проблемам мови, літератури, народної поезії, етнографії: «О значении слова «Русь» в связи с некоторыми явлениями русского полногласия», «О заимствованиях из немецкого в малорусском языке», «Село, деревня и тому подобные слова (К истории быта)», «Сербская песнь о Юрии Даничиче» тощо. 1895 р. при Ліфті була заснована премія ім. О. О. Потебні, яка присуджувалася студентам Харківського університету за кращу роботу з історії російської мови й літератури. О. О. Потебня був одним із перших у вітчизняній науці представників психологічної школи в літературознавстві, який дав систематизований виклад її ідей у працях «Мысль и язык» (1862), «Из лекций по теории словесности» (1894), «Из записок по теории словесности» (1905). Основна увага в них сконцентрована на вивченні психологічних механізмів творчості; етапів її здійснення від виокремлення з дійсності комплексу явищ, фактів споріднених або протилежних поглядам митця на світ, через входження об'єктивної інформації в свідомість, підсвідомість письменника до її реінкарнації у конкретно-чуттєву форму художнього образу й сприйняття реципієнтом, який фактично є співавтором, бо відбирає з тексту суголосне власній психофізіології, перетворюючи його у свідомості.

А оскільки автор і реципієнт є постійно внутрішньо змінними, що й зумовлює існування безкінечної кількості інтерпретацій тексту, то у кожен момент їх існування текст одночасно той самий і ні, що фактично є передбаченням основних відкриттів феноменології. Чимало зробив О. О. Потебня і в царині українознавчих студій. Російські дослідники діяльності мовознавця вперто переконані в тому, що уродженець України – людина, що більшість свого свідомого життя провела на Україні, був російським мовознавцем та вченим.

Найвідоміші праці

Велику увагу приділяв учений вивченню української мови, оригінального українського фольклору, про що свідчать такі його праці як: «Заметки о малорусском наречи» (1870), «Малорусская народная песня по списку XVI ст. Текст и примечания» (1877), «Объяснение малорусских и сродных песен» (перший том – «Веснянки», 1883; другий том – «Колядки», 1887). Редагував зібрання творів Г. Квітки-Основ'яненка у чотирьох томах (1887–1890), П. Артемівського-Гулака (1888), поетичну збірку І. Манжури «Степові думи та співи» (1889). Перекладав українським гекзаметром «Одіссею» Гомера. 1879 р. одержав золоту медаль за оцінку праці П. Житецького «Очерк звуковой истории малороссийского наречия», а в 1879 р. – золоту медаль за оцінку збірки «Народні пісні Галицької та Угорської Русі» Я. Головацького.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 509.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Як називається перша наукова праця О. О. Потебні?
2. Чиї зібрання творів редагував О. О. Потебня?
3. Чому Олександра Потебню вважають найвідомішим українським мовознавцем?

Регушевський Євген Семенович.

Народився Євген Регушевський 21 жовтня 1934 року в селі Бджільні на Вінниччині. У 1955 році закінчив з відзнакою історико-філологічний факультет Вінницького державного педінституту, а в 1958 році – аспірантуру при кафедрі української мови Київського педінституту. Є. С. Регушевський – філолог у самому широкому і хорошому значенні цього слова. Одержавши ґрунтовну підготовку у вузі та в аспірантурі (його учителями були відомі мовознавці і літературознавці Л. А. Булаховський, М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик, А. П. Медушевський, М. К. Бойчук, М. П. Івченко, П. К. Волинський, І. І. Пільгук та ін.), він успадкував і продовжує класичну традицію вітчизняних філологів: глибоко вивчати мову, літературу, фольклор. Серед більш як 200 наукових, науково-популярних, науково-методичних публікацій Є. С. Регушевського є праці з мовознавства, лінгвокультурології, психолінгвістики, літературознавства та фольклористики, історії науки, педагогіки та методики. Напевне, не всім відомо, що все життя Євген Семенович у газетах, журналах, літературних збірниках і окремими виданнями публікує власні ліричні вірші, оповідання, байки, а також поетичні переклади з німецької, польської, російської, білоруської, кримськотатарської мов. На його слова написано пісні, які і нині звучать у передачах українського радіо. У Євгена Семеновича щира, життєрадісна, гумористична і доброзичлива вдача. Як відомий учений і обдарований педагог, він уміє згуртувати навколо себе наукову молодь, заохотити її до серйозної наукової праці. Серед його колишніх учнів є професори і академіки. Фактично майже всі дипломовані викладачі кафедри українського мовознавства є в якійсь мірі його учнями, розвивають у своїх працях ідеї та проблеми, над якими він постійно працює. Наукова та науково-педагогічна праця Є. С. Регушевського високо оцінена науковою громадськістю та державою: у 1990 році йому присвоєне вчене звання професора, а в 1999 році – почесне звання «Заслужений працівник народної освіти». Його нагороджено знаком «Відмінник освіти України» Міністерства освіти і науки України, знаком «Отличник высшего образования» Міністерства вищої освіти СРСР, медаллю «Будівничий України» Всеукраїнського товариства

«Просвіта» ім. Тараса Шевченка, а також медалями «За доблестний труд», «Ветеран труда». За великий особистий вклад у розвиток освіти та багаторічну сумлінну працю на ниві вищої школи Є. С. Регушевський у 1998 р. нагороджений «Почесною грамотою» Верховної Ради АРК, а за вклад у розвиток української культури в Криму в 1999 р. йому присуджена «Премія імені С. Руданського». Лінгвістичні здобутки Євгена Семеновича Регушевського увічнено у першій в Україні енциклопедії «Українська мова» (Київ, 2000), де йому присвячена окрема стаття. Отже, і наступні покоління українців, які долучатимуться до рідного Слова, дякуватимуть нашому земляку-мовознавцю за його труди. У 1955 р. в Кримському державному педагогічному інституті імені М. В. Фрунзе була відкрита перша українознавча кафедра – кафедра української мови і літератури. Попередницею ж кафедри українського мовознавства стала кафедра української мови та літератури. Новостворену кафедру очолив і незмінно керував нею впродовж 29 років кандидат філологічних наук доцент (згодом професор) Є. С. Регушевський, а з 2004 року й до сьогодні Прадід Ю. Ф. – декан факультету. Згідно з рішенням Ученої ради університету від 12 червня 2003 року (протокол № 5) кафедра української мови перейменована в кафедру українського мовознавства. У 1989 р. на кафедрі була відкрита аспірантура, це означало, що підготовку науково-педагогічних кадрів почали здійснювати науковці кафедри, зокрема завідувач кафедри кандидат філологічних наук доцент (згодом професор) Є. С. Регушевський, а з 1995 р. і кандидат філологічних наук доцент (згодом доктор філологічних наук професор) Ю. Ф. Прадід. На кафедрі сформувалися два напрямки наукових досліджень. Майже двадцятирічну історію має напрямок, присвячений вивченню української наукової термінології, започаткований кандидатом філологічних наук професором Є. С. Регушевським.

Використана література

1. <http://www.svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=article&artID=2542>
2. <http://ukrphil.crimea.edu/ua/ulan/history.html>
3. <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=2542>

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Опишіть світоглядні засади наукового пошуку Регушевського Є. С.
2. Назвіть основні праці Регушевського Є. С., визначте їх новизну та наукове значення.

Ріттер Павло Григорович (05.04.1872 р., с. Чутове Полтавської обл. – 17.04.1939 р., м. Харків) – літературознавець, мовознавець, сходознавець, фахівець з індійської культури та санскриту, фундатор української індології, перекладач, педагог.

Закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету (нині національний університет імені В. Н. Каразіна) (1894), у якому працював з 1897 р. (з 1921 р. професор; з 1905 р. очолював кафедру порівняльного мовознавства). Володів англійською, німецькою, французькою, італійською, іспанською, давньо-, новоіндійською мовами, був «видатним знавцем музики, музичної критики» (О. І. Білецький). Студіював у Берліні санскрит і порівняльне мовознавство. Один із засновників Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства (ВУАНС) (1926), засновник і член редколегії «Східного світу», директор курсів східних мов. Знавець багатьох мов та літератур Заходу і Сходу.

1893 р. одержав золоту медаль за дослідження гімнів Ріг-Веди, присвячених богові Вішну.

Упродовж 1911–1935 рр. співпрацював з енциклопедичним словником «Гранат» [підготував статті: «Брахма – Самадж» (1911), «Брахманізм» (1911), «Буддизм» (1911), «Веданта» (1911), «Дандин» (1913), «Даосизм или торизм» (1913), «Джаганатха» (1913), «Джайнизм» (1913), «Дурвасас» (1913), «Дурга» (1913), «Дхаммапада» (1913), «Дхарма» (1913), «Дармашастры» (1913), «Каста» (1914), «Ману» (1915), «Махабхарата» (1915), «Панини» (1915), «Овсяннико-Куликовский, Д. М.» (1916), «Практит» (1916), «Тримурти» (1925), «Пурана» (1929), «Тагор Дебендранат» (1929), «Тагор Рабиндранат» (1929), «Тибетский язык и литература» (1929), «Чайтанья» (1929), «Шепелевич Лев Юлианович» (1930), «Шива» (1930), «Панчантавтра» (1931), «Рада Бай (Блаватская)» (1931), «Раджагреха» (1931), «Раджапутана» (1931), «Раджастхани» (1931), «Раджпуты» (1931), «Раджендралала» (1931), «Радлов Василий Васильевич» (1931), «Рамакришна» (1931), «Рамананда» (1931), «Рамануджа» (1931), «Рамааяна» (1931), «Шлейхер, Август» (1932), «Шмидт, Йоганес» (1932), «Шрадер, Отто» (1932), «Шредер, Леопольд» (1932), «Штейнер, Рудольф» (1932), «Штейнталь, Гейман»

(1932), «Шякунтала» (1932), «Шянкара» (1932), «Щербатской, Федор Ипполитович» (1932), «Санкхья» (1935), «Санскрит» (1935), «Санскритская литература» (1935), «Упанишады» (1935)], публікував статті з мовознавства, міфології, філософії, релігії, літературознавства, зокрема розвідки про давньоіндійську та новоіндійську літературу. 1961 р. побачила світ «Антологія літератур Сходу», 1982 р. – антологія давньоіндійської літератури «Голоси Стародавньої Індії» з перекладами, коментарями й примітками П. Г. Ріттера. 1904 р. вийшов друком «Краткий курс санскритской грамматики». Перекладав українською, російською, італійською мовами прадавніх та сучасних авторів (Дандін, Бгартріхарі, Колідаса, Р. Тагор та ін.). П. Г. Ріттеру належить багато перекладів із санскриту на російську мову. Із санскриту переклав українською мовою поему «Хмара-вістун» Камідаси, гімни Ріг-Веди. Чимало праць залишилися неопублікованими, серед них і «Антологія індійської літератури». У січні 1938 р. проти П. Г. Ріттера порушено кримінальну справу з пред'явленням обвинувачення в шпигунстві на користь Німеччини, Польщі, Італії, Туреччини, участі у фашистській контрреволюційній організації. Збожеволів і помер у в'язниці.

17.04.1991 р. П. Г. Ріттера реабілітовано.

Найвідоміші праці

Санскрит : издание общества взаимопомощи студентов-филологов Харьковского университета. – Харьков : Типо-литография С. Иванченко, 1911; Дандин и его роман «Прохождения десяти юношей» // Записки имп. Харьковского университета. – 1900. – Кн. 2, ч. Неофиц. ; Что такое санскрит? : пробная лекция // Записки имп. Харьковского университета. – 1900. – Кн. 2, ч. Неофиц. ; Барендт, Иоган-Готфрид // Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805–1905). – Харьков, 1908; Калидаса, его время и произведение : сборник статей в честь Владислава Петровича Бузескула // Сборник Харьковского Историко-филологического Общества. Т. XXI. – Харьков, 1913–1914; Проф. І. В. Нетушил (1850–1928) // Записки Харківського інституту народної освіти імені О. О. Потебні. Т. III. – Харків, 1928; Сучасний стан вивчення бенгальської мови : [Матеріали] Українського сходознавчого з'їзду Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства : 2–7 червня 1929 року. – Харків, 1929; Современные деятели науки, литературы и искусства Запада

[1910–1929] : библиографический указатель. Языкознание. Т. 48. – М., 1929.

Переклади: З італійської: Кардуччи Д. Очерк развития национальной литературы в Италии (5 лекций) // Записки Харьковского университета. Приложения. – 1896. – Кн. 3; кн. 4. Из санскриту: Калидаса, его время и произведение; II. Облаковестник / Megha duta / древнеиндийская элегия Калидасы / Сборник статей в честь Владислава Петровича Бузескула // Сборник Харьковского Историко-филологического Общества. – Т. XXI. – Харьков, 1913–1914; Облаковестник / Megha duta / древнеиндийская элегия Калидасы. – Харьков, 1914; Дандин. Похождения десяти юношей / древнеиндийский роман // Східний світ. – 1927. – № 1; № 2; Ріг-Веда: чотири гімни з Ріг-Веди // Східний світ. – 1927. – № 1. – С. 186–189; Тагор Р. : 4 вірші. II Ріг-Веда : чотири гімни / пер. з бенг. і санскрит. П. Рітттер. – [Харків] : Пролетарій, 1927. – 8 с. ; Бхартріхарі : 15 стансів // Східний світ. – 1928. – № 3-4; Хмара-вістун (Megha duta) : староіндійська елегія Калідаси. – Харків, 1929. З палі: З літератури на мові Палі : Вогневе казання. Запитання Мілінди (Мілінда Панчо) // Антологія літератур сходу. – Харків, 1961. З новоіндійських мов: З Рабіндраната Тагора : вірші // Бюлетень Всеукраїнської Асоціації сходознавців. – 1926. – № 1; Тагор Р. : вірші // Східний світ. – 1927. – № 1; Из збірника «Гітанджалі» // Антологія літератур сходу. – Харків, 1961.

Використана література

1. Антологія літератури Сходу. – Х., 1961.
2. Грицай С. Павло Григорович Рітттер – фундатор української національної індології : Бібліографічний покажчик із творчого спадку вченого та література про нього // Рідний край : Альманах Полтавського державного педагогічного університету. – 2010. – № 2.
3. Доценко Р. Український індолог // Вітчизна. – 1972. – № 5.
4. Енциклопедія українознавства : В 11 т. / Гол. ред. В. Кубійович. – Львів, 1999–2003. – Т. 7.
5. Ротач П. Колоски з літературної ниви : Короткий літературний календар Полтавщини. – Полтава : Полтав. літератор, 1999.
6. Шмиголь Саліма. Видатний син Чутівщини // Полтавський вісник. – 2013. – 25 січня.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Зробити каталог праць вченого за вимогами ДАК.
2. Скласти перелік праць, які переклав П. Г. Рітттер.
3. Підготувати анотацію на одну з праць дослідника.

Русанівський Віталій Макарович – український науковець, філолог, мовознавець-україніст, викладач і славіст. Автор близько 350 праць із проблем сучасної української мови та історії, українського, слов'янського і загального мовознавства, історичної граматики, історії української літературної мови, культури мови, правопису, взаємозв'язків української та інших слов'янських мов, автор багатьох досліджень із проблем лексикографії та семантики, методології лінгвістичних досліджень, семасіології, термінології, соціолінгвістики, стилістики.

Народився 25 червня 1931 в місті Харкові у сім'ї філологів. Батько – Русанівський Макар Олексійович був філологом-шевченкознавцем, мати – Серeda Єлизавета Омелянівна – українським літературознавцем і мистецтвознавцем.

На початку німецько-радянської війни батька В. Русанівського заарештували та звинуватили в буржуазному націоналізмі – без суду і слідства за прямим розпорядженням прокурора стратили в Лук'янівській в'язниці.

Пізніше родина переїхали до Києва. Жили спочатку в невеличкій кімнаті на вулиці Керосинній, а потім купили недобудовану хату на Батіївській Горі, відремонтували її і жили в ній усією сім'єю.

Повну середню освіту В. Русанівський отримав у загальноосвітній школі № 115 м. Києва. У 1949 р. школу закінчив із золотою медаллю.

З 1949 по 1954 рр. В. М. Русанівський здобував вищу освіту на філологічному факультеті Київського державного (нині національного) університету ім. Т. Г. Шевченка. Але, коли вступав до університету, довго після співбесіди його не зараховували, доки не викликали до спецчастини і не запитали про батька. На той час на руках у Віталія була довідка про смерть батька 26 липня 1941 р. Так, через вісім років на філфаці знову зазвучало прізвище «Русанівський». На українському відділенні студентам було запропоновано спеціалізації з мовознавства чи літературознавства, перед Віталієм Макаровичем не стояло питання вибору (Мати один раз сказала йому: «Ти Віталію йди по мовній лінії,...»). Він обрав мовознавство. А в мовознавстві, розділ – історична граMATика української мови. При закінченні

навчання дипломну роботу писав у доцента Петра Дмитровича Тимошенка.

У 1954–1957 рр. навчання продовжив в аспірантурі на кафедрі української мови. Його науковим керівником став Петро Дмитрович Тимошенко, який був фахівцем з історії української літературної мови – писемні пам'ятки, стиль, структура, місце в історичному розвитку мови. Саме на дослідження історії граматичних категорій виду і часу в українській мові 14–17 ст. Петро Тимошеко спрямував наукові інтереси аспіранта В. М. Русанівського.

З 1957 р. – молодший і з 1961 р. – старший науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР (нині НАН України), кандидатську дисертацію захистив у 1960 р. Об'єктом його дослідження була історія граматики української мови. У 1970 р. на тему «Історія структури українського дієслова» захистив докторську дисертацію.

Звання професора В. М. Русанівському присвоїли в 1977 р. У 1978 р. обрали член-кореспондентом АН УРСР. У 1982 р. обрали дійсним членом (академіком) АН УРСР. У 1978–1993 рр. – академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України.

В. Русанівський був головою Українського комітету славістів (1982–2006 рр.), членом Міжнародного комітету славістів, керівником наукової ради «Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності». У 1989–1990 рр. В. М. Русанівський голова Міжнародної асоціації україністів. У 1981–1989 рр. і з 1993 по 2007 рр. – головний редактор журналу «Мовознавство».

Нагороджений: почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1975), орденами Знак Пошани (1981), Трудового Червоного Прапора (1986), «За заслуги» III ступеня (2001). Лауреат Державної премії СРСР, премії імені Івана Франка, Заслужений діяч науки і техніки (1991).

Найвідоміші праці

«Значення і взаємозв'язок граматичних категорій виду і часу в українській мові XVI–XVII століть» (1959); «Сучасна українська літературна мова. Морфологія» (1969); «Структура українського дієслова» (1971); «Дієслово – рух, дія, образ» (1977); «Структура лексичної і граматичної семантики» (1988); «Філософські питання мовознавства» (1972); «Походження і

розвиток східнослов'янських мов» (1980); «Культура українського народу» (1994); «Історія української літературної мови» (2001, 2002); «У слові – вічність (Мова творів Т. Г. Шевченка)» (2002). Був головою редакційних колегій українського правопису: «Український правопис» (1960, 1990, 1993, 2002, 2005, 2007); «Довідник з української орфографії і пунктуації» (1964, 1973, 1984, 1986); «Складні питання сучасного українського правопису» (1980). Був укладачем та відповідальним редактором словників різних типів: член редколегії «Словника української мови» в 11 томах (Державна премія СРСР, 1983), «Орфографічний словник української мови» (1975–2006). Був автором праць: «Слов'янські міжмовні зв'язки і формування функціональних стилів української літературної мови XVI – початку XVIII ст.» (1978), «Мова. Людина. Суспільство» (Наукова думка, 1977), «Життя слова» (1978, у співавторстві), «Походження і розвиток східнослов'янських мов» (1980), «Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов» (1985), «Українська грамматика» (1986, у співавторстві), «Філософські питання мовознавства» (1972), «Життя слова» (у співавторстві, 1978), «Науково-технічний прогрес і мова» (1978), «Історія української мови» (т. 1–4, у співавторстві, 1978–1985), «Українська мова» (у співавторстві, 1978, 1979, 1981, 1990, 1991, 1992), «Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов» (1985), «Грамматика чеської мови» (1992), «Грамматика чеської мови» (Науковий керівник авторських колективів і автор (1992), «Грамматика української мови. Морфологія» (1993), «Культура українського народу» (1994), «Українська мова» (співголова редакційної колегії та один з авторів енциклопедії; 2000, 2004), «Українське мовознавство у західних і південних слов'ян» (у співавторстві, 2005).

Використана література

1. Віталій Макарович Русанівський : бібліогр. до 75-річчя / вступ. ст., упоряд. Н. Г. Озерова ; Нац. акад. наук України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Довіра, 2006. – 45 с.
2. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України – 75, 1930–2005 : матеріали до історії / Нац. акад. наук України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Довіра, 2005. – 564 с.
3. Київський літопис XXI століття. Визначні імена та підприємства України. – К. : Видавничий центр «Метр», 2003. – 54 с.
4. Кияни : біограф. словник. – К. : Фенікс, 2004. – 455 с.
5. Українська мова : енциклопедія / Нац. акад. наук України, Інститут мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. – 820 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Зробіть аналіз праць В. М. Русанівського, присвячених дієслову.

2. Обґрунтуйте вплив родини на світоглядні позиції В. М. Русанівського як ученого і громадянина.

Семчинський Станіслав Володимирович (нар. 2 травня 1931 р., Акмангит – 16 грудня 1999 р., Київ) – український мовознавець, професор Київського університету, завідувач кафедри загального мовознавства та класичної філології Київського університету імені Тараса Шевченка (1978 – 1999). Заслужений професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка (1999), Почесний член АН Молдови (1991), Почесний професор Клужького університету (Румунія, 1997).

Учень Андрія Олександровича Білецького. Автор праць з мовних контактів, балканістики, романської філології, загального та порівняльного мовознавства, класичної філології, славістики, семантики, семіотики, культури мовлення, історії, літератури. Керівник наукових проектів «Антична література» (словник-довідник), «Мови світу» (енциклопедичний словник-довідник), «Латино-український словник». Автор підручників «Вступ до мовознавства», «Загальне мовознавство», «Вступ до порівняльно-історичного мовознавства (на матеріалі індоєвропейських мов)». Дослідник української історії. Перекладач з румунської (художні та наукові твори). Засновник української школи румуністики. Президент асоціації «Україна – Румунія».

1953 року закінчив відділення класичної філології філологічного факультету Київського університету ім. Тараса Шевченка. 1956 року захистив кандидатську дисертацію «Лексичні запозичення румунської мови з російської та української мов». 1974 року опублікував монографію «Семантична інтерференція мов», у якій представлено концепцію семантичних змін у лексичному складі мови як наслідку міжмовних контактів; тоді ж захистив докторську дисертацію «Семантична інтерференція мов (на матеріалі слов'яно-румунських мовних контактів)».

З метою вивчення наукової спадщини професора Станіслава Семчинського відбуваються міжнародні наукові конференції. Перша конференція «Наукова спадщина професора С. В. Семчинського і сучасна філологія» відбулася у травні 2001 року, друга – у травні 2006 року. Третя конференція, присвячена Станіславу Семчинському, відбулася у Києві, Україна, у травні 2011 року.

Найвідоміші праці

Семчинський С. В. Загальне мовознавство. – Київ: «ОКО», 1996. – 416 с.; Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов. – Київ: Вища школа, 1974; Semchynskyi, Stanislav Volodymyrovych. [Semantychna interferentsiia mov : na materialy sloviano-skhidnoromanskykh movnykh kontaktiv] [1] / Kyiv : Vyshcha shkola, 1974.255 p.; Semchynskyi, Stanislav Volodymyrovych. Mykhail Sadovianu : zhyttia i tvorchist [2] /Kyiv : «Dnipro», 1980. – 176 p.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 578.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Напишіть реферат «Наукова спадщина С. В. Семчинського в сучасній україністиці».

2. У «Загальному мовознавстві» Семчинський С. В. назвав типологічні та класифікаційні параметри контактування мов. Законспекуйте відповідний параграф підручника.

Скляренко Віталій Григорович – вчений у галузі слов'янської акцентології та етимології, історик української мови, академік Національної академії наук України (2003), Заслужений діяч науки і техніки України. Народився 14 серпня 1937 року в с. Новомиколаївці Новоукраїнського району на Кіровоградщині в родині вчителя. Закінчивши у 1959 р. філологічний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, він працював учителем, директором школи,

інспектором райвно.

Дослідницька діяльність почала вабити Віталія Григоровича

ще в студентські часи, про що свідчать кілька опублікованих тоді наукових розвідок. У 1963 р. він вступив до аспірантури Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні, де його науковим керівником був видатний мовознавець академік НАН України О. С. Мельничук. Після успішного захисту кандидатської дисертації В. Г. Скляренко залишається в інституті, працює молодшим, старшим і провідним науковим співробітником. У 1987 р. він обіймає посаду заступника директора з наукової роботи, а з листопада 1996 р. очолює цю установу. Одночасно Віталій Григорович завідував відділом загальнослав'янської проблематики та східнослов'янських мов, з 1993 р. виконує обов'язки заступника академіка-секретаря, а в 2003-2008 рр. – академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України.

Ще на початку свого шляху в науці В. Г. Скляренко під впливом глибоких праць академіка Л. А. Булаховського серйозно зацікавлюється українською та слов'янською порівняльно-історичною акцентологією. Першим у слов'янському мовознавстві він почав системно досліджувати історію акцентуації кожної частини мови від праслов'янського періоду до нашого часу. Наслідком цих досліджень стали монографії «Історія акцентуації іменників а-основ української мови», «Історія акцентуації іменників середнього роду української мови», «Нариси з історичної акцентології української мови», які знаменували новий етап у розвитку вітчизняної науки про наголос. На багатому матеріалі зі східнослов'янських акцентованих пам'яток і сучасних говорів Віталій Григорович вичерпно дослідив основні історичні закономірності наголошування іменників. Становлення українського наголосу він простежив як наслідок еволюції праслов'янської, давньоруської та староукраїнської акцентних систем. Особливу увагу вчений приділив тим специфічним рисам і тенденціям, які прояснюють складні випадки наголошування в сучасній мові. Підсумки авторських пошуків у цій галузі підбила його нова книга «Історія українського наголосу. Іменник» (2007).

В. Г. Скляренко прагне якнайглибше дослідити те історичне тло, на якому постали акцентні системи української та інших слов'янських мов. У капітальному академічному виданні «Історія української мови» (том «Фонетика», 1979) міститься його нарис «Праслов'янські інтонації та їх відбиття в українській мові». У своїй монографії «Праслов'янська акцентологія» (1998) Віталій Григорович уперше у слов'янському мовознавстві доволі повно висвітлив походження й розвиток балто-слов'янської та

праслов'янської інтонації, відтворив пізньо-праслов'янську акцентну систему. Цим він заклав підвалини для створення в майбутньому історичних акцентологій слов'янських мов. Ставши фундаментальним досягненням слов'янської порівняльно-історичної акцентології, згадана монографія засвідчила становлення Київської акцентологічної школи. Ґрунтовні праці Віталія Григоровича стали взірцевими для сучасних українських та слов'янських акцентологів, його доробок окреслює обрії для дальшого розвитку сучасної науки про наголос. Не менш вагомими є здобутки Віталія Григоровича в галузі етимології. Учений є співавтором і співредактором семитомного «Етимологічного словника української мови» — унікального лексикографічного видання, до якого він написав понад 2500 статей. Нині під його керівництвом успішно завершується видання цієї складної, але такої потрібної Україні праці. Натепер уже видано п'ять томів словника, які високо поцінували у вітчизняних й зарубіжних наукових колах. Великий успіх у колеґ і широкого читацького загалу здобули монографії В. Г. Скляренка «Темні місця» в «Слові о полку Ігоревім» та «Русь і варяги», а також етимологічні розвідки, що вже багато років регулярно з'являються на сторінках журналу «Мовознавство». Усі ці публікації відзначаються широтою залученого матеріалу, власним авторським поглядом і переконливістю аргументів. З-під пера Віталія Григоровича вийшло понад 150 наукових праць, які принесли йому заслужене визнання і в Україні, й далеко за її межами, стали цінним надбанням лінгвістичної славистики. Як дослідникові йому притаманні такі риси, як цілеспрямованість, організованість, наполегливість, зразкова працелюбність, щира відданість науці. Колеґи і друзі шанують Віталія Григоровича за високий професіоналізм, виняткову ерудицію, дар глибоко проникнути в історію мови. Він уміє гармонійно поєднувати плідний науковий пошук із напруженою організаційною та громадською діяльністю. Нині В. Г. Скляренко — член Президії НАН України й академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства, головний редактор часопису «Мовознавство», член редколегії наукового журналу «Східний світ», член атестаційної колеґії Міністерства освіти і науки та Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки. Певний час він очолював експертну раду ВАК України. За видатні наукові досягнення йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України», нагороджено премією НАН України ім. О. О. Потебні.

Найвідоміші праці

«Історія акцентуації іменників а-основ української мови» (1969); «Історія акцентуації іменників середнього роду української мови» (1979); «Історія української мови. Фонетика» (1979; співавтор); «Нариси з історичної акцентології української мови» (1983); «Праслов'янська акцентологія» (1998); «Темні місця» в «Слові о полку Ігоревім» (2003); «Історія українського наголосу: Іменник» (2006); «Русь і варяги: Історико-етимологічне дослідження» (2006); «Етимологічний словник української мови» (у 7 т.; видається з 1982; співукладач і співредактор); «Український орфографічний словник» (2009; відп. редактор); Походження назви варяги // Мовознавство. – 2006. – № 1. – С. 8–16; Походження назви Україна // Мовознавство. – 2006. – № 5. – С. 15–33; Етимологічні розвідки. 7. Невіста // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 3–11; Етимологічні розвідки. 8 // Мовознавство. – 2009. – № 1. – С. 3–13; Етимологічні розвідки. 9 // Мовознавство. – 2010. – № 1. – С. 3–13; «Темні місця» в «Слові о полку Ігоревім». 13 // Мовознавство. – 2010. – № 2–3. – С. 30–40; Етимологічні розвідки. 10. Невід // Мовознавство. – 2010. – № 4/5. – С. 14–21; Походження назви Русь. 6 // Мовознавство. – 2011. – № 3. – С. 16–25; Етимологічні розвідки. 11 // Мовознавство. – 2011. – № 5. – С. 3–10.

Література

1. <http://esteticamente.ru/people/sklyarenko.html>
2. <http://www.inmo.org.ua/head/sklyarenko.html>

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Охарактеризуйте світоглядні засади наукового пошуку В. Г. Складенка.
2. Складіть список наукових праць В. Г. Складенка, дотримуючись вимог ДАК щодо оформлення літератури.

Скуратівський Леонід Віталійович (29.04.1946 р. – 17.06.2007 р.) – відомий український лінгводидакт, талановитий публіцист, високопорядна і чуйна людина.

Народився у селі Чеповичі Чеповицького району Житомирської області, пізніше проживав у селі Скурати Малинського р-ну Житомирської області. У 1971 р. закінчив філологічний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Після закінчення університету служив у лавах Радянської Армії. Протягом кількох років працював вчителем української мови і літератури, методистом у кабінеті технічних засобів навчання Міністерства освіти України.

Близько тридцяти років (з 1979 р.) Скуратівський Л. В. працював в Інституті педагогіки НАПН, починаючи від молодшого наукового співробітника до завідувача лабораторії навчання української мови.

1992 року захистив кандидатську дисертацію. З 1996 по 2004 рр. очолював лабораторію навчання української мови, а пізніше – лабораторію навчання української мови і літератури. З 1997 року був засновником і незмінним головним редактором журналу «Українська мова і література в школі».

Найвідоміші праці

У творчому доробку Л.В. Скуратівського близько 190 наукових праць, серед яких монографія «Пізнавальні завдання з української мови», підручники з рідної мови для 4–11 класів, довідник «Українська мова в таблицях», низка програм з української мови, робочі зошити «Рідна мова» для 5–7 класів, збірники переказів із творчими завданнями, збірники і зошити тестових завдань для тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів та ін.

Використана література

1. Скуратівський Леонід Віталійович // Вікіпедія. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/wiki/Скуратівський Леонід Віталійович](http://uk.wikipedia.org/wiki/Скуратівський_Леонід_Віталійович).
2. Потапенко О. І., Потапенко Г. І. Методика викладання української мови. Практикум : Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1992. – 126 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Законспекуйте статтю Л. В. Скуратівського «Змістово-пізнавальні суперечності процесу вивчення курсу рідної мови в середній школі» // Українська мова і література в школі. – № 4. – 2011.

2. Напишіть реферат на тему: «Проблема духовного розвитку особистості у творчій спадщині Л. В. Скуратівського» (див. журнал Українська мова і література в школі. – № 4. – 2011).

3. Користуючись методичними порадами вчених, статтею Л. В. Скуратівського «Використання елементів проблемності при вивченні загальних відомостей з синтаксису та пунктуації» (УМЛШ. – 1981. – № 9), підготуйте розповідь про методику створення і розв'язання проблемних ситуацій на уроках синтаксису.

Слинько Іларіон Іларіонович

народився в м. Києві у родині вчителя і сам здобув педагогічну освіту, закінчивши в 1936 році факультет мови та літератури Запорізького педінституту. Разом з дипломом першого ступеня отримав тоді молодий Іларіон Слинько і рекомендацію в аспірантуру. Учителюючи на Запоріжжі, не покидав надії займатися серйозною науковою роботою. Проте на перешкоді цим надіям стала друга світова війна. Після звільнення від німецько-фашистських загарбників міста Мелітополя відновив роботу педагогічний інститут, і учителя І. І. Слинька запрошують у грудні 1943 року викладати українську мову. З 1 вересня 1947 року він перейшов на викладацьку роботу в Кіровоградський педінститут. Саме тут І. І. Слинько прилучається до серйозної наукової роботи. Першими науковими спробами вченого були рецензії на збірник вправ з орфографії та на «Граматику української мови» Загородського, які були надруковані в журналі «Радянська школа» (1947, К2; № 4), а також на «Російсько-український словник» («Мовознавство», 1948, т. VI). У 50-х роках він звертається і до дослідження історичних писемних пам'яток української мови.

Одночасно І. І. Слинько цікавиться і проблемами синтаксису сучасної української мови, питаннями викладання української мови в школі. Перші наукові захоплення проблемами історії української мови переросли згодом у ґрунтовні наукові дослідження. Так, у 1954 році він успішно захистив кандидатську дисертацію «Синтаксис літопису С. Величка». Якийсь час працював І. І. Слинько в Кременецькому та Глухівському педінститутах. У 1956 р. він переїздить у Чернівці аж до 1994 р. працює в Чернівецькому університеті. З вересня 1963 р. очолив кафедру української мови, якою незмінно завідував протягом 25 років.

У травні 1971 р. захистив докторську дисертацію, також пов'язану з проблемами історичного синтаксису «Дослідження з історичного синтаксису української мови XVII-XVIII ст.». Понад 100 наукових праць – такий науковий набуток професора І. І. Слинька. Серед них 7 монографій, підручники, навчальні посібники для вузів, значна кількість наукових статей, опублікованих в авторитетних всеукраїнських виданнях.

Досить високу оцінку науковців здобула його праця «Історичний синтаксис української мови» (К.: Вища школа, 1973), присвячена процесові формування синтаксичної системи української мови. На основі аналізу значної кількості історичних пам'яток української мови XIV-XVIII ст. (грамоти, актові книги, листи й універсали, літописи, релігійно-полемічні трактати, художні твори тощо) у цій праці розглядається, зокрема, історія розвитку таких мало висвітлених у спеціальній літературі синтаксичних конструкцій, як заміна подвійних відмінків орудним предикативним чи прийменниково-відмінковими сполученнями, розвиток обставинних присвійних та об'єктних конструкцій. Автор широко залучає для зіставлення з синтаксичними явищами літературної мови факти українських говорів, аналогічні явища російської, білоруської, польської мов, відзначаючи подібність або своєрідність протікання певних мовних процесів.

Перший розділ «Історичного синтаксису...» присвячено аналізу орудного предикативного відмінка, що поступово замінював другий називний, другий знахідний або другий давальний. Тут говориться також і про предикативне вживання прийменникових конструкцій. Значний фактичний матеріал, використаний для теоретичних узагальнень, дав змогу автору праці переглянути деякі попередні мовознавчі погляди. Зокрема, всупереч твердженню А. А. Москаленка та інших дослідників,

які вважали, що орудний предикативний з прийменником за в українській мові почав вживатися з XVI ст., І. І. Слинко довів, що такі звороти були відомі вже староукраїнським пам'яткам XIV-XV ст. Однак автор визнає, що такі звороти в пам'ятках XIV-XV ст. вживалися рідко і лише згодом набули більшого поширення, особливо в творах релігійної літератури та деяких актових книгах. Вживання орудного предикативного дослідник пов'язує з позицією у реченні та синтаксичною сполучуваністю з дієсловами-зв'язками, а також з жанровими особливостями пам'яток. Так, на його думку, орудний предикативний ширше вживається при напівповнозначній зв'язці, ніж при абстрактній. Дослідник зазначає також, що в пам'ятках ділового характеру звороти з другим називним домінують над зворотами з орудним предикативним. Проте в пам'ятках інших жанрів, починаючи з XVI ст., конструкції з орудним предикативним набувають все більшого поширення і переважають над називним. Щодо історії присвійних зворотів, то і тут І. І. Слинко зробив низку цікавих і важливих спостережень та уточнень. Зокрема, він стверджує, що присвійні прикметники в староукраїнську добу використовувалися набагато вільніше, ніж у дещо пізніший період. З присвійними прикметниками успішно почав конкурувати родовий приналежності, проте його вживання в українській мові менш продуктивне, ніж, наприклад, у російській мові.

Паралельно з дослідженнями в галузі історичного синтаксису в колі наукових інтересів професора І. І. Слинка постійно перебувають і найактуальніші проблеми синтаксису сучасної української мови. Зокрема, це і питання про синтаксичні функції інфінітива і про засоби вираження прямого додатка, про особливості відмінкового керування та ін. Науковим працям ученого з цих питань характерна зацікавленість проблемою, всебічним вивченням оцінок і поглядів мовознавців, намагання висвітлити те або інше питання по-новому, особливо не нав'язуючи своєї думки, а лише зацікавлюючи інших.

Найвідоміші праці

Однією з найповніших і найкращих праць професора І. І. Слинка, що здобула визнання і високу оцінку учених-викладачів вузів, є колективна праця, яку він написав у співавторстві зі своїми учнями Н. В. Гуйванюк та М. Ф. Кобилянською. Це праця «Синтаксис сучасної української

мови : Проблемні питання». На жаль, учений тримав у руках лише останню верстку цієї праці, яка надійшла з видавництва у грудні 1993 року. А 1 січня 1994 р. професора І. І. Слинка не стало. Працю благословили до видання акад., член-кореспондент НАН України В. М. Русанівський, проф. Ю. О. Карпенко.

Узагальнений аналіз синтаксичних явищ здійснив І. І. Слинко і в колективній праці «Історична граматики української мови» (К. : Вища школа, 1980), (співавторами якої були М. А. Жовтобрюх, С. П. Самійленко, О. Т. Волох). Ця праця стала одним з кращих підручників для студентів університетів з історичної граматики.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 578.

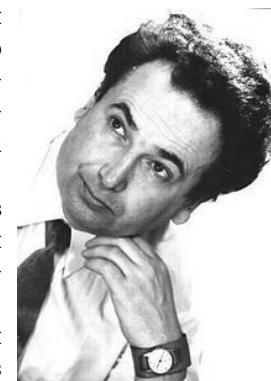
Завдання і запитання для систематизації знань

1. Опишіть 1 розділ праці «Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання».

2. Чому дослідник зазначає, що в пам'ятках ділового характеру звороти з другим називним домінують над зворотами з орудним предикативним.

Стельмахович Мирослав Гнатович (25.06. 1934 р., с. Уличне, тепер Дрогобицького р-ну Львівської області – 23.04.1998 р., Івано-Франківськ) – український педагог, доктор педагогічних наук з 1990 року, професор з 1989 р., д. чл. АПН України з 1992 року. Закінчив у 1957 році Дрогобицький педагогічний інститут. Учителював. З 1969 р. – викладач кафедри педагогіки і психології, завідувач кафедри педагогіки і методики початкового навчання (1973–1985), з 1985 р. – завідувач кафедри українознавства і декан педагогічного факультету Івано-Франківського педагогічного інституту.

Досліджував проблеми формування культури усного мовлення учнів, етнопедагогічні засади методики мови, систему мовних вправ і завдань.

Найвідоміші праці

Автор методичних посібників «Розвиток усного мовлення на уроках української мови в 4–8 класах» (1976), «Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4–8 класах» (1981), «Методика викладання народознавства в школі» (1995, у співавторстві), монографій «Народна педагогіка» (1985), «Українська народна педагогіка» (1986). Уклав «Збірник вправ і завдань з української мови для 4–8 класів» (1982).

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 646.
2. Потапенко О. І., Потапенко Г. І. Методика викладання української мови. Практикум : Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1992. – 126 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Складіть схему принципів методики української мови, запропоновану М. Я. Стельмаховичем, і прокоментуйте кожний з них, дайте їм свою оцінку.

2. М. Я. Стельмахович запропонував систему роботи з української мови на народознавчій основі. Доведіть актуальність та ефективність такої системи роботи.

3. Проаналізуйте план вивчення норм орфоєпії на уроках фонетики, вміщений у посібнику М. Г. Стельмаховича «Розвиток усного мовлення на уроках української мови в 4–8 класах» (К.: Рад. школа, 1976, С. 19–23). Який методичний висновок ви можете зробити з цього плану?

Степаненко Микола Іванович (народився 14 жовтня 1958 року) – учений-мовознавець, літературознавець, публіцист, педагог.

Закінчив Великоселецьку 8-річну школу (1974), Кременчуцьке педагогічне училище (1978), філологічний факультет Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (нині національний педагогічний університет) (1982), аспірантуру Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова) (1989).

Професійна діяльність. Учителював. З 1985 працює в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка: асистент (1985–1986), старший викладач (1989–1992), доцент (1992–2005), професор (з 2005), завідувач кафедри української мови (з 1989), перший проректор (1991–1995), декан факультету філології та журналістики (2005–2009), ректор (з 2009).

Наукова діяльність. Коло наукових зацікавлень широке. Досліджує проблеми граматики, історії та стилістики української мови. Автор монографій «Просторові поширювачі у структурі простого речення» (2004), «Прикметнико-іменникові словосполучення в сучасній українській літературній мові» (1992), «Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення» (2004), «Історія, граматика, поезика українського слова» (2008), «Думки вголос і про себе» (2013), підручників, посібників, програм для вищої та середньої школи.

На особливу увагу заслуговують літературознавчі праці, присвячені творчості письменника-полтавця Олесея Гончара:

монографія «Публіцистична спадщина Олесея Гончара: мовні, навколо мовні й деякі інші проблеми» (2008);

монографія «Літературний простір «Щоденників» Олесея Гончара» (2009);

наукове видання «Світ в оцінці Олесея Гончара: аксіосфера щоденникового дискурсу письменника» (2012);

науково-популярне видання «Духовний посил Олесея Гончара (за матеріалами «Щоденників» письменника)» (2009).

Опублікував краєзнавчі книги «Літературні музеї Полтавщини» (2006) та «Літературно-мистецька Полтавщина» (2013), «Літературні, літературно-мистецькі премії в Україні» (2014). Поповнив біобібліографічну серію «Мовознавці України»: підготував дослідження про Арнольда Грищенка («Академік Арнольд Панасович Грищенко», 2006), Михайла Жовтобрюха («Патріарх українського мовознавства», 2005), упорядкував книги «Наукова спадщина Михайла Жовтобрюха», 2007), «Листи Юрія Шевельова до Олекси Ізарського» (2014), «Олесею Гончару 95» (у співавт.). Миколі Степаненкові належать науково-популярні видання «Українське рідне слово» (2003), «Рідне українське слово» (2005) – вибрані статті, виступи, розмисли про походження української мови й основні етапи її становлення, про періодизацію літературно-писемної мови, про сучасну мовну ситуацію та мовну політику в Україні, про

становище української мови в діаспорі, про мовну практику видатних письменників, про роль рідної мови в освіті, про утвердження її в конфесійній сфері. Цей дослідницький спектр продовжує й посутньо доповнює монографія «Історія, граматики, поетика українського слова» (2008). Лексикографічна діяльність ученого відбита в працях «Основні сільськогосподарські поняття й терміни: Словник-довідник» (1993); «Словник лінгвістичних термінів» (1999, у співавт.); «Новітній українсько-російський словник. 150 000 слів»; «Новітній російсько-український словник. 150 000 слів» (2006). За ред. М. І. Степаненка вийшло понад 30 збірників наукових праць. Він головний редактор альманаху «Рідний край», наукових збірників «Історична пам'ять», «Філологічні науки», «Педагогічні науки», засновником яких є Полтавський національний педагогічний університет. Створив свою наукову школу, у межах якої діє робоча група висококваліфікованих спеціалістів, аспірантів та докторантів. Усього опублікував понад 600 праць; підготував понад 600 статей до енциклопедії «Полтавіка» (том «Мова і література»).

Найвідоміші праці

Автор понад 600 наукових праць, з-поміж яких монографії, підручники, посібники, науково-популярні книги, словники: «Порівняльна граматики української і російської мов» (1992) (у співавторстві); «Прикметниково-іменникові словосполучення в сучасній українській мові» (1992); «Основні сільськогосподарські терміни й поняття» (1993); «Проблеми змістовного лінгвістичного аналізу (методичний коментар)» (1993) (у співавторстві); «Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення» (1997); «Історична граматики української мови» (1997) (у співавторстві); «Історія української мови» (1998); «Збірник диктантів з української мови для 9-11 класів (на краєзнавчій основі)» (1999) (у співавторстві); «Українське рідне слово» (2003); «Просторові поширювачі у структурі простого речення» (2004); «Патріарх українського мовознавства (до 100-річчя від дня народження професора Михайла Жовтобрюха)» (2005); «Рідне українське слово» (2005); «Академік Арнольд Панасович Грищенко» (2006); «Літературні музеї Полтавщини» (2006); «Новітній українсько-російський словник. 150 000 слів» (2006); «Новітній російсько-український

словник. 150 000 слів» (2006); «Наукова спадщина Михайла Жовтобрюха» (2007); «Історія, граматики, поетика українського слова» (2008); «Публіцистична спадщина Олеса Гончара (мовні, навколослові й деякі інші проблеми)» (2008); «Духовний посил Олеса Гончара» (2009); «Літературний простір «Щоденників» Олеса Гончара» (2010); «Світ в оцінці Олеса Гончара: аксіосфера щоденникового дискурсу письменника» (2011); «Сучасна українська літературна мова» (2011) (у співавторстві); «Літературно-мистецька Полтавщина» (2013); «Думки вголос і про себе» (2013); «Літературні, літературно-мистецькі премії в Україні» (2014); «Олесеви Гончару 95» (у співавт.); «Листи Юрія Шевельова до Олеси Ізарського» (2014).

Використана література

1. lib.ua-ru.net>diss/cont/31232.html
2. library.tnpu.edu.ua>index.php
3. library.znu.edu.ua>newbook/index.php

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Проаналізуйте статті М. І. Степаненка про рідну мову. Випишіть найяскравіші цитати з них.
2. Складіть основні біографічні відомості мовознавця.
3. Підготуйте бібліографію М. І. Степаненка за каталогом вузівської бібліотеки.

Струганець Любов Василівна – доктор філологічних наук, професор, мовознавець і педагог. Струганець Любов Василівна народилася 25 липня 1967 року в місті Тернополі. У 1984 році отримала середню освіту. У 1988 році закінчила з відзнакою Тернопільський державний педагогічний інститут. Працювала вчителем української мови і літератури у середній школі № 24 м. Тернополя. З 1989 року – викладач Тернопільського державного педагогічного інституту. Після навчання в аспірантурі у 1996 році захистила кандидатську дисертацію на тему «Культура української мови і мовна особистість учителя». У 1998 році присвоєно вчене звання доцента. У 1998 – 2000 роках – стипендіат Кабінету Міністрів України (стипендія для молодих учених).

У 1998 – 2001 роках була докторантом кафедри стилістики української мови Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова (м. Київ). У 2002 році в Інституті української мови НАН України захистила докторську дисертацію на тему «Динаміка лексичних норм в українській лексикографії ХХ століття».

З липня 2003 року – завідувач кафедри методики викладання української мови і культури мовлення Тернопільського державного (з серпня 2004 – національного) педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. У 2004 році отримала вчене звання професора.

З липня 2014 року – завідувач кафедри української мови та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Сфера наукових інтересів – культура мови, соціолінгвістика, лексикологія і стилістика української мови. У царині методики навчання української мови працює над проблемами формування мовної особистості, методики викладання лінгвістичних дисциплін у вищій школі, впровадження інформаційних технологій у процесі мовної освіти. У науковому доробку 130 публікацій. Розробник інтерактивного комплексу навчально-методичного забезпечення курсу «Культура мови» на компакт-диску (2010). Автор автоматизованої інформаційної системи «Lexika».

Член Тернопільського обласного осередку Наукового товариства імені Шевченка з 2003 року, очолює філологічну комісію.

Найвідоміші праці

Струганець Л. Теоретичні основи культури мови : [навчальний посібник для студентів філологічних факультетів вузів України] / Любов Струганець. – Тернопіль, 1997. – 96 с.; Програма з курсу культура мови для філологічних факультетів вищих навчальних закладів України / [уклад. Л. В. Струганець]. – Тернопіль, 1997. – 20 с.; Струганець Л. Культура мови. Словник термінів / Любов Струганець. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 88 с.; Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття : [монографія] / Любов Струганець. – Тернопіль : Астон, 2002. – 352 с.; Струганець Л. В. Ділова українська мова : [методичні рекомендації] / Л. В. Струганець, О. П. Штонь. – Тернопіль,

2004. – 44 с.; Струганець Л. В. Практикум з культури мови : [методичні рекомендації для студентів філологічних факультетів і факультетів іноземних мов вишів України] / Л. В. Струганець. – Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2010. – 92 с.; Струганець Л. В. Культура мови. Модульний курс : [навчальний посібник для студентів філологічних факультетів вишів України] / Л. В. Струганець. – Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2012. – 192 с.; Струганець Л. В. Українсько-англійський та англо-український словник термінів культури мови і стилістики / Л. В. Струганець, Т. С. Олійник, Н. М. Гоца. – Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2012. – 124 с.; Культура української мови. Програма нормативної навчальної дисципліни підготовки бакалавра напряму «6.020303 Філологія. Українська мова і література» / [уклад. Л. В. Струганець]. – Тернопіль : Вектор, 2013. – 19 с.

Використана література

1. kulturamovy.univ.kiev.ua>KM/pdfs/Magazine44-10.pdf
2. ukrmova.com.ua>zmist-zhurnalu/vipusk...individualna
3. novamova.info>cgi_bin/book.php...
4. library.tnpu.edu.ua>index.php?...article...struganec
5. rusnauka.com>TIP/All/Filology/43.html
6. zavantag.com>docs/537/index-1432537.html

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Підготуйте розгорнуту анотацію про лексичну норму за працями Л. В. Струганець.
2. Дайте визначення поняттю «культура мови» за працями професора Л. В. Струганець.

Удовиченко Григорій Михайлович (31.01 1917 р., м. Костянтиноград, тепер м. Красноград Харківської обл. – 12.03. 2003 р., Київ) – український мовознавець, доктор філологічних наук, професор. Навчався з 1937 в Полтавському педагогічному інституті. Закінчив 1948 р. Харківський університет.

Викладав українську мову і літературу в Красноградському педучилищі, пізніше – в Ужгородському університеті. Протягом 1956–65 рр. був старшим науковим співробітником Інституту мовознавства АН УРСР, з 1965 р. – у Київському педагогічному інституті (тепер Національний університет ім. М. П. Драгоманова) професор кафедри української мови, декан, проректор.

Найвідоміші праці

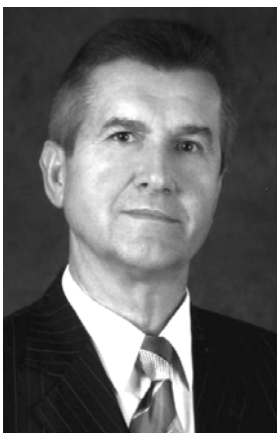
Працював у галузі фразеології, синтаксису, стилістики, загального мовознавства: «Мовні засоби гумору в українській радянській комедії» (1953), «Словосполучення в сучасній українській мові» (1968), «Словник українських ідіом» (1968), «Загальне мовознавство» (1980), «Фразеологічний словник української мови» (1984).

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 696.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Порівняйте підручники «Загальне мовознавство» авторів Удовиченка Г. М. і Семчинського С. В. Складіть їх порівняльну характеристику.

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВШ України, відомий український лінгводидакт, у полі зору якого проблеми усного і писемного мовлення, теорія і методика навчання української мови, передусім орфографії.

Хом'як Іван Миколайович народився в шахтарській родині. Навчався в середній школі № 3 м. Нововолинська Волинської обл. У 1968 р. вступив на українське відділення філологічного факультету Рівненського державного педагогічного інституту, по закінченню якого працював учителем української мови і літератури в ЗОШ №№ 17 і 22 м. Рівного, з 1977 р. – викладачем Рівненського державного педінституту (нині – Рівненський державний гуманітарний університет). Навчався в аспірантурі при НДІ педагогіки НАН України (1986–89 рр.). У 1989 році успішно захистив кандидатську дисертацію. З 1994 по 1997 рр. навчався в докторантурі при Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. У 2002 році успішно захистив докторську дисертацію на тему «Лінгво-методичні засади

навчання орфографії української мови в основній школі». Наукові дослідження здійснював під керівництвом провідного лінгводидакта України, члена-кореспондента АПН України, доктора педагогічних наук, професора О. М. Біляєва.

В РДГУ пройшов усі щаблі викладача вищої школи: від асистента (1977 р.) до професора (2003 р.). Керував кафедрою методики викладання і культури української мови, започаткував наукову школу «Сучасні технології навчання українського правопису», вихованці якої успішно працюють і захищають дисертаційні роботи.

З 2006 року – професор кафедри української філології відродженого осередку наукового життя України – Острозької академії, нині – завідувач кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія». Активний учасник філологічної секції Наукового товариства імені Оглоблина, серед його вихованців – переможці Міжнародного конкурсу з української мови імені П. Яцика, всеукраїнських студентських олімпіад з української мови, всеукраїнських студентських конкурсів творчих робіт.

Професор І. М. Хом'як знаний в Україні науковець: часто виступає на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, а також рецензентом, експертом, опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій з теорії і методики навчання української мови. Член спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій в Інституті педагогіки НАПН України і Південноукраїнському державному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського; член редколегій науково-методичних журналів «Українська мова і література в школі», «Українська мова і література в школах України», а також «Наукових записок» (серії – «Філологічна», «Психологія і педагогіка») Національного університету «Острозька академія», збірника наукових праць «Лінгводидактика: теорія, методика, досвід» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Голова експертної комісії проекту «Мовний моніторинг» громадської організації «Фундація регіональних ініціатив».

Бере участь у програмі «круглого столу» – «Теорія і практика функціонування української мови на Рівненщині. Проблеми і перспективи». Активно пропагує наукові основи комунікативної культури в журналах, газетах, обласному радіо («У дзеркалі слова») і телебаченні. За особистий внесок у розвиток національної освіти нагороджений Почесними грамотами Рівненської облдержадміністрації, Міністерства освіти і науки України,

нагрудними знаками – «Відмінник освіти України» і «Петра Могили».

Найвідоміші праці

І. М. Хом'як – автор понад 170 наукових робіт, зокрема монографії «Наукові основи навчання орфографії в середній школі», названої в числі «найважливіших публікацій провідних учених-методистів та філологів України» (О. М. Біляєв. *Методика мови як наука // Дивослово. – 2002. – №11*), навчально-методичних посібників, серед яких «Зв'язок у вивченні орфографії зі структурними рівнями української мови» (2011).

Використана література

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/Хом'як_Іван_Миколайович.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. В одному з інтерв'ю І. М. Хом'як на запитання: «Як вирішити проблему використання суржику в текстах ЗМІ?» відповів: – Це все залежить від носіїв мови, адже журналісти повинні відчувати зобов'язання перед суспільством. Вони не повинні йти на повідку тих, хто не дотримується норм літературного мовлення, а бути еталоном. Тоді не буде суржику. Як ви розумієте думку вченого? Чи погоджуєтеся ви з нею?

2. Напишіть відгук на автореферат Хом'яка І. М. *Лінгво-методичні засади навчання орфографії української мови в основній школі [Текст] : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Хом'як Іван Миколайович. – К., 2002. – 33 с.*

Христіанінова Раїса Олександрівна – доктор філологічних наук, професор, відомий український мовознавець у галузі функційно-категорійного синтаксису.

Христіанінова Раїса Олександрівна народилася 7 листопада 1959 року в смт. Вільшані Городищенського району Черкаської області.

У 1977 році закінчила Вільшанську середню школу із золотою медаллю. У 1978–1982 роках навчалася на філологічному факультеті Черкаського державного педагогічного інституту імені 300-річчя возз'єднання

України з Росією (тепер Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького), отримала диплом із відзнакою зі спеціальності, «Українська мова та література».

Працювала вчителем української мови і літератури в Орловецькій середній школі на Черкащині (1982–1983), пізніше – асистентом кафедри української мови в Черкаському державному педагогічному інституті імені 300-річчя возз'єднання України з Росією (1983–1984).

З 1984 по 1987 роки навчалася в аспірантурі Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (тепер Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова). У грудні 1987 року в спеціалізованій вченій раді названого інституту захистила кандидатську дисертацію зі спеціальності 10.02.02 – мови народів СРСР (українська мова).

З 1987 року працює в Бердянському державному педагогічному інституті імені П. Д. Осипенко, а з 2002 року – в Бердянському державному педагогічному університеті асистентом (1987–1988), старшим викладачем (1988–1990), доцентом кафедри української мови і літератури (1990–1991), кафедри української мови (1991–1997), завідувачем кафедри української мови (1997–2007) і водночас заступником директора Інституту філології з наукової роботи (2006–2007).

Протягом 2007–2010 була докторантом Інституту української мови НАН України. За наукового консультування доктора філологічних наук, члена-кореспондента НАН України, професора І. Р. Вихованця підготувала докторську дисертацію зі спеціальності 10.02.01 – українська мова, яку успішно захистила в спеціалізованій вченій раді Інституту української мови НАН України в квітні 2013 року.

З 2010 продовжує працювати в Бердянському державному педагогічному університеті завідувачем кафедри української мови (2010–2012), доцентом кафедри української мови та методики викладання фахових дисциплін (2012–2013), а з вересня 2013 – завідувачем-професором цієї кафедри.

Розробляє проблеми функційно-категорійної граматики сучасної української мови, зокрема типологію складних речень. Автор майже сотні наукових праць.

Нагороджена нагрудними знаками «Відмінник освіти України» (2004), «За наукові та освітні досягнення» (2014).

Найвідоміші праці

Христіанінова Р. О. Просте речення в шкільному курсі української мови: [посібник для вчителя] / Р. О. Христіанінова. – Київ : Радянська школа, 1991. – 160 с.; Українська мова та методика її вивчення у вищій школі: [навчально-методичний комплекс для магістрантів] / Р. О. Христіанінова, О. А. Крижко, Н. В. Павлик, О. І. Попова, В. О. Юносова, В. Ф. Дороз. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд.», 2007. – 292 с.; Христіанінова Р. О. Підрядний зв'язок як визначальний елемент структури складнопідрядного речення / Р. О. Христіанінова // Українська мова. – 2007. – № 1. – С. 20–29; Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення, побудовані з використанням техніки «підрядного приєднання» / Раїса Христіанінова // Українська мова. – 2009. – № 1. – С. 3–14; Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові: [монографія] / Р. О. Христіанінова. – К. : Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 368 с.; Христіанінова Р. О. Безсполучникові складносурядні речення в сучасній українській мові / Р. О. Христіанінова // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного університету : зб. наук. праць. – Вип. 9. Ч. 2 / [редкол. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.), П. І. Білоусенко, А. З. Брацкі та ін.]. – Кривий Ріг, 2013. – С. 185–194; Христіанінова Раїса. Безсполучникові складнопідрядні речення в сучасній українській мові / Раїса Христіанінова // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : Серія : Філологічні науки. – 2014. – № 2 (279). – С. 3–7; Христіанінова Р. О. Складні речення зі взаємозалежними частинами в сучасній українській мові / Р. О. Христіанінова // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / МОН України. Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького ; Відп.ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2014. – Вип. 19. – С. 97–103; Христіанінова Раїса. Відображення та вербалізація об'єктивних змістів у складнопідрядних реченнях / Раїса Христіанінова // Українська мова. – 2014. – № 3 (51). – С. 31–43; Христіанінова Раїса. Складні речення з недиференційованим зв'язком у сучасній українській мові / Раїса Христіанінова // Типологія та функції мовних одиниць : наук. журн. / [редкол. : Н. М. Костусяк (гол. ред.) та ін.]. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – № 2. – С. 262–274.

Використана література

1. Інститут філології Бердянського державного педагогічного університету. Біобібліографія. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-поліграф», 2007. – 120 с.
2. Інститут філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету : бібліографія (2009–2011 роки). – Бердянськ : БДПУ, 2012. – 170 с.
3. http://www.bdpu.org/philological_faculty.html
4. <http://bdpu.org/Hristianinova.html>

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Охарактеризуйте відомі вам класифікації складнопідрядних речень в українському мовознавстві. Покажіть на прикладах конкретних речень, виписаних із текстів художньої літератури, відмінності цих класифікацій.
2. Висвітліть різні погляди синтаксистів щодо місця безсполучникових конструкцій у системі складних речень сучасної української мови. Продемонструйте це на прикладах конкретних безсполучникових конструкцій, виписаних із текстів художньої літератури.

Чавдаров Сава Христофорович
(1 серпня 1892 р. – 20.09. 1962 р.)
народився в с. Бешалма (Молдова).
Український педагог, мовознавець, діяч
народної освіти

У 1917 р. закінчив слов'яно-російське відділення історико-філологічного факультету Київського університету. З 1917 по 1926 рр. вчителював у школах Київської області, потім працював інспектором Київського окружного відділу народної освіти, виконував обов'язки директора Київського інституту соціального виховання.

У 1939–1941 рр. – професор Київського університету, у 1941–1943 рр. – завідувач кафедри педагогіки Сухумського педагогічного інституту. Очолював відділи мови і літератури, педагогіки Українського науково-дослідного інституту педагогіки УРСР. У 1945–1956 рр. – директор Інституту

педагогіки. З 1944 по 1962 рр. завідував кафедрою педагогіки Київського університету.

Автор наукових праць із проблем політехнічного навчання. Низку розвідок присвятив дослідженню педагогічної спадщини К. Ушинського і А. Макаренка.

С. Чавдарову належить близько 200 наукових праць з різних питань виховання, навчання та освіти. За його редакцією було видано підручник для студентів педагогічних інститутів «Педагогіка» (1940 р., перший з виданих українською мовою). Більшість дидактичних розділів підручника написана С. Чавдаровим. Найбільше уваги приділив одному з найголовніших розділів дидактики – методам навчання. Не визнаючи універсалізації будь-якого методу, він порушує питання про зв'язок між методами, багатогранність цього зв'язку, вміння поєднувати різні методи навчання.

Заслужений діяч науки УРСР з 1943 р., член-кореспондент АПН РРФСР з 1947 р.

Педагогічна спадщина С. Чавдарова стала цінним внеском у скарбницю української і світової педагогіки.

Найвідоміші праці

С. Чавдаров відомий як автор підручників «Українська мова» для 1–4 класів, якими користувалися учні упродовж багатьох років, методичних посібників для вчителів: «Методика викладання української мови в початковій школі» (1937), «Методика викладання української мови в середній школі» (1946). З виходом у світ його праці «Педагогічні ідеї Тараса Григоровича Шевченка» (1953) пов'язується заснування педагогічної Шевченкіани в Україні.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 786.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. С. Х. Чавдаров рекомендував залежно від обставин, будувати виклад мови дедуктивним та індуктивним способом. Прокоментуйте слова вченого.

2. У «Методиці викладання української мови в середній школі» (К.-Х., 1933) С. Х. Чавдаров обстоював поєднання, під час навчання мови, науковості, систематичності, послідовності, свідомості, наочності, доступності, самостійності. Розробіть фрагмент уроку, на якому можуть бути поєднані названі принципи.

Чередниченко Іван Григорович – професор, доктор філологічних наук. Мовознавчу діяльність професор І. Г. Чередниченко розпочав у тридцятих роках ХХ ст., працюючи з 1918 р. вчителем так званих початкових училищ у Краснодарському краю, підготовкою підручників з російської мови для початкових класів сільських та національних (адигейських) шкіл Північного Кавказу. Він, українець за національністю і козак, як сказано, в його автобіографії, за соціальним станом, народився 8 вересня 1898 року в станиці Калузській на Кубані в родині хлібороба-бідняка. І. Чередниченко закінчив в 1915 році Кубанську вчительську семінарію, Краснодарський педінститут в 1935 році і був залишений асистентом кафедри російської мови. З 1938 р. по 1940 р. заочно І. Г. Чередниченко навчається в аспірантурі при Ленінградському педінституті ім. Герцена при кафедрі російської мови зі спеціальності «слов'яно-російське мовознавство». У червні 1940 р. він захистив кандидатську дисертацію «Відносна підрядність в системі підрядних речень сучасної російської мови», отримав ступінь кандидата філологічних наук. 1 вересня 1940 р. його обирають деканом філологічного факультету і завідувачим кафедри російської мови Нальчицького педінституту. У 1941 р. ВАК затвердив його в званні доцента. Під час другої світової війни він – декан факультету мови і літератури одного з учительських інститутів Туркменії.

У вересні 1944 року І. Г. Чередниченко переїздить на Україну. Він працює завідувачим кафедрою російської мови Полтавського педагогічного інституту (до 20.1.1946 р.). З 20 січня 1946 р. по 8 січня 1947 р. працює завідувачем кафедри української мови Ужгородського університету, потім переїздить до м. Львова, де очолює кафедру української мови Львівського університету. З 1950 р. по 1952 р. – завідує кафедрою української мови Ніжинського педінституту. Потім переїздить у м. Глухів Сумської обл., де також керує кафедрою української мови та працює на посаді директора з навчальної та наукової роботи.

У липні 1956 р. І. Г. Чередниченко переїжджає в Чернівці, де також очолює кафедру української мови аж до 1963 року. На той час І. Г. Чередниченко був відомим мовознавцем. Він мав

20 років вузівського стажу. У списку його наукових праць – 11 наукових статей, 6 книг та посібників для середньої та початкової школи.

Саме на чернівецький період життя і педагогічної діяльності випадають, на наш погляд, найбільші мовознавчі успіхи вченого.

За роки праці в Чернівецькому університеті він показав себе здібним керівником кафедри, одним з кращих викладачів мовознавчих дисциплін. За програмою, складеною І. Г. Чередниченком, члени кафедри починають укладати словник буковинських говорів. За його ініціативою на філологічному факультеті було створене наукове об'єднання лінгвістів, регулярно проводяться лінгвістичні читання. У 1957 році за дорученням Міністерства освіти України він склав програму з курсу «Сучасна українська літературна мова» з великою так званою методичною запискою до неї. Саме за цією програмою він підготував «Збірник вправ з сучасної української мови» (обсягом 20 друк, арк.), який вийшов двома виданнями – 1955 р. та 1958 р. У 1957 р., перевидається його праця «Методика преподавания русского языка в школах с украинским языком обучения», в якій автор пропонує оригінальну методику порівняння, зіставлення фактів споріднених мов.

У 1960 р. ВАК затвердив І. Г. Чередниченка у званні професора. У квітні 1963 р. І. Г. Чередниченко захищає її як докторську дисертацію. Теоретичні положення праці підтверджуються покликаннями на науковців-україністів, русистів, славистів та дослідників інших мов. За повнотою охоплення стилістичних явищ української мови і фактичним матеріалом, який репрезентує всі функціональні стилі української мови, ця праця не знає собі рівних у галузі стилістики.

На жаль, у серпні 1963 р. І. Г. Чередниченко у віці 65 років через певні життєві обставини залишає Чернівці і повертається у Краснодар, де працює завідувачем кафедри російської мови в педінституті.

У вересні 1968 р. у Чернівці прилинула сумна звістка – професора І. Г. Чередниченка не стало.

Найвідоміші праці

У 1959 році як навчальний посібник для студентів філологічного факультету Чернівецького університету побачила світ праця І. Г. Чередниченка «Складнопідрядні речення в сучасній українській мові», яка за своєю новизною щодо

трактування суті складнопідрядних речень та оригінальністю і глибиною принципів їх класифікації не втратила своєї актуальності і до сьогодні. На його праці посилалися в свій час акад. В. В. Виноградов, чл.-кор. В. І. Борковський, проф. Е. М. Галкіна-Федорук, проф. Н. С. Поспелов та ін.

«Нариси з загальної стилістики» (31 друк, арк.), яка побачила світ у 1962 році у видавництві «Радянська школа» в м. Києві. У 12 розділах цієї праці висвітлено основні стилістичні властивості фонетики, морфології та синтаксису сучасної української літературної мови. Праця стала одним з кращих посібників для студентів філологічних факультетів університетів та педінститутів.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 792.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Зробіть аналіз праць І. Г. Чередниченка, присвячених системі підрядних речень.

2. Коли учений підготував «Збірник вправ з сучасної української мови»?

Шабат-Савка Світлана Тарасівна – доктор філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, український мовознавець. Коло наукових зацікавлень – актуальні проблеми комунікативної граматики, категорійний і функціональний синтаксис української мови.

Шабат-Савка Світлана Тарасівна народилася 21 вересня 1973 року в с. Олеша Монастирського району Тернопільської області.

У 1988 р. закінчила з похвальною грамотою Олешівську восьмирічну школу, у 1990 р. – з медаллю середню школу в с. Ковалівка Монастирського району Тернопільської області.

У вересні 1990 р. вступила на філологічний факультет

Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича, який закінчила в червні 1995 р., отримавши диплом з відзнакою за спеціальністю «Українська мова і література» й рекомендацію в аспірантуру.

З 1 вересня 1995 р. і дотепер працює в Чернівецькому університеті: спочатку на посаді викладача, асистента кафедри сучасної української мови, з 2003 р. – на посаді доцента цієї ж кафедри. Із 2004 р. – заступник декана філологічного факультету з навчально-виховної роботи.

З 1 листопада 1997 р. навчалася в аспірантурі, яку закінчила достроково (28 червня 2000 р.), успішно захистивши в Прикарпатському державному університеті імені Василя Стефаника кандидатську дисертацію «Категорія питальної модальності в сучасній українській мові» (науковий керівник – професор Н. В. Гуйванюк).

З 2010 р. по 2013 р. – докторант кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

У листопаді 2014 р. захистила докторську дисертацію «Вербалізація категорії комунікативної інтенції: когнітивні, граматичні та дискурсивні вияви» в Інституті української мови Національної академії наук України (спеціалізована вчена рада Д 26.173.01).

У науковому доробку понад 80 наукових праць, одноосібна монографія, 7 – навчально-методичних посібників, історично-літературний нарис «Олеша: з глибини віків до сьогодення».

Найвідоміші праці

Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : [монографія] / С. Т. Шабат-Савка. – Чернівці : «Букрек», 2014. – 412 с.; Шабат-Савка С. Категорія комунікативної інтенції та синтаксична модальність / Світлана Шабат-Савка // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія Філологія : [зб. наук. пр. / гол. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ВДПУ, 2011. – Вип. 13. – С. 151 – 155; Шабат-Савка С. Комунікативна інтенція і психоментальний простір мовної особистості / Світлана Шабат-Савка // Мова і культура. (Науковий журнал). – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – Вип. 14. – Т. IV (150). – С. 44 – 50; Шабат-Савка С. Незакінчене висловлення як синтаксичний засіб реалізації комунікативних інтенцій (за романом «Тигрлови» Івана

Багряного) / Світлана Шабат-Савка // Дивослово. – 2012. – № 1 (658). – С. 28 – 32; Шабат-Савка С. Категорія комунікативної інтенції : типові вияви та синтаксична реалізація в сучасній українській мові / Світлана Шабат-Савка // Українська мова. – 2013. – № 1 (45). – С. 104 – 114; Шабат-Савка С. Т. Коммуникативная интенция и фигурально-риторические единицы синтаксиса / С. Т. Шабат-Савка // Социально-гуманитарный вестник Юга России : [научный журнал]. – Краснодар : ЦСПИ «Премьер», 2013. – № 10 (41). – С. 110 – 116; Шабат-Савка С. Комунікативна інтенція в соціолінгвістичному аспекті / Світлана Шабат-Савка // Мова і суспільство : [зб. наук. пр. / відповідальні за випуск Г. Мацюк, Л. Дуда]. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013. – С. 43 – 51; Шабат-Савка С. Т. Непрямі висловлення у системі синтаксичних репрезентантів категорії комунікативної інтенції / С. Т. Шабат-Савка // Лінгвістичні студії : [зб. наук. пр. / наук. ред. А. П. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – Вип. 27. – С. 122 – 127; Шабат-Савка С. Вербалізація інтенцій аксіологічного вияву в україномовному дискурсі / Світлана Шабат-Савка // Spheres of culture [Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies] / editor-in-chief prof. Ihor Nabytovych. – Lublin, Poland : Maria Curie-Sklodowska University, 2014. – Volume VII. – С. 359 – 366; Шабат-Савка С. Когнітивні виміри комунікативної інтенції : категорія мовця / Світлана Шабат-Савка // Dialogul slavistilor la inceputul secolului al XXI-lea : [editori : Katalin Balazs и Ioan Herbil]. – Cluj-Napoca : Casa Cartii de Stiinta, 2014. – С. 141 – 148.

Використана література

1. Шабат-Савка Світлана Тарасівна // Українська грамати́ка в іменах : енциклопедичний словник-довідник : [науково-довідкове видання] / упорядники Загнітко Анатолій, Балко Марина. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – С. 409–410.
2. Шабат-Савка Світлана Тарасівна // <http://clg-phil.chnu.edu.ua>.
3. Шабат-Савка Світлана Тарасівна // Хто є хто : видатні земляки. Ковалівка пишається! / <http://kivalivka.te.ua/publ/2-1-0-6>.
4. Шабат-Савка Світлана // <http://uk-ua.facebook.com/people>.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Обґрунтувати категорійний статус комунікативної інтенції, схарактеризувати релевантні мовні засоби, що увиразнюють її міжрівневий характер; з'ясувати термінообшир поняття «інтенція» у практиці дисциплін гуманітарного циклу (філософії, психології, літературознавства, лінгвістики).

2. Установити типологічні вияви категорії інтенції з огляду на жанрово-стильову диференціацію мовлення, репрезентувати, самостійно підібравши фактичний матеріал, інтенційні доміанти художнього, розмовного, публіцистичного, епістолярного, конфесійного, наукового, офіційно-ділового дискурсів української мови, визначити особливості вербалізації інтенцій мовця в дискурсі фатичної комунікації.

Шелехова Галина Тарасівна (22. 03. 1951 р. с. Тарасівка Києво-Святошинського р-ну Київської обл.) – науковець-методист, автор багатьох поколінь підручників з української мови.

Здобула вищу освіту, навчаючись у Київському державному педагогічному інституті ім. М. Горького на філологічному факультеті протягом 1969 – 1974 рр.

Понад 40 років Г. Т. Шелехова працює в Інституті педагогіки НАПН України. Тут пройшла шлях від лаборанта до завідувача лабораторії навчання української мови.

Значним внеском Г. Т. Шелехової в теорію і практику навчання української мови стали дослідження актуального напрямку української лінгводидактики – розвитку мовлення учнів 5–11 класів. У 1980-х роках вона вперше розробила систему уроків з розвитку мовлення в 5–10 класах, упровадивши її в підручники з української мови.

Нині займається розробкою змісту і технології навчання у старшій школі, бере участь у створенні електронних посібників для учнів 7–11 класів.

Науково-педагогічна діяльність Шелехової Г. Т. відзначена медаллю «Відмінник освіти України», Почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.

Найвідоміші праці

У творчому доробку Шелехової Г. Т. понад 200 наукових праць. Це підручники з рідної мови для 5–11-х класів, методичні посібники з розвитку мовлення для 5–11-х класів, робочі

зошити, тестові завдання, збірники диктантів і переказів для державної підсумкової атестації з української мови, численні статті у фахових журналах і збірниках наукових праць. Галина Тарасівна брала безпосередню участь у розробці Концепції навчання державної мови в загальноосвітніх навчальних закладів, державних стандартів з рідної мови, співавтором програм з української мови.

Використана література

1. Шелехова Галина Тарасівна // Вікіпедія. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/wiki/ Шелехова Галина Тарасівна](http://uk.wikipedia.org/wiki/Шелехова_Галина_Тарасівна).
2. Потапенко О. І., Потапенко Г. І. Методика викладання української мови. Практикум : Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1992. – 126 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. У своїх працях Шелехова Г. Т. неодноразово наголошує на важливості принципів наступності і перспективності у формуванні мовленнєвих умінь і навичок учнів. Як ви розумієте думки вченої?

2. Напишіть повідомлення про життєвий і творчий шлях Шелехової Г. Т.

3. Підготуйте розповідь про методику навчання учнів усним повідомленням на теми про мову. Скористайтеся порадами, що містяться у статті Г. Т. Шелехової «Висловлювання учнів на лінгвістичну тему» (УМЛШ. – 1983. – № 11).

Ющук Іван Пилипович народився 3 жовтня 1933 року в селі Черників Володимир-Волинського району Волинської області. 1952 року поступив на факультет слов'янської філології до Львівського державного університету імені І. Франка.

Доля справді мудро розпорядилася непересічним талантом і різнобічним обдаруванням волинського юнака. Розпорядилася раціонально, пов'язавши його життя з чеською, сербською, словенською і, зрештою, востаннє остаточно – з рідною українською філологією. Важлива сторінка в творчій біографії

письменника І. Ющука – переклади художніх творів. Не рахуючи журнальних публікацій, це майже півтора десятка прозових книг. Романи М. Селімовича «Фортеця», Е. Коша «Сніг і лід», «Сіті», повісті Б. Чопика «Орли вилітають рано», «Бомба», оповідання та новели І. Андрича, Р. Романовича, Ф. Бевка. Ці та інші твори завдяки майстерному перекладу І. Ющука стали помітним надбанням нашої художньої культури.

У 1987-1991 роках Іван Пилипович очолював Клуб Шанувальників української мови при Спілці письменників України. Саме в ту пору, глибоко збагнувши трагедію свого народу, взявся за згуртування справжніх патріотів, щирих шанувальників українського слова. Протягом п'яти років до Будинку письменників (по вулиці Банковій, 2) збиралися сотні людей, які прагнули почути слово правди. Тут розглядався стан викладання української мови у вищих навчальних закладах міста Києва, стан функціонування української мови в громадському транспорті столиці України, на окремих фабриках та заводах Києва. Йшла боротьба за чистоту української мови на УТ та Украндіо.

Трохи менше знаємо його як педагога безпосередньо за кафедрою, хоч за враженнями від написаних ним і виданих масовими тиражами підручників з української мови можемо з певністю сказати: в особі І. Ющука освітяни мають вельми цікавого, просто одержимого трудівника і в цій царині. Професор, завідувач кафедри слов'янського і загального мовознавства в Київському міжнародному університеті, Іван Пилипович Ющук сам викладає українську мову. Тож, майже два десятки його підручників з української мови – плід не тільки любові до рідного слова та гарячого бажання утвердити його у всіх сферах суспільного життя, а й витвір високого професіоналізму автора.

Ще одна цікава грань у діяльності І. Ющука – художня творчість. Окрім численних новел, котрі написав до своїх підручників з української мови, він автор також виданої у «Веселці» популярної науково-фантастичної повісті «Трое на Місяці». Нині І. Ющук Заслужений діяч науки і техніки України, член Центрального правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, голова Товариства «Україна – Сербія», кандидат філологічних наук, професор. Творчий доробок ученого підносить його до рівня фундаторів незалежності нашої держави.

Найвідоміші праці

Для зрусифікованих українців Ющук І. оперативно в перші ж роки нашої незалежності створив посібники «Я выучу украинский язык» (1991р.), де розглядаються питання граматики і стилістики української мови. Сюди ж можна віднести і питання книжечки «Украинский язык для начинающих» (1992 р.). Особливою популярністю серед українських словесників користуються підручники «Практикум з правопису української мови» та «Практичний довідник з української мови».

Є в І. П. Ющука дослідження «Мова наша українська» (Київ : Видавничий центр «Просвіта», 2000). У науковому роздумі «Рідна мова» автор пише: «Бог, чи Абсолют, чи Універсальний закон всесвітнього існування (кому як зручніше) вділив кожному народові його неповторну мову як інструмент не тільки взаємопорозуміння, а й осмислення навколишнього світу... Рідна та мова, яка вироблена рідним народом на його споконвічній землі і пристосована саме до його умов існування, до його способу думання, навіть якщо за його основу було взято чужу мову. Вона є рідною не тільки для всього народу, незалежно від того, з якою мовою йому довелося зіткнутися при появі на світ. Рідна мова – це мова предків і землі, а не мова, привнесена ззовні.

Використана література

1. Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 811.
2. Потапенко О. І., Потапенко Г. І. Методика викладання української мови. Практикум : Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1992. – 126 с.

Завдання і запитання для систематизації знань

1. Опрацюйте підручник «Українська мова: Підручник» (Київ: Либідь, 2003).
2. Напишіть твір-роздум на тему: «Значення доробку ученого Івана Ющука».
3. У посібнику І. П. Ющука «Практикум з правопису української мови» (К.: Рад. шк., 1989) пропонується такий мнемонічний прийом: «А я з тих груп приголосних склав собі різні вислови, які позапам'ятовував : сонорні – «ми винили рій»; губні – «мавпа буф» (вимови без голосних – і залишаться сонорні та губні).

Яка ваша думка про названі мнемонічні прийоми. Спробуйте самостійно скласти кілька подібних.

Формат 60x84/16. Папір офс. №1
Офс. друк. Ум. друк. арк. 8,5.
Підписано до друку 10.02.2016 р.
Тираж 100 примірників. Зам. _____
Віддруковано «Видавництво К С В»,
м. Переяслав-Хмельницький, вул. Шкільна, 45
Тел. (068) 440-06-04